

**KOPENHAG OKULU ÇERÇEVESİNDE İSRAİL
GÜVENLİK POLİTİKALARI: “BAŞARI MI?”
“BAŞARISIZLIK MI?”**

Bahar ÇAKAR

Yüksek Lisans Tezi

Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Emre BAYSOY

2023

T.C
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KOPENHAG OKULU ÇERÇEVESİNDE İSRAİL GÜVENLİK
POLİTİKALARI: “BAŞARI MI?” “BAŞARISIZLIK MI?”

Bahar ÇAKAR

KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: DOÇ. DR. EMRE BAYSOY

TEKİRDAĞ-2023

Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım yüksek lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

19/06/2023

Bahar ÇAKAR

ÖZET

Kurum, Enstitü : Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
ABD : Küreselleşme ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Tez Başlığı : Kopenhag Okulu Çerçevesinde İsrail Güvenlik Politikaları: “Başarı mı?” “Başarısızlık mı?”
Tez Yazarı : Bahar ÇAKAR
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Emre BAYSOY
Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2023
Sayfa Sayısı : 76

Bu çalışmanın temel amacı, İsrail iç ve dış güvenlik politikalarının, Kopenhag Okulu kavramları ve güvenlik anlayışı çerçevesinde incelenmesidir. Bu bağlamda Kopenhag Okulunun ileri sürdüğü güvenlikleştirme, güvenlik dışılaştırma, bölgesel güvenlik kompleksi ve güvenlik sektörleri gibi kavramlar, İsrail’in güvenlik politikaları ekseninde tarihsel süreçte değerlendirilmiştir. Özellikle 11 Eylül öncesi ve sonrası karşılaştırılarak, Kopenhag Okulunun ana hedefi olan güvenlik dışılaştırma kavramının, İsrail güvenlik stratejileri ekseninde güvenlikleştirme kavramına olan evrilme süreci değerlendirilmiştir. Ek olarak İsrail’in güvenlikleştirme süreçlerinde, hangi kurumların nasıl bir işlev ile rol aldığı üzerinde durulmuştur. Aynı şekilde İsrail ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ilişkileri, güvenlik ve 11 Eylül bazlı olarak değerlendirilmiş ve ABD’nin söz konusu güvenlikleştirme sürecindeki etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmada ilk olarak güvenlik kavramı ve küreselleşme üzerinde durulmuştur. Geleneksel yaklaşımlara ek olarak Kopenhag Okulunun ortaya çıkışı ve temel kavramları açıklanmıştır. İkinci olarak İsrail güvenlik ve dış politikasında etkili olan unsur ve kurumlar incelenmiştir. Üçüncü olarak, İsrail’in kuruluşundan başlayarak temel olaylar Kopenhag Okulunun kavramları ışığında değerlendirilmiştir. Yine aynı bağlamda İsrail’in Filistin güvenlik duvarı ve demir kubbe hava savunma sistemi gibi güvenlik uygulamaları Kopenhag Okulu kavramları çerçevesinde normatif boyutu değerlendirilmiştir. Sonuç olarak Kopenhag Okulunun güvenlikleştirmenin “bir başarısızlık” olduğu kabulünden yola çıkılarak, İsrail güvenlik politikaları güvenlikleştirme kavramı ışığında değerlendirilerek söz konusu politikaların hangi açılardan “başarılı” ya da “başarısız” olduğu tartışması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: ABD, İsrail, Filistin, Güvenlik Politikaları, Güvenlikleştirme, Karşılıklı Bağımlılık

ABSTRACT

Institution, Institute	: Tekirdağ Namık Kemal University, Institute of Social Sciences
Department	: Department of Globalization and International Relations
Thesis Title	: Israel Security Policies In The Context Of Copenhagen School: “Success?” Or “Failure?”
Thesis Author	: Bahar ÇAKAR
Thesis Adviser	: Assoc Prof. Emre BAYSOY
Type of Thesis, Year	: MS Thesis, 2023
Total Number of Pages	: 76

The main purpose of this study is to examine Israel’s internal and external security policies within the framework of Copenhagen School concepts and security understanding. In this context, concepts such as securitization, desecuritization, regional security complex and security sectors put forward by the Copenhagen School have been evaluated in the historical process in the axis of Israel’s security policies. Especially, by comparing before and after September 11, the evolution of the concept of desecuritization, which is the main goal of the Copenhagen School, into the concept of securitization in the axis of Israel security strategies has been evaluated. In addition, it has been focused on which institutions play a role in Israel’s securitization processes, and with what function. Likewise, the relations between Israel and the United States of America (USA) were evaluated on the basis of security and September 11, and the effect on the USA on the securitization process was tried to be revealed.

In the study, firstly, the concept of security and globalization are emphasized. In addition to traditional approaches, the emergence of the Copenhagen School and its basic concepts are explained. Secondly, the factors and institutions that are effective in Israel security and foreign policy are examined. Thirdly, the main events starting from the establishment of Israel are evaluated in the light of the concepts of the Copenhagen School. Again in the same context, the normative dimension of Israel’s security practices such as Palestine, the firewall and the iron dome air defense system were evaluated within the framework of the Copenhagen School concepts. As a result, starting from the Copenhagen School’s acceptance that securitization is a “failure”, Israel security policies were evaluated in the light of the concept of securitization, and a discussion was made in which aspects these policies were “successful” or “failure”.

Keywords: US, Israel, Palestine, Security Policies, Securitization, Mutual Dependence

ÖNSÖZ

Tezin amacı, İsrail güvenlik Politikalarını Kopenhag Okulu kavramları ve güvenlikleştirme anlayışı çerçevesinde çalışmaktır. İsrail'in güvenlik politikalarını, Kopenhag Okulu kavramları ile analiz ederek teorik bağlamda bu politikaların karşılaştırılması ve İsrail'in güvenlik anlayışının zemininin anlaşılması bakımından önemlidir. Tezin kapsamı, Kopenhag Okulu ekseninde İsrail güvenlik politikalarında etkili olduğu düşünülen sadece askeri boyutunun yanı sıra; savunma sanayi, istihbarat, siber güvenlik, teknoloji, sınır ve terör konu başlıkları için geliştirilen politikalar ele alınmıştır. İsrail güvenlik politikalarının Kopenhag Okulu anlayışına göre başarılı mı ya da bir başarısızlık örneği mi olduğu değerlendirilmiştir. Ek olarak tezin önemi, İsrail Güvenlik Politikalarını Kopenhag Okulu çerçevesinde doğrudan değerlendiren ilk tez çalışması olmasıdır.

Bu tezin geliştirilmesindeki destek ve katkılarından dolayı danışmanım Doç. Dr. Emre BAYSOY'a teşekkürlerimi sunarım.

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIPAC	: Amerikan İsrail Kamu İşleri Komitesi
BM	: Birleşmiş Milletler
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
FUK	: Filistin Ulusal Konseyi
HAMAS	: İslami Direniş Hareketi
HEBREW	: İsrail Güvenlik Konseyi
IAI	: İsrail Havacılık ve Uzay Sanayisi
MOSSAD	: İstihbarat ve Özel Harekatlar Enstitüsü
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
SHABAK	: İsrail Güvenlik Ajansı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UNSCOP	: Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komitesi
WZO	: Dünya Siyonist Teşkilatı

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
TEZ ONAY SAYFASI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	6
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	6
1.1. Uluslararası Güvenlik İle İlgili Genel Kavramlar.....	6
1.1.1. Güvenlik.....	6
1.1.2. Güvenlik Algısının Küreselleşme İle Dönüşümü.....	7
1.1.3. ABD-İsrail İlişkisi Çerçevesinde Kopenhag Okulu.....	9
1.1.4. Kopenhag Okulu Kavramları Çerçevesinde İsrail Dış Politikasında Güvenlik Algısı.....	18
1.1.5. Kolektif Güvenlikten Küresel Güvenliğe: NATO “11 Eylül Saldırısı”.....	20
1.1.6. Uluslararası Güvenlik ve İstihbarat.....	22
1.1.7. İsrail’in Güvenlikleştirme Sürecinde Etkili Olan Unsurlar.....	23
1.2. İsrail Devletinin Kuruluşundan 11 Eylül’e Kadar Olan Süreçte Güvenlik Algısı.....	25
1.2.1. Balfour Deklarasyonu (1917).....	26
1.2.2. İsrail’in Kuruluşu ve Birleşmiş Milletler Filistin Taksim Planı.....	28
1.2.3. İsrail-Filistin Çatışması ve Kökeni.....	30
1.2.4. İsrail-Filistin Barış Görüşmeleri (Oslo Barış Süreci).....	34
1.3. 11 Eylül Sonrası Arap Baharı ve İsrail’in Güvenlik Algısı.....	38
İKİNCİ BÖLÜM.....	42
2. İSRAİL GÜVENLİK POLİTİKALARI ve ABD’NİN ROLÜ.....	42
2.1. İsrail Güvenlik Politikaları.....	42
2.2. İsrail Devletinin Güvenlik Politikalarına Etkide Bulunan İçsel Faktörler.....	43

2.2.1. Dini Faktörler	44
2.2.2. Jeopolitik Faktör	46
2.2.3. Sınırlı Askeri Güç Faktörü	46
2.3. Güvenlik Politikaları ile Entegre Aktör Kurumlar	47
2.3.1. İsrail Silahlı Kuvvetleri	47
2.3.2. Devlet İle Politik Karar Vericiler	49
2.3.3. İsrail Güvenlik Konseyi (Hebrew)	50
2.3.4. İsrail Güvenlik Ajansı (Shabak)	51
2.3.5. Havra (Dini Otoriteler)	51
2.4. Demir Kubbe Hava Savunma Sistemi	52
2.5. Güvenlik Duvarı	54
2.5.1. Güvenlik Duvarının Filistin'e Etkisi	56
2.5.2. Güvenlik Duvarı İnşasında İsrail'in Güvenlik Hedefleri	57
2.5.3. ABD'nin Güvenlik Duvarı'na Tepkisi	59
2.6. İsrail Devleti'nin Güvenlik Politikalarına Etkide Bulunan Dışsal Faktörler	60
2.6.1. Bölgesel Faktörler	61
2.6.2. Lobiler: AIPAC	62
2.6.3. ABD Think-Tank Merkezleri	63
SONUÇ	65
KAYNAKÇA	68

GİRİŞ

Güvenlik, insanlar veya devletler tarafından hayatın her alanında önemli bir unsur ifade etmektedir. Eski çağlardan itibaren güvenlik sürekli bir yenilenme ihtiyacı ile birlikte gelişim göstermiştir¹. Daha geniş ve basit bir tanım yapılmak istenirse, güvenlik ilk olarak insan doğasını koruma daha sonralarda ise çağın ilerlemesi ile birlikte devlet güvenliği oluşumunun meydana gelmesi olarak sıralanabilir².

Güvenlik kavramının sosyal hayattan diplomasiye kadar birçok alanda bu kadar önemli bir unsur olması sebebi ile çalışmanın ana konusu olarak belirlenmesine neden olduğu söylenebilir³. Günümüze kadar olan süreçte yaşanan olaylar ve gelişmeler ile güvenliğin tanımı üzerine farklı anlayışların ortaya çıktığı ve irdelendiği söylenebilir. Buradan hareketle bu çalışmada, Kopenhag Okulu anlayışı ile kavramları çerçevesinde İsrail güvenlik politikaları değerlendirilecektir⁴.

Bu tezin amacı, Amerika Birleşik Devletleri ile İsrail ilişkilerinde Kopenhag Okulu kavramları ile sınırlayarak, Kopenhag Okulu anlayışı çerçevesinde Filistin konusu örneğinde inceleme yapılmasıdır. Bu çerçevede ABD'nin bölgeye yönelik stratejilerinin belirlenme ve şekillenme süreçleri incelenecektir. Aynı şekilde İsrail'in güvenlik anlayışıyla Filistin konusuna bakışı araştırılacaktır. ABD-İsrail ilişkilerinin hangi teorik model ışığında değerlendirilebileceği sorgulanacaktır. Araştırmada, İsrail'in güvenlik politikalarının belirlenmesinde, İsrail Lobisi tarafından ne düzeyde etkilendiği ve İsrail-Filistin sorununda ABD'nin yaklaşımının nasıl olduğu sorularına cevap aranacaktır. İsrail

¹ John Baylis, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 18, 2008, s. 73-74.

² John Baylis, *a.g.m.*, s. 70-71.

³ Sait Yılmaz, *Güç ve Politika*, 1. baskı, Alfa Yayınevi, İstanbul 2008, s. 96-97.

⁴ Sait Yılmaz, *a.g.e*, s.102.

Lobisinin⁵, Kopenhag Okulunun geliştirdiği güvenikleştirme kavramı çerçevesinde rolü incelenecektir.

Çalışmada iki temel varsayım üzerinde durulmuştur. Birincisi, İsrail Devleti’nin güvenlik politikalarını uygulamasında, ABD ve İsrail’in birbirine olan karşılıklı bağımlılık derecesinin yansması Kopenhag Okulu kavramı ve güvenlik anlayışı çerçevesinde değerlendirilecektir. Değerlendirmeler sonucunda, İsrail’in ABD tarafından desteklenmesi durumunda, İsrail’in güvenlik politikalarının neticeleri olarak, Filistin sorunu Kopenhag Okulu kavramları çerçevesinde İsrail’in güvenlik politikalarının bir başarı mı yoksa başarısızlık rneği mi olduğu değerlendirilecektir.

İkinci temel varsayım ise, Kopenhag Okulu anlayışı ve güvenikleştirme, bölgesel güvenlik kompleksi kavramlarının inşası, İsrail güvenlik politikaları ile karşılaştırıldığında, Kopenhag Okulu anlayışının ana amacı olan güvenlik dışılaştırma hedefinin tam tersi olan güvenikleştirme kavramını İsrail-Filistin konusu üzerinden İsrail Devletinin işlevselleştirip işlevselleştirmediği belirlenecektir. Çalışmanın konusu itibariyle, İsrail’in hedeflerini gerçekleştirmek için uyguladığı güvenlik politikaları, Ortadoğu bölgesindeki stratejik ortaklık konumu⁶ ve İsrail’in bölgesel ve küresel güvenlik anlayış boyutu ön plana çıkartılarak Kopenhag Okulu çerçevesinde detaylı bir şekilde incelenmeye alıřılacaktır⁷.

Soğuk savaş dönemindeki iki kutuplu yapı, Ortadoğu bölgesindeki üstünlük mücadelesinin önemli sonuçlarından olarak deđerlendirilebilir⁸. Ortadoğu bölgesindeki

⁵ İsrail Lobisi terimi bazı kaynaklar da aynı anlama gelecek şekilde Yahudi Lobisi olarak da kullanılmaktadır. Bu açıklamayı rneği için bkz. John J. Mearsheimer- Stephen M. Walt, *İsrail Lobisi Ve Amerikan Dış Politikası*, 2. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul 2014, s.18.

⁶ Amerika Birleşik Devleti, Körfez bölgesi’nin kontrolünü ele almak istediği değerlendirilir. Bunun sebebi olarak ise bölge üzerinde tek bir g olmak istemesinin detaylı bilgisi için bkz. Naci Bayraç, “Küresel Enerji Politikaları ve Türkiye: Petrol Ve Doğalgaz Kaynakları Açısından Bir Karşılaştırma”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1, 2010, s. 120-122.

⁷ Abdallatif Yadak, “İsrail Güvenlik Politikası ve Güvenlik Duvarının Filistin Halkına Etkileri”, *21. Yüzyılda Eğitim Ve Tolum Eğitimi Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 3, Sayı 9, 2014, s. 164.

⁸ Emre Baysoy, *Doğu Akdeniz’in Dalgah Jeopolitiği*, 1. baskı, Truva Yayınları, İstanbul 2017, s.77.

kilit rolü oynayacak aktör olarak değerlendirilen, bölge üzerinde ABD çıkarlarını gözetken ülkenin İsrail Devleti olduğu değerlendirilir⁹.

ABD ve İsrail ilişkileri Ortadoğu bazında değerlendirildiğinde her iki devletinde kendi çıkarları doğrultusunda birbirlerine karşılıklı olarak bağımlı mıdır, sorusuna tezin ilerleyen bölümlerinde cevap aranacaktır.

Ortadoğu bölgesinin kritik önemi ve İsrail-ABD ilişkilerinin dış politikada meşruluk mücadelesi olarak tanımlanabilecek olayın 11 Eylül saldırısı olarak düşünülebilir. ABD ve İsrail ilişkilerinin ortak paydada buluşmasına vesile olduğu varsayımında bulunulan bu hadisenin¹⁰ iki aktör arasındaki bağımlılığı açıklamada önemli olduğu ifade edilebilir. Tezde yukarıda bahsedilen olay ve durumlar detaylı olarak irdelenecektir¹¹. ABD ile İsrail arasındaki özel ilişkinin temel dinamiği oluşturduğunu düşündüğümüz terör ile mücadelede aynı safta olma anlayışı ikilinin stratejik ortağı olduğu varsayımında bulunulabilir¹².

İsrail Lobisi¹³, ABD dış politikasına yön verdiği düşünülen Yahudi ve İsrail destekçili varsayımında bulunulan kişilerce oluşturulan bir yapılanmadır¹⁴. Lobinin hedefleri; ABD dış politika uygulamalarında İsrail politikaları ile uyuşan stratejiler ürettiği ve Amerika'nın özellikle Ortadoğuya yönelik geliştirilmiş politikaların bulunduğu varsayılmaktadır¹⁵. Lobi'nin Amerikan siyasetine yön verdiği ve etkilediği

⁹ Kamer Kasım, "Soğuk Savaş Sonrası ABD-İsrail İlişkileri", *Avrasya Dosyası*, 2000, s.121.

¹⁰ Bu olay sonucunda iki ülke İslami teröre karşı olarak, istihbarat ve güvenlik alanlarında ortak politika ve strateji uygulama kararı almıştır. Olay hakkında daha fazla bilgi için bkz. Çoban, *a.g.m.*, s. 2020.

¹¹ Amerikan devlet seçimlerin de İsrail'e karşı olan yakın bağ hissiyatı belli dönemler de ön plana çıkarıldığı değerlendirilmektedir. Herzliya Konferansı yukarıda ki değerlendirmeye örnek gösterilebilir. Bu olaylar ışığında özet olarak her iki devletin birbiri ile hem stratejik hem de duygusal olarak bağları olduğu söylenilir. ABD'nin İsrail'e olan stratejik desteğinin detayları için bkz. John J. Mearsheimer- Stephen M. Walt, *İsrail Lobisi Ve Amerikan Dış Politikası*, 2. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul 2014, s. 15-16-17.

¹² John J. Mearsheimer -Stephen M. Walt, *a.g.e.*, 15-16-17.

¹³ İsrail Lobisi faaliyetlerinin Amerika Birleşik Devletleri üzerine etkisi hakkında daha detaylı bir inceleme ve okuma yapmak için bkz. Serkan Yenal, "İSRAİL LOBİCİLİK FAALİYETLERİNİN AMERİKA'DA GELİŞİMİ VE LOBİNİN 2003 IRAK SAVAŞINA ETKİSİ", *SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, Cilt 30, Sayı 2, 2020, s.209-226.

¹⁴ John J. Mearsheimer - Stephen M. Walt, *a.g.e.*, s. 15-17.

¹⁵ John J. Mearsheimer - Stephen M. Walt, *a.g.e.*, s. 18-19.

değerlendirilmesi bazı kaynaklar tarafından örnek olaylar ışığında değerlendirilmiştir¹⁶. Bu çalışma, İsrail Lobi faaliyetleri, Amerikan dış siyasetini gerçekten etkiliyor mu? Etkiliyor ise sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinde değerlendirilerek soruların cevaplanmasına olanak sağlayacaktır.

ABD içerisinde devletin işleyişi ile ilgili politika ve strateji üretilip geliştirilen Think-tank kuruluşu alanında uzman akademisyenlerin bulunduğu ve ABD'nin politika ve stratejilerini belirleyen bir oluşum olduğu değerlendirilmektedir.¹⁷ ABD Think-Tank kuruluşları, İsrail Lobisine¹⁸ benzer ağa sahiptir ve bunlar içerisinde İsrail'in desteklediği önemli bir kuruluş olan, The American Isral Politic Affairs Comittee (AIPAC)'dır¹⁹.

İsrail Devleti'nin kurumları, Kopenhag Okulu çerçevesinde değerlendirilecek olan güvenlik sektörleri uygulamaları siyasal pazarlama²⁰ kavramı ekseninde İsrail'e olan siyasal katkısı irdelenecektir²¹.

Lobi faaliyetleri ile ABD Think-Tank Merkezleri'nin İsrail Güvenlik Politikaları üzerinde etkisi var mıdır? Var ise bu faktörler nelerdir? Sorularına tezin ilerleyen bölümlerinde cevap aranacak ve detaylı olarak incelenecektir.

Çalışma, giriş ve sonuç bölümünün yanı sıra iki bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölümünde, tezin konusu itibari ile İsrail Güvenlik Politikaları incelenirken Kopenhag Okulu çerçevesinden irdeleme tercih edilmiştir. Bunun sebebi olarak Kopenhag Okulu güvenlik politikalarının inşa süreçlerini ve uluslararası güvenlik kavramının tanımının

¹⁶ Konunun açıklanması üzerine Lübnan ile İsrail savaşı örnek gösterilebilir. Bu savaş neticesinde çok fazla Lübnanlı sivilin hayatını kaybettiği belirtilmiştir. Yaşanan olay sonrası ABD'nin İsrail'e olan tutumunun detaylı bilgi için bkz. John Mearsheimer – Stephen M. Walt, *a.g.m.*, s. 21.

¹⁷ John J. Mearsheimer,- Stephen M. Walt, *a.g.e.*, s. 156-159.

¹⁸ Serkan Yenal, *a.g.m.*, s. 209-226.

¹⁹ John J. Mearsheimer – Stephen M. Walt, *a.g.e.*, s. 156-159.

²⁰ ABD ve İsrail arasında ki siyasal pazarlama ilişkisinin detaylı incelemesi için bkz. Ferhat Pirinççi, “İsrail'in Silahlanmasında ABD'nin Rolü ve ABD-İsrail Stratejik İlişkisinin Başlaması (1956-1973)”, *History Studies*, Cilt 2, Sayı 3, 2010, s. 354-357.

²¹ Siyasal pazarlama kavramı ve bu kavramın İsrail kamuoyuna olan etkisinin örnekler üzerinden detaylı değerlendirmesi için bkz. Ali Tatar, *Siyasal Pazarlama Açısından Siyaset Kurumu İmajının Seçmenler Tarafından Algılanmasına İlişkin Bir Uygulama*, (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Üretim Yönetimi ve Pazarlama Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi), İstanbul, s. 7-10.

yapılmasında yenilikleri ilede gündeme gelen alanında uzman bir teoridir. Kopenhag Okulu güvenlik politikaları incelemesini yaparken kendi içerisinde bulunan güvenlikleştirme, güvenlik-dışılaştırma, bölgesel güvenlik kompleksi ve güvenlik sektörleri unsurlarını kullanarak hangi olay veya konuların güvenlik sorunu olduğunu irdeler. İsrail Devleti için güvenlik politikaları bulunduğu jeopolitik konumu bakımından önemli olması sebebi ile güvenlik tehdidine maruz kalan ve kendi ulusal çıkarları için güvenlik tehdidi oluşturan bir devlet konumunda olmuştur. Buradan hareketle İsrail güvenlik politikaları üzerinde analiz yaparken Kopenhag Okulunun özellikle güvenlikleştirme kavramı merkeze alınarak tezin çerçevesi oluşturulmaya çalışılacaktır. İsrail güvenlik politikaları ile ilgili temel kavramlar, İsrail-Filistin ideolojik çatışması Kopenhag Okulu kavramlarından olan güvenlik sektörleri çerçevesinde incelenmektedir. Tezin ikinci bölümünde İsrail'in güvenlik politikaları üzerinde güvenlikleştirme anlayışı çerçevesinde durularak değerlendirilmektedir. İsrail-Filistin çatışmasının tarihsel süreci Kopenhag Okulu kavramlarından olan güvenlikleştirme ve güvenlik dışılaştırma unsurları örnek olaylar ışığında değerlendirilecektir. ABD'nin değerlendirilmesi yapılan bu tarih sürecinde var ise politikalar üzerindeki faktörü üzerinde durulacaktır. ABD ve İsrail ilişkileri bölgesel güvenlik kompleksi ile güvenlikleştirme kavramlarından hareketle Kopenhag Okulu anlayışı çerçevesinde, Filistin çatışması özelinde incelenecektir.

Tezin sonuç kısmında, İsrail'in uygulamış olduğu güvenlik politikaları Kopenhag Okulu kavramları ve güvenlik anlayışı çerçevesinde değerlendirilecektir. Ek olarak ise tezin ana hedefi olan İsrail güvenlik politikalarının Kopenhag Okulu çerçevesinde değerlendirildiğinde bir başarı örneği mi, yoksa başarısızlık örneği mi olduğu sorusuna cevap verilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Uluslararası Güvenlik İle İlgili Genel Kavramlar

1.1.1. Güvenlik

Korkutma ve zarara yol açabilecek durumlardan kendini koruyabilme durumunu açıklayan güvenlik kavramı, sosyal bilimlerin birçok alanında farklı şekillerde yer almaktadır. Uluslararası İlişkiler disiplininde güvenlik kavramı ise var olan uluslararası aktörlerin birbirleri ile olan bağlarını tanımlamak için kullanılmaktadır. Güvenlik kavramı, üzerinde analiz ve inceleme yapılan bir terimdir. Bunların yanı sıra insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için belli periyotlarla takip edilmesi gereken bir olgudur. Tezin konusu itibariyle güvenlik terimini, devletin karşı bir devletten gelen veya gelebilecek olan tehdit algısına karşı tedbirini alması veya kendini bu durumdan soyutlayarak zarar almasını engelleyebilmesi olarak tanımlanmaktadır²². Güvenlik kavramı kendi içerisinde bireysel güvenlik, ulusal güvenliği ve uluslararası güvenlik olarak ayrılmaktadır²³. Kavram içinde kavram oluşturan bu çeşitliliğe disiplin içi bir endüstri olarak bir tanımlama yapılmaktadır. Güvenlik kavramının kendi içerisinde dahi bu kadar çeşitlenmesi, anlam değiştirmesi, yer ve zaman içerisinde değişiklik göstermesi itibariyle kavramın kullanılmasında ideolojik veya siyasi görüş farklılıklarından kaynaklı, terimin sürekli olarak farklı biçimler almasına yol açtığı değerlendirilmesi yapılabilir²⁴.

²² Barry Buzan, “Güvenlik Nedir?”, çev. Ali Utku, Uluslararası İlişkiler Teorileri, der. İsmail Arda, (İstanbul: Bilgi Üniversitesi yayımları, 2007), s. 293-294.

²³ Beril Dedeoğlu, “Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 4, 2004, s. 1-21.

²⁴ Arif Bağbaşıoğlu, “Uluslararası Güvenlik Ve Uluslararası Örgütlenme Üzerine Bir Değerlendirme ”, *Uluslararası Güvenlik Ve Uluslararası Örgütler: Kavramlar, Yaklaşımlar Ve Kurumlar*, Derleyen: Arif Bağbaşıoğlu, Nobel Yayını, Ankara 2021, s. 4.

Soğuk Savaş Dönemi, uluslararası sistemin iki kutuplu yapıya evrilmesine neden olmuştur. 1991 yılında iki kutuplu yapının ABD ekseninde önce tek kutuplu daha sonra çok kutupluluğa doğru evrilmesi ve yeni dünya düzeni olarak adlandırılan bir yapıya dönüşmüştür. Bu evrilmeler sonucunda uluslararası tehdit ve güvenlik anlayışı sınırlarının genişlemesine ve bunun sonucunda var olan anlayışa yönelik soruların çoğalmasına sebep olduğu varsayımı yapılabilir.

1947 ve 1991 yılları arasında mevcut olan güvenlik anlayışı, geleneksel güvenlik olarak tanımlanabilir. Bu anlayış devletin merkezde olduğu ve tehdit algısının askeri odaklı yoğunlaştığı bir anlayıştır. Soğuk Savaş sonrası yaşanan köklü değişimler vasıtasıyla bu durum tek merkezli, tek askeri tehdit algısından uzaklaşarak güvenlik-tehdit algısını daha geniş bir yelpazeden bakılmasına ve çok çeşitli tehdit ve problemlerin var olduğu bir ortama devrettiği söylenebilir. Çeşitlenen bu tehdit ve problemler; teknolojinin gelişmesi ile birlikte siber saldırılar, etnik-dini sebeplerle dar ve kısıtlı bir alanda yaşanan çatışmalardan daha geniş çevreyi etkileyebilen sorunlar, insanlığın yaşayabileceği korkunç salgın hastalıklar ve büyük göç dalgalarının yaşanması gibi tüm dünyanın etkilenebileceği tehditler olarak sınırlarını genişlettiği değerlendirilmiştir²⁵.

1.1.2. Güvenlik Algısının Küreselleşme İle Dönüşümü

Dünya üzerinde gelişmekte olan teknoloji, iletişim, kültürel ve toplumsal ilişkilerin üretim, ticaret ve finans ile birleşerek büyük bir ağ yaratması ve bu oluşan ağın uluslararası aktörlerin birbiriyle iletişimlerini de içine alan yaygınlaşma süreci küreselleşme olarak tanımlanmaktadır²⁶.

Küreselleşmenin bu denli yayılması ve gelişmesi güvenlik teriminin anlamına ve uluslararası aktörler üzerinde de çeşitli etkiler yaratmaktadır. Küreselleşme olgusunun etkilerinden biri olan karşılıklı bağımlılık derecesi arttığı ve bundan dolayı ülkeler arasındaki etkileşimine olumlu veya olumsuz sonuçlar yaratmıştır. Küreselleşmenin

²⁵ Bağbaşıoğlu, a.g.m., s. 4.

²⁶ Ziya Öniş-Fuat Şenses, *Küreselleşme, Devletler ve Yurttaşlar*, İletişim Yayınları, 2005, s. 25-45.

yaşanması güvenlik anlayışının sürekli olarak yenilenmesi zorunluluğunu doğurmuştur²⁷. Uluslararası güvenlik ve küreselleşme arasındaki ilişkinin zemini buradan doğmaktadır. Küreselleşen dünya ile birlikte güvenlik anlayışında, küreselleşme öncesine göre güvenlik alanındaki tehlike anlayışının yaşanma olasılığı daha çok artarak, sürekli bir değişim halinde, etkinliği daha yüksek ve önceden kestirilip belirlenmesi olanaksızlaşmıştır. Küreselleşen dünyadaki güvenlik anlayışı devlet merkezli olmaktan çıkarak tehdit algısı bireye yönelmiştir. Son olarak ve aralarında tezin konusunu da yakından ilgilendiren diğer bir değişim ise; küreselleşen dünyada güvenlik algısı devlet merkezli oluşan politikaların yanında çeşitli uluslararası örgüt, devlet dışı kurulan yapılar ve özel şirketler bu güvenlik algısındaki tehdide karşı yeni aktörler olarak ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu farklılık ve sürekli değişimler Küreselleşme ve Uluslararası güvenliğin birbirleri ile sürekli bir etkileşim ve ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir²⁸.

Uluslararası sistemde yaşanan bu değişim, güvenlik ve güç anlayışını tamamen değiştirdi mi? Var olan güvenlik anlayışı çeşitlendi mi? Sorularını gün yüzüne çıkardığı varsayımında bulunulur. Yaşanan bu değişim ile birlikte, bir devlete karşı sadece silah ve askeri mekanizmalar tehdit unsuru olabilir mi, sorularının Uluslararası İlişkiler alanında tartışılması gereken varsayım olarak ortaya çıktığı değerlendirilmesi yapılabilir. Bu varsayımların açıklanabilmesi ve uluslararası sisteminde değişmesi ile birlikte yeni anlayışların doğmasına neden olduğunu söylenebilmektedir. Bu ortaya çıkan yeni anlayışta, ekonomik düzensizlik, politik baskı, bulaşıcı hastalık, çeşitli kaçakçılıklar, büyük göç dalgaları ve benzeri çevreyi, insanı etkileyen sorunlar bir arada tartışılmaktadır²⁹.

Geleneksel güvenliğin dışına çıkarak bireye odaklanan yukarıdaki anlayış, uluslararası sistemde güvenliğin sadece devletler arasında bir sorun olmaktan çıkararak

²⁷ Ziya Öniş-Fuat Şenses, *a.g.e.*, s.55-70.

²⁸ Bağbaşıoğlu, *a.g.m.*, s. 9.

²⁹ Başar Baysal- Çağla Lüleci, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt 11, Sayı 22, 2015, s. 64-70.

uluslararası güvenliği çok merkezliliğe taşımaktadır³⁰. Bu yeni düzen neticesinde güvenlik kavramı devlet odaklıdan birey-insan güvenliğine evrilmiştir. Bahsedilen yeni güvenlik anlayışını, Barry Buzan ile Ole Weaver önderliğinde etkilenilen Kopenhag Okulu temsil etmektedir³¹. Daha açıklayıcı bir tanım yapılacak olunursa, güvenlik anlayışı yaşadığımız şu dönemde, tehdit algısının çeşitlenmesi ve genişlemesiyle devleti de içine alarak fakat daha geniş bir alana yayılarak çevre ve insan faktörlerini de kapsamaktadır³².

1.1.3. ABD-İsrail İlişkisi Çerçevesinde Kopenhag Okulu

Uluslararası İlişkiler disiplini, savunulan anlayışlar ve bu anlayışlara karşı üretilen eleştirel yaklaşımları, var olan uluslararası sistemin tanımının yapılmasını ve sistemi oluşturan devletlerin nitelik ve özelliklerini, devletlerin yaşanmış veya yaşanacak olaylar karşısında çıkar ve zararlarını, devletlerin dış politikalarını nasıl yönlendirdiği, devlet-devlet dışı aktörlerin uluslararası sistemi sürekli olarak nasıl yönlendirip şekillendirdiği alt başlıkları çerçevesinde incelemektedir.

Uluslararası İlişkiler literatüründe anahtar kavramlardan biri olan güvenlik kavramı, güvenlik teorileri, uluslararası akademik çalışmalar ve çeşitli düşünce yaklaşımları altında farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Bu genel tanımdan yola çıkılarak, güvenlik kavramı tanımı uluslararası ilişkiler disiplini alt başlıkları özelinde zaman ve olaya göre değişiklik gösterir mi? Güvenlik sürekli olarak gelişme ve değişim içinde olan bir kavram mıdır? Sorularının cevaplanması gerektiği varsayılabilir.

Güvenlik kavramı incelendiğinde, hangi aktör için gerekli olduğu, aktörün özelliklerine göre neyi tehdit olarak algıladığı, tehditlerin özelliklerine göre nasıl bir

³⁰ Barry Buzan ile Ole Waever'in önemli katkıları ile geliştirilen bu yaklaşım kendi içerisinde üç ana dinamikten meydana gelmekte ve bunlar; Güvenlikleştirme, Sektörel Analiz ile Bölgesel Güvenlik Kompleksleri'dir. Bu yaklaşımların içeri hakkında detaylı bilgi için bkz. Başar Baysal-Çağla Lülecı, *a.g.m.*, s. 71-77.

³¹ Kadir Zora, "Güvenlikleştirme: Hukuksal Meşruiyetten Siyasal Meşruiyete Evrilme Ve Kopenhag Okulu", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 23, Sayı 2, 2015, s. 116-117.

³² Bağbaşıoğlu, *a.g.m.*, s. 4-5.

güvenlik stratejisi oluşturduğu, güvenlik argümanlarının ne olduğu, sorularının ortaya çıktığı değerlendirilir.

Soğuk Savaş öncesinde savaş ve savunma kavramları üzerinde duran uluslararası güvenlik anlayışı strateji, askeri ve savaş faaliyetleri alt başlıkları altında incelenirken, Soğuk Savaş'ın başlaması ve ileriki zamanlara doğru, güvenlik kavramı üzerinde durularak, sadece askeri güvenliğin önemli olmadığı daha geniş bir perspektiften bakılması gerektiği anlayışına evirildiği değerlendirilmesi yapılabilir³³.

1.1.3.1. Geleneksel Gerçekçi Güvenlik Anlayışı

Soğuk Savaşın ilk yılları itibari ile mevcut olan geleneksel gerçekçi güvenlik anlayışı, devleti merkeze koyan ve güvenliği sağlayan aracın devlet mekanizması olduğu bir anlayıştır³⁴. Gerçekçi Okul³⁵ temeline dayanan bu anlayışta güvenlik tanımı sadece askeri ve politika odaklı olup, korunması gerekenin devlet olduğu anlayışını benimsemektedir³⁶. Geleneksel gerçekçi güvenlik anlayışında, güvenlik sorununun siyasal sorunlardan kaynaklandığını fakat her siyasi sorunun güvenlik tehdidi oluşturmadığı anlayışını benimseyerek, özne-tehdit-politika eksenini etrafında toplanıldığı değerlendirilir³⁷. Geleneksel gerçekçi güvenlik anlayışının Soğuk Savaş dönemi boyunca vurguladığı devlet ve askeri temelli güvenliğin, Soğuk Savaş'ın getirdiği nükleer tehdit baskısı ile birlikte bu anlayışın, güvenlik kavramını sadece kısıtlı bir perspektiften incelediği eleştirilerinin doğmasına sebep olduğu varsayımı yapılabilir. Bu varsayım sonucunda geleneksel gerçekçi güvenlik anlayışının mevcut olan Soğuk Savaş dönemi güvenlik

³³ Başar Baysal-Çağla Lülecı, “Kopenhag Okulu Ve Güvenlikleştirme Teorisi”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt 11, Sayı 22, 2015, s. 66.

³⁴ Başar Baysal- Çağla Lülecı, *a.g.m.*, s. 66-67.

³⁵ Geleneksel Gerçekçi Güvenlik anlayışı nın Kopenhag Okulu'nun güvenlik yaklaşımı ile ilgili karşılaştırması hakkında detaylı bilgi almak için bkz. Taha Baran-Elçin Macar, “DEĞİŞEN GÜVENLİK YAKLAŞIMLARI ÖRNEĞİNDE KOPENHAG OKULU'NUN TOPLUMSAL GÜVENLİK YAKLAŞIMI”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 10, Sayı 54, 2017, s. 253-257.

³⁶ Başar Baysal-Çağla Lülecı, *a.g.m.*, s.66-67

³⁷ Sinem Akgül- Açıkmeşe, “Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçeklikte Güvenlik Tehditleri”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 8, Sayı 30, 2011, s. 45-50.

araştırmalarında yetersiz kaldığı ve savunulan özne-tehdit-politika ilişkisine tepki olarak yeni güvenlik anlayışlarının ortaya çıktığı değerlendirilir³⁸.

Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu sistemin, kademeli olarak etkinliğinin kırılması ve SSCB'nin dağılması ile birlikte gelen süreçte, iki kutuplu yapının yoğun askeri ve devlet odaklı, gelenekselci anlayışı ortadan kalkarak, devletlerin güvenliği çatısı altında ekonominin de en az askeri güvenlik kadar endişe edilmesi gereken bir olgu haline geldiği varsayımı yapılır. İsrail Devleti'nin kurulduğu yıl itibariyle uygulamış olduğu genişleme politikasının, Arap Devletleri ile arasındaki mücadelenin başat sebebi olduğu varsayımında bulunulabilir. Arap Devletleri'nin İsrail'in yayılmacı politikası ve ABD'nin İsrail yanlı politika izlediği varsayımı sonucunda, 1973 yılı OPEC Petrol Ambargo olayının bir tepki neticesi olduğu değerlendirilir. Ambargo sonrası gelişmelerin, global ekonomiye ve enerji güvenliğine zararlı etkileri dolayısıyla, güvenlik kavramına ekonominin dâhil edilmesi gerekliliği hususunda önemli bir örnek olduğu değerlendirilir³⁹.

Soğuk Savaş'ın sona ermesine yaklaşılın dönemde askeri güvenliğin öneminin azalması ve geleneksel anlayışın eleştirilmesi ile birlikte güvenlik çalışmalarına' ekonomik, politik, çevre, toplumsal, kimlik, kültürel ve salgın hastalıklar gibi küresel boyutta veya bir devlete karşı oluşabilecek tehditlerin geniş çapta irdelenmesi gerektiği, farklı yaklaşımlar ile güvenlik algısının değişmesi gerekliliğinin olduğu değerlendirilir.

1.1.3.2. Kopenhag Okulu

Geleneksel gerçekçi güvenlik anlayışına eleştiri olarak doğan Kopenhag Okulu⁴⁰, geleneksel yaklaşımın açık uçlu bırakmış olduğu, güvenlik kim veya kimler için kullanılmalıdır? Güvenliğin sağlanması için hangi nedenlerin ortaya çıkması gereklidir?

³⁸ Sinem Akgül, *a.g.m.*, s. 46.

³⁹ Sefer Yılmaz-Duhan K. Kalkan, "Enerji Güvenliği Kavramı: 1973 Petrol Krizi Işığında Bir Tartışma", *Uluslararası Kriz Ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 3, 2017, s. 182-183.

⁴⁰ Kopenhag Okulu terimi, aynı anlamda kullanılan Kopenhag Ekolü olarak da çeşitli makalelerde kullanılmaktadır. Açıklamaya örnek olarak bkz. Bahar Rumelili-Sibel Karadağ, "Göç Ve Güvenlik: Eleştirel Yaklaşımlar", *Toplum Ve Bilim*, Sayı 140, 2017, s.80

Güvenliği sağlamada araç olarak kullanılacak materyaller nelerdir? Sorularına alternatif olarak geliştirilen cevaplar, Kopenhag Okulunun kurucuları Barry Buzan ve Ole Weaver tarafından detaylandırılmıştır⁴¹.

Kopenhag Okulunun güvenlik kavramına olan yaklaşımının temel dinamiğini, Soğuk Savaştan önce ve o dönem boyunca hâkim olan, güvenliğin sınırlı askeri-siyasi anlayışından çıkartarak güvenlik kavramına daha geniş bir pencereden bakılmasının sağlanması olarak değerlendirilir⁴². Kopenhag Okulu, güvenlik kavramı sadece askeri-siyasi-devlet odaklı yaklaşımdan mı değerlendirilmeli? Sorusunu merkeze alarak yaklaşımlar ürettiği değerlendirilir. Kopenhag Okulunun güvenlik çalışmalarındaki hedefleri arasında, güvenlik kavramı çerçevesinde sadece ordunun problemleri, politika sorunları ve devlet odaklı bir yaklaşımın benimsenmesinin, güvenlik kavramı üzerinde çalışmaların yeterli düzeyde katkı sağlayamayacağı, aksine güvenlik kavramı irdelenirken daha fazla alanın güvenlik kavramı içerisine girerek irdelenmesi gerektiği anlayışını benimsemektedirler⁴³. Kopenhag Okulu yaklaşımında, güvenlik tehdidi olarak kabul edilmesi gereken konular üzerinde de sınırlamalar getirilmesi gerektiğinin, kısaca her sorun olarak kabul edilenin güvenlik tehdidi olarak görülmesini reddeden bir anlayışı benimsedikleri değerlendirilir⁴⁴.

Kopenhag Okulu kurucularından Ole Waever, güvenliğin sağlanması için hangi nedenlerin ortaya çıkması gerekir? Güvenlik kim ve ne içindir? Sorularına yanıt olarak, her sorunun bir güvenlik tehdidi olarak görülmesi politika yapıcılar tarafından var olan siyasi gündemi meşgul tutması ile beraber, devletin bütün olanaklarının kullanılması sağlayarak, devlet mekanizması içindeki işleyiş ve dengeyi bozarak devlet kimliği üzerinde şüpheciliğin yer etmesine ve ekonomiden, kısıtlayıcı siyasi tedbirlere kadar olumsuz sonuçlar doğurabileceğini değerlendirmektedir.

⁴¹ Barry Buzan-Lene Hansen, *The Evolution Of International Security Studies*, Cambridge University Press, 2009, s.190.

⁴² Başar Baysal-Çağla Lülecı, *a.g.m.*, s. 70.

⁴³ Sinem Akgül, *a.g.m.*, s. 58.

⁴⁴ Taha Baran -Eçin Macar, *a.g.m.*, s. 253-257.

Uluslararası güvenlik çalışmalarına Kopenhag Okulu tarafından önemli dört kuram ortaya konularak, gelenekselci yaklaşımdaki dar güvenlik anlayışı yerini geniş bir perspektiften irdelemeye bıraktığı varsayılabılır. Ortaya konulan kuramlar, güvenlikleştirme, güvenlik dışılaştırma, sektörel güvenlik ve bölgesel güvenlik kompleksi, teorileridir⁴⁵.

1.1.3.2.1. Güvenlikleştirme

Güvenlikleştirme teorisi, önemli olarak varsayılan bir nesne veya olgunun varoluşuna yönelik oluşan veya oluşabilecek tehditlere karşı çeşitli argümanlar ile destekleyerek tehditin ortadan kaldırılması veya en aza indirilmesi olarak değerlendirilir⁴⁶. Güvenlikleştirmenin oluşması için önemli üç ögenin varlığından söz etmek gereklidir. Bunlar: güvenliği sağlayacak aktör, var olan veya oluşabilecek tehditler, güvenliğin kimler için yapıldığı ve ikna edilendir⁴⁷.

Bir olgunun güvenlikleştirme kapsamına girmesi için sadece askeri tehditlerin değil daha geniş alanlarında dâhil edilmesi ile birlikte tehdit karşısında çözüm yaratabilecek bir aktörün varlığı ve gündelik politika sorunları kapsamına dâhil olmayacak, meşruluğu kanıtlanmış önlemler ile müdahalede bulunabilecek bir tehdit olarak kabul görmesi gerektiği değerlendirilir⁴⁸. 11 Eylül saldırısı ABD'nin teröre karşı kendi güvenliğini sağlama amacı güttüğü bir güvenlikleştirme politikası olarak değerlendirilme ile birlikte, 1945 yılı sonrası gelişen Soğuk Savaş dönemine de Evrensel Güvenlikleştirme değerlendirilmesi yapılmaktadır⁴⁹.

Soğuk Savaş dönemi⁵⁰, politik ve yapısal olarak üç önemli konu üzerinden güvenlikleştirme kavramının oluşumunu destekler nitelikte gelişmeler ile şekillendirdiği

⁴⁵ Başar Baysal-Çağla Lüleci, *a.g.m.*, s. 70.

⁴⁶ Barry Buzan, "Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 18, 2008, s. 108.

⁴⁷ Başar Baysal-Çağla Lüleci, *a.g.m.*, s. 77.

⁴⁸ Sinem Akgül, *a.g.m.*, s. 58-59.

⁴⁹ Barry Buzan, *a.g.m.*, s. 112-118-119.

⁵⁰ Soğuk Savaş döneminin Uluslararası sistemin yapısı üzerinde ki etkisi ve o döneme yönelik gelen eleştiri ve görüşleri kavramlar üzerinden daha detaylı bir şekilde incelemek için bkz. Ertan Efegil- Neziha

varsayımında bulunur⁵¹. İlki, Soğuk Savaş döneminde devletlerin taraf seçme mecburiyetinde kaldıkları iki kutuplu dünya sisteminde her iki güç blokunda bulunmak istemeyen devletlerin oluşturdukları Bağlantısızlar Hareketi, Doğu ve Batı bloklarına ek olarak oluşan üçüncü bir blok ile güvenlikleştirme kavramının varlığının ispatı olduğu varsayılabilir⁵².

İkinci konu, süper güç rekabetinin nükleer silahlar ile bir sıcak savaşa neden olacağı endişesinin bulunduğu ve nükleer silahsızlanma anlaşmasının yaşanması ile birlikte sıcak savaş tehlikesinin güvenlikleştirilmesi olduğu değerlendirilir⁵³.

Üçüncü ve son gelişme ise, askeri güç uygulamasının meşru sebebi olarak görüldüğü sömürgeciliğin bu zamana kadar yaygın olan anlayışı güvenlikleştirme kavramının literatüre kazandırılmasından itibaren bu anlayış sömürgecilik karşıtlığı olarak gündeme gelerek güvenlikleştirme kavramının evrilerek küresel güvenlikleştirme olarak kazandırılmasına neden olduğu değerlendirilir⁵⁴.

Tezin konusu itibariyle İsrail-Filistin sorunu çerçevesinde güvenlikleştirme kavramına örnek olarak, İsrail Devleti'nin Filistin toprakları üzerinde inşa etmiş olduğu Güvenlik Duvarı ve Demir Kubbe Hava Savunma Sistemi, İsrail'in bir güvenlikleştirme politikası olabilir mi, sorusunun önemini vurguladığı değerlendirilebilir.

Musaoğlu, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemin Uluslararası Sistemin Yapısına İlişkin Görüşler Üzerine Bir Eleştiri", *Gazi Akademik Bakış*, Cilt 2, Sayı 4, 2009. s. 1-10.

⁵¹ Barry Buzan, *a.g.m.*, s. 112.

⁵² Barry Buzan, *a.g.m.*, s. 114.

⁵³ Güç ve güç dengesi kavramlarının süper güç kavramları ile ilişkisi ve bu kavramların detaylı açıklaması için bkz. Mehmet Keyik- Mehmet Seyfettin Erol, "REALİZME GÖRE GÜÇ VE GÜÇ DENGESİ KAVRAMLARI", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, 2019, s. 12-43.

⁵⁴ Barry Buzan, *a.g.m.*, s. 115.

1.1.3.2.2. Güvenlik Dışılaştırma

Güvenlik Dışılaştırma⁵⁵ Teorisi: Yakın veya uzak zamanda tehdit olarak algılanan nesne veya olgunun artık güvenlik sorunu olarak algılanmayarak güvenlik tedbirleri kapsamı dışına çıkarılması olarak değerlendirilir⁵⁶. Güvenlik dışılaştırma teorisine örnek olarak Soğuk Savaş'ın sona ermesi örnek gösterilebilir. Kopenhag Ekolüne göre güvenlik tanımı, sadece ivedi durumlar ve devletin varlığına yönelik tehdit durumlarına karşı önlemlerin alınması gerektiği, diplomatik görüşmelerin yetersiz kaldığı durumlarda gündeme gelmesi gereken bir olgu olduğu ve dolayısıyla, diplomatik görüşme ve tartışma yolu ile halledilebilecek politik konuların güvenlik dışılaştırılması gerektiği değerlendirilir⁵⁷. İsrail-Filistin bağlamında güvenlik dışılaştırma kavramı diplomatik söylem ve tartışma unsurları çerçevesinde bir güvenlik sorunu olarak gündemde tutulmamasını mümkün kılmadığı değerlendirilebilir.

1.1.3.2.3. Güvenlik Sektörleri

Kopenhag Okulunun hedefleri arasında, güvenlik kavramını dar alanından çıkartıp daha geniş bir perspektiften incelenmesi gerektiği yaklaşımı bulunurken aynı zamanda güvenlik kavramını kendi içerisinde güvenlik sektörleri olarak ayırma tabi tuttuğu değerlendirilmektedir. Güvenlik sektörü de kendi içerisinde birbiri ile bağlantı ve ilişki içerisinde bulunan ekonomiden çevre sorunlarına kadar, düzensiz göçlerin yaşanması, kültürel değişimler, ideolojik çatışmadan kaynaklı tehditler, terör ve uluslararası ilişkiler diplomasisi çerçevesinde tanımama unsurunun gerçekleşmesi gibi birçok alanı içinde barındıran güvenlik tehditleri olarak değerlendirilir ve Kopenhag Okulunun buradaki istisnası, bir unsurun tehdit olarak sayılabilmesi için onun söylem ile dile getirilmesi gerektiği şeklinde yorumlanması gerektiği değerlendirilir⁵⁸.

⁵⁵ Güvenlik dışılaştırma terimini, Emre Baysoy makalesinde Güvenlik-siz-leştirme olarak kullanmıştır. Farklı kullanım örneği için bkz. Emre Baysoy, "Bir Güvenlik-siz-leştirme Aracı Olarak Terörizm", *SAREM Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 9, Sayı 17, 2011, s. 110.

⁵⁶ Barry Buzan, *a.g.e.*, s. 108.

⁵⁷ Emre Baysoy, *a.g.m.*, s. 107-108.

⁵⁸ Sinem Akgül, *a.g.m.*, s. 59.

1.1.3.2.4. Bölgesel Güvenlik Kompleksi

Bölgesel Güvenlik Kompleksi, Kopenhag Okulunun güvenlik çalışmaları için ortaya koymuş olduğu ve tezin konusu itibari ile de önemli bir yeri bulunan bir kuramdır. Bu kuram güvenlik kavramının, bölgesel düzeyde canlılığını ön plana çıkartmayı amaçladığı varsayılabilir. Teorinin hedeflediği anlayış, bir bölgede var olan devlet aktörlerin birbirleri ile olan ilişkileri güvenlik düzeyinde farklılık ve bağımsızlık gösterebilecekleri değerlendirilir⁵⁹. Belli bir coğrafyada var olan aktörler ve onların birbiri ile olan güvenlik uygulamalarını, iç içe geçmiş zincir halkasına benzetilebileceği ve bu açıklamanın daha dar bir tanımı olarak da bölgesel güvenlik sistemi tanımı yapıldığı değerlendirilmektedir⁶⁰.

Barry Buzan Bölgesel Güvenlik Kompleksi için, küresel düzeyde var olan bütün aktörler güvenlik kavramı çerçevesinde karşılıklı olarak etkileşim içerisinde olmak durumunda iken, şüphecilik ve korku kavramları sınırların yakınlığından ötürü daha etkili bir unsur haline gelmesinden dolayı sınırdaş ve sınırdaş olmayan devletlerin birbirlerine olan bağımlılık dereceleri farklılık göstererek bu unsurların Bölgesel Güvenlik Kompleksini oluşturduğunu değerlendirir⁶¹.

Soğuk Savaş'ın bitişi ve 11 Eylül saldırılarının ardından ABD'nin teröre karşı Ortadoğu güvenlikleştirmeye politikası, güvenlik problemlerinin sokulduğu dar kalıptan çıkartarak bölgeler arasında veya bir bölgenin içinde var olan çatışmalardan kaynaklanacağını savunan Bölgesel Güvenlik Kompleksi teorisini desteklemektedir⁶². Güvenlik sorunu bu zamandan itibaren daha küresel ve her alanın içinde bulunduğu, bölgeler bazında sebep ve sonucunun farklılık gösterebileceği bir olgu olarak ortaya çıktığı değerlendirilebilir.

⁵⁹ Başar Baysal-Çağla Lüleci, *a.g.m.*, s. 73.

⁶⁰ Başar Baysal-Çağla Lüleci, *a.g.m.*, s. 73.

⁶¹ Başar Baysal-Çağla Lüleci, *a.g.m.*, s. 74.

⁶² Göknil Erbaş Doğan, "Dağlık Karabağ Meselesi: Bölgesel Güvenlik Dinamikleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, Cilt 22, Sayı 2, 2020, s. 172.

Coğrafi olarak yakınlığı ve güvenlik sorunu bulunan devletler arasındaki ilişkinin bölgesel seviyede güvenlik dinamiklerinin ne olduğu, onu etkileyebilen başka aktörlerin var olup olmadığı, gibi sorular ile bir incelemeye tabi tutulması gerektiği, ek olarak ise, Bölgesel Güvenlik Komplekslerini belirleyen çatışma unsurları içerisinde, kültürel, dinsel ve küresel farklılıklar yer alır mı, sorularının cevabının aranması gerektiği değerlendirilebilir.

Bölgesel Güvenlik Kompleksler'i, sınırlandırılan coğrafi bölgelerde milli güvenlikleri birbirinden bağımsız düşünülmemesi gereken aktörlerin var olduğu yakınlık derecesini açıklayarak, bölge aktörlerinin kuvvet derecelerine⁶³ göre biçimlenir. Tanımı yapılan kompleksler, aktörler arasındaki dost ve düşman kavramları üzerinden birbirlerini nasıl tanımladıkları ve bu tanım yapılırken ideolojik, dini, tarihsel geçmişlerinin de etkisiyle biçimlenen unsurlar olarak varsayımlandırılır.⁶⁴ Bölge bazında bir güvenlik incelemesi yapıldığında, Güvenlik Komplekslerine dışarıdan etkiye bulunan veya bulanabilecek olan aktörlerin varlığı ve onların güç⁶⁵ dengelerinin ne olduğunun önemi değerlendirilirken küresel boyutta önemli bir güç olan ABD'nin İsrail-ABD ilişkisinin boyutu sorgulanmaktadır.

Bölgesel Güvenlik Kompleksleri üç düzeyde sistemli bir anlayış ortaya koymakta bunlar; Makro Düzeyde, süper güç olarak adlandırılan devletlerin var olan düzene uyguladıkları hareketlerin sonuçlarını araştırır⁶⁶. Orta Düzeyde bölgesel aktör arasındaki

⁶³ Hans Morgenthau, ülkeler veya aktörlerin birbirleri üzerinde etkili olabilmelerini sağlayacak olan aracı mevcut oldukları kapasite ile ilişkilendirmekte ve bu kapasiteleri siyasi, askeri, sosyal-kültürel, coğrafi-ekonomik kapasite olarak sınırlandırarak bunların, uygulanacak kuvvetin başarılı-başarısız olmasında etkili olduğunu değerlendirmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Paul R. Viotti -Mark V. Kauppi, *International Relations And World Politics*, 5. baskı, Nobel Akademik Yayınevi, Ekim 2014, s. 201-209.

⁶⁴ Göknil Erbaş Doğan, *a.g.m.*, s. 172.

⁶⁵ Güç unsurları; Siyasi, askeri, ekonomik, sosyo-kültürel, Coğrafi ve beşeri güç araçları olarak kuvvetin uygulanmasında önemli katkı sağlayıcı rolleri bulunmaktadır. Bu araçların bütünü Ulusal Güvenliğin oluşmasına katkı sağlayan araçlar olarak değerlendirilir. Detaylı bilgi için bkz. Sabahattin Şimşir, "Ulusal Güvenlik", *Uluslararası Çatışma Alanları Ve Türkiye'nin Güvenliği*, Derleyen: Gamze Güngörmüş Kona, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul 2005, s. 634-635.

⁶⁶ Göknil Erbaş Doğan, *a.g.m.*, s. 173.

ilişkilere odaklanır. Mikro⁶⁷ Düzeyde ise Aktörlerin devlet-içi sorunlarının Bölgesel Güvenlik'e olan sonuçlarından bahseder⁶⁸.

1.1.4. Kopenhag Okulu Kavramları Çerçevesinde İsrail Dış Politikasında Güvenlik Algısı

İsrail Devleti'nin Güvenlik tehdidi nedeniyle Filistin'e müdahalesi makro⁶⁹ düzeyde, 11 Eylül saldırısı sonucu ABD'nin terör ile mücadele politikası çerçevesinde Ortadoğu'ya yönelik müdahalesinin neticesidir denilebilir⁷⁰. İsrail, ABD'nin güvenlikleştirme politikasını benimseyerek kendisine karşı bölgede bir Güvenlik tehdidinin varlığından bahsederek Filistinlilerin yerleşim alanlarına kendi vatandaşlarını yerleştirmesi sonucu bir göç politikası izlemesi orta düzeyde inceleme olarak değerlendirilir⁷¹. İsrail'in Filistin ile olan iç sorunlarının bölgesel güvenliğe olan sonuçları arasında, İsrail'in faaliyete geçirdiği Güvenlik Duvarı ve Demir Kubbe Hava Savunma sistemleri değerlendirilebilir.

Bölgesel Güvenlik Kompleksinin doğuşunda etkide bulunan unsurları İsrail-Filistin sorunu üzerinden değerlendirilecek olursa, devletlerin coğrafi yakınlık ve uzaklık durumu, güvenlik algılamalarının ortak olması ve son olarak aynı bölgede bulunan devletlerin tarihsel dost-düşmanlık ilişkisinin irdelenmesi gerektiği varsayılabilir⁷².

Bölgesel Güvenlik Kompleksi teorisinin içerisinde yer alan coğrafi konum unsuru, İsrail-Filistin sorunu çerçevesinde bir coğrafi alanda, birbirleri ile iç içe geçmiş, iki farklı

⁶⁷ Bölgede ki aktörlerin var olan karşılıklı çatışmalarının Bölgesel Güvenliğe yansıyan sonuçları Mikro düzeyde incelendiğinde, Siyasal olarak Karşılıklı Bağımlılığın derecesini artırdığı değerlendirilmesinin detayları için bkz. Cumhuriyet, "ORTADOĞU'DA SİYASAL MODERNLEŞME SÜRECİ VE MÜZAKERE KÜLTÜRÜ", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 10, 2006, s. 229.

⁶⁸ Göknil Erbaş Doğan, *a.g.m.*, s. 173.

⁶⁹ Ortadoğu coğrafyasında İsrail'in Filistin'e müdahalesi Güvenlik endişesinin varlığından meydana geldiği ve bunun neticesinde bölge Makro düzeyde incelendiğinde ekonomi faktörü de başat özellik olarak değerlendirildiğinin detayları için bkz. Cumhuriyet, *a.g.m.*, s. 228-229.

⁷⁰ Göknil Erbaş Doğan, *a.g.m.*, s. 173.

⁷¹ Göknil Erbaş Doğan, *a.g.m.*, s. 173.

⁷² Mehmet Keyik- Mehmet Seyfettin Erol, *a.g.m.*, s. 12-43.

yönetimin var olduğu ve bunun sonucu olarak sürekli bir sıcak çatışmanın varlığından söz edilebileceği değerlendirilebilir. İsrail-Filistin arasında bulunan bu yakınlık her iki aktörün de güvenlik kavramına olan bağımlılıklarını ortaya çıkardığı gibi daima güvenlik algısı ile araçlarını yenileme ve dönüştürme zorunluluklarını ortaya çıkardığı değerlendirilir⁷³.

İsrail-Filistin çerçevesinde incelenen güvenlik algılamalarının ortak paydada buluşması unsuru, merkezde bulunan her iki aktörün milli güvenlik ve kendi milli-dini değerlerine karşı oluşan, aynı coğrafyada farklı etnik ve mezhepsel farklılıklardan meydana gelen tehdit algılaması ekseninde varsayım yapılabilir. Kudüs sorunu bu unsurun açıklamasında örnek gösterilebilir⁷⁴.

Bölgesel Güvenlik Kompleksi, aynı coğrafyada birbirleri ile yakın konumda bulunan devletlerin tarihsel dostluk/düşmanlık kavramları ile de ilişkilendirilmekte olup, ulaşılmak istenilen hedeflerin ortak olması ve bunun savaş haline dönüşmesi, teorisini biçimlendiren faktörler olarak değerlendirilir⁷⁵. Kopenhag Okuluna göre Bölgesel Güvenlik Kompleksinin varlığından söz edebilmek için yukarıda bahsedilen unsurların oluşması gerekmektedir⁷⁶. Ortadoğu Bölgesi'nde yer alan İsrail Devleti için Filistin ile coğrafi yakınlık, tarihsel düşmanlığın var olduğu ve bunun neticesinde İsrail için güvenlik kaygısının daima canlı tutulduğu ve dışarıdan bölge üzerinde etkide bulunan ABD gibi diğer güçlü aktörlerin varlığı, Ortadoğu Bölgesi için Bölgesel Güvenlik Kompleksi tanımının yapılabileceği değerlendirilir.

⁷³ Göknil Erbaş Doğan, *a.g.m.*, s. 174.

⁷⁴ Ole Waever, "Regional Security Complexes: A Theory of International Security", *International Organization*, Cilt 46, Sayı 2, 1992, s. 327-351.

⁷⁵ Göknil Erbaş Doğan, *a.g.m.*, s. 177-178.

⁷⁶ Taha Baran- Elçin Macar, *a.g.m.*, s. 253-257.

1.1.5. Kolektif Güvenlikten Küresel Güvenliğe: NATO “11 Eylül Saldırısı”

Uluslararası sistemdeki var olan her bir devlet kendi güvenliğini sağlamak ve bunu istikrarlı bir şekilde devam ettirebilmek için bir anlaşma ya da kuruluş ile sistemde var olan diğer devletlerle bütünleşmesi kolektif güvenlik olarak tanımlanmaktadır.

Kolektif örgütler, aralarından herhangi bir devletin güvenlik ile ilgili tehditle karşılaşması durumunda, bu tehdit algısının sadece o devlete karşı değil ortak bir tehdit olarak algılanarak, karşı tarafa kolektif olarak askeri veya diplomasi aracılığıyla cevap verebilen bölgesel ya da küresel kuruluşlardır.

Küreselleşme ile birlikte başlayan güvenlik anlayışında ki değişimler Soğuk Savaş sonrası dönemde, kolektif bir savunma örgütü olan NATO’da da görülmeye başlanmıştır. NATO eylemlerini gerçekleştirebilmek için iki gerekçe öne sürmüştür. İlki, Soğuk Savaş sonrası uluslararası sistemde kendini, sistemin düzenini sağlayabilecek tek yapılanma olarak öne çıkartmıştır. İnsan hakları koruyucusu ve ileticisi olarak tanımlayarak çeşitli askeri eylemlerini bu tezler üzerine kurup, eylemde bulunmuştur. Uygulamış olduğu müdahaleler, insan hakları müdahalesi ve koruması şemsiyesi altında halka sunulmuş ve desteğini almayı amaçlamıştır⁷⁷.

İkincisi ve tezimizin önemli bir kısmını oluşturacak olan kısım ise, 11 Eylül 2001 yılında Amerikan Birleşik Devletlerine karşı düzenlenen terör saldırısıdır. El Kaide tarafından sivil uçaklar vasıtasıyla Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagona saldırılar düzenlemiştir. ABD’ye karşı yapılan bu saldırı terörizmle mücadele tezini inşa etmiş ve NATO’nun faaliyetlerinin meşru bir zeminde gerçekleşebilmesine olanak sağlamıştır. Yaşanan saldırı sonucunda yeni bir dönem başlayarak bu yeni dönemde ABD, terörizme karşısında küresel bir güç olmuştur. El Kaide, yapılan saldırıyı üstlendikten sonra bu saldırının yapılmasının amacını, ABD’nin İsrail’e olan desteği ve Irak’a olan yaptırımları

⁷⁷ Bağbaşıoğlu, *a.g.m.*, s. 21.

neden olarak göstermiştir. Bu durumda NATO eylemlerini güvenlik çatısı altında meşrulaştırma fırsatı yakaladığı değerlendirilmesini yapılabilir⁷⁸.

Yaşanan terör saldırısı sonucunda Ortadoğu'daki birçok devlet uluslararası sistemde haydut devlet olarak isimlendirilmiş, sonrasında Afganistan'ın işgali ve Irak'a karşı kitle imha silahları ürettiği ve küresel güvenliği tehdit etmesi gerekçesi ile müdahalede bulunmuştur⁷⁹.

ABD'nin 11 Eylül saldırıları sonrasında dış politikasında agresif ve saldırgan bir tutum sergilemiştir. Bunun sebebi olarak ABD'nin güvenlik algısının değiştiği değerlendirilmesini yapabiliriz

11 Eylül saldırısı sonrasında ABD'nin agresif dış politika stratejisinin temelindeki diğer bir ayağı olarak da, Ortadoğu coğrafyasında işgal edeceği bölgelerdeki yer altı kaynaklarından yararlanabilmesi ve küresel anlamda var olan gücünü artırabileceği düşüncesi yer almaktadır⁸⁰. Tezin konusu itibarıyla bu saldırı sonucunda İsrail hükümeti, ABD'nin yayılmacı olarak tanımlanabilecek stratejisinden kaynaklı İsrail-Filistin sorunu ekseninde yeni bir boyut kazandıracak eylemlerde bulunduğu söylenebilir. İsrail askeri kuvvetleri, 11 Eylül saldırıları sonrası ve ABD'nin agresif dış politikasının da etkisi ile Batı Şeria ve Gazze bölgeleri İsrail Hükümeti tarafından işgal eyleminde bulunmuştur⁸¹.

ABD'ye karşı yapılan terör saldırısını İsrail Hükümeti, kendi lehine çevirerek, ABD'nin Afganistan müdahalesi ile İsrail'in Filistinliler ile olan sorununu aynı kefeye koyarak kendi stratejini haklı çıkartmaya çalıştığı söylenebilir. İsrail'in stratejisi ABD tarafından, Filistin Kurtuluş örgütü lideri ile El Kaide liderinin eşit olduğu varsayımı üzerinde

⁷⁸ Fuat Keyman, "Küreselleşme Uluslararası İlişkiler Ve Hegemonya", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 3 Sayı 9 (Bahar 2006), s. 7-9.

⁷⁹ Fuat Keyman, *a.g.m.*, s. 7-8.

⁸⁰ Muhittin Ataman- Özkan Gökcan, "Bush Dönemi Amerikan Dış Politikası", *Akademik İncelemeler Dergisi(Journal Of Academic Inquiries)*, Cilt 7, Sayı 2, 2012, s. 217.

⁸¹ Burak Bilgehan Özpek, "En Uzun 10 Yıl: 11 Eylül Sonrası Ortadoğu", *Ortadoğu Etütleri*, Cilt 3, No 2, Ocak 2012, s. 207.

durulduğu söylenebilir⁸². Fakat ABD'nin İsrail'e olan desteği Anti-Amerikanizm'i güçlendirerek yaşanan bütün sıkıntı ve sorunların ABD kaynaklı meydana geldiği algısı oluştuğu varsayımı yapılınabilir. ABD'nin dış politikası İsrail stratejileri dolayısıyla beklenildiği gibi olumlu sonuç verememiştir⁸³.

1.1.6. Uluslararası Güvenlik ve İstihbarat

İstihbarat, güvenlik ve gizlilik terimleriyle bağlantılı bir kavramdır. İstihbarat, gizli olarak saklanan ve paylaşılması istenilmeyen bilginin elde edilerek, araştırma ve inceleme sonucunda kişi veya gruplara iletildiği bilgidir⁸⁴. Bu bilgiler yanlış, yanıltıcı veya tutarsız olabilmektedir. Kişi veya örgütlerin etrafında yaşanan olayları, bilgileri istenilen tarafa ileterek, araştırma yapılan tarafın kabiliyeti, maksadını, zayıf yönlerini ve düşkünlüğü olan durumlarından faydalanarak çıkarlara uygun strateji oluşturulması sağlanabilmektedir⁸⁵.

İstihbarat, devletler için günümüzde uluslararası güvenlik sorunu olarak değerlendirilir. Bu durumu daha açık ifade edecek olursak bir devletin diğer bir devletin topraklarında casusluk faaliyetleri yürüterek elde ettiği gizli bilgileri kendi devleti ile paylaşması ve bu casusluk durumunun açığa çıkması durumunda devletler arasında önemli güvenlik krizleri oluşabilmektedir⁸⁶.

İstihbarat faaliyetleri kitle imha silahlarının üretilmesi, yayılması, faaliyete geçirilmesi veya terör ile mücadele için yürütülen bir eylem olarak gösterilmeye çalışılmaktadır.

⁸² Amerika Birleşik Devleti'nin, terör listesinde yer alan FKÖ (Filistin Kurtuluş Örgütü), Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas tarafından Joe Biden'a listeden örgütün çıkarılma talebini ve Washington'daki FKÖ ofisinin tekrar açılmasını talep ettiği Biden ve Abbas görüşmesi haberinin detaylı bilgi için bkz. Anadolu Ajansı, ABD Başkanı Biden: Filistin halkı bağımsız, egemen, yaşanabilir ve bütünlüklü bir devleti hak ediyor, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-baskani-biden-filistin-halki-bagimsiz-egemen-yasanabilir-ve-butunluklu-bir-devleti-hak-ediyor/2637702>, (20.07.2022).

⁸³ Burak Bilgehan Özpek, *a.g.m.*, s. 207.

⁸⁴ Bağbaşıoğlu, *a.g.m.*, s. 82.

⁸⁵ Bağbaşıoğlu, *a.g.m.*, s. 82.

⁸⁶ Bağbaşıoğlu, *a.g.m.*, s. 83.

Bunun en tipik örneğini 11 Eylül sonrası başlayan terörizmle mücadele algısıyla yürütülen ABD-Irak müdahalesi örnek olarak değerlendirilebilir.

Uluslararası sistemin Soğuk Savaş ve de özellikle 11 Eylül sonrası dönemde belirsiz ve tahmin edilemez olma durumu, güvenlik olgusunun devletler bazında daha çok önemli bir konu olmasına neden olduğu varsayılabilir. Bu durum dolayısıyla devletler, uluslararası sistemin çeşitlenen güvenlik algısından dolayı ulusal güvenliklerini korumak için istihbarat alanına ağırlık verdikleri şeklinde açıklanabilir⁸⁷.

Devletler, kendi çıkarlarını olaylar karşısında korumak veya önceden bilgi sahibi olarak çıkarlarına uygun stratejiler üretmeyi amaçlamaktadırlar. İstihbarat⁸⁸ bilgisi sayesinde kısa zamanda üretilen, etkili çözümler bulabilmektedirler. Dahası istihbaratın yalnızca bilgi toplama ve analiz etme boyutunun yanında, devletlerin ve kamuoylarının güvenlik algılarını ve dolayısıyla da güvenlik politikalarını şekillendirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır⁸⁹. Sonuç olarak istihbarat eylemleri de aynı zamanda güvenlikleştirme eylemi olarak değerlendirilebilir.

1.1.7. İsrail'in Güvenlikleştirme Sürecinde Etkili Olan Unsurlar

1.1.7.1. İsrail İstihbarat Teşkilatı

Aynı dine mensup bir Arap çoğunluğun varlığını sürdürdüğü Ortadoğu coğrafyasında, tek başına Yahudi bir kimliğe sahip olan İsrail, bu bölgede kendini savunmasız ve güvensiz hissettiği, Arap Devletleri tarafından sürekli bir tehdit ve saldırganlık yaşayacağı hissine kapıldığı değerlendirilir.

İsrail güvenlik politikalarına son derece önem vermektedir. Arap Devletleri'nden gelebilecek tehditleri engellemek ve önceden bilgi edinmek amacıyla geniş bir İstihbarat

⁸⁷ Faruk Sönmezoğlu, *a.g.e.*, s. 80-85.

⁸⁸ İstihbarat kavramı hakkında daha detaylı bilgiye ulaşmak için bkz. Halil İbrahim Koca, "Stratejik İstihbarat", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Cilt 6, Sayı 4 2019, s. 2187-2198.

⁸⁹ Faruk Sönmezoğlu, *a.g.e.*, s. 90-95.

teşkilatı inşa etmiştir⁹⁰. Tezin konusu itibarıyla İsrail'in sınır dışı etkinliklerini gözlemleyebileceği, kendi güvenliğini için dış ülkelerde istihbarat toplayacağı Mossad'ı kurduğu değerlendirilmesini yapabiliriz.

1.1.7.1.1. MOSSAD (İstihbarat ve Özel Harekâtlar Enstitüsü)

İsrail Devleti'nin kurucusu ve ilk başbakanı olan David Ben-Gurion tarafından 13 Aralık 1949 yılında direktifi ile hayata geçirilen Mossad (İstihbarat ve Özel Harekâtlar Enstitüsü), İsrail istihbarat teşkilatıdır⁹¹. İsrail İstihbarat Teşkilatı olan Mossad, klasik istihbarat teşkilatları ile aynı amaçladır. Bunlar; bilgi edinme, edinilen bilgilerin değerlendirilmesi ve diğer devlet sınırları içerisinde örtülü eylemler gerçekleştirmektir⁹². İstihbarat, gayret ve eylem alanları var olan bütün disiplinlerin araç ve sonuçlarından veri elde ederek, kullanım amacına ve alanına göre kendi içerisinde çeşitliliği bulunan bir yapı olarak değerlendirilmektedir⁹³. Mossad'ın diğer devlet sınırları içerisindeki istihbarat⁹⁴ eylemleri; terörizmle mücadele, kitle imha silahlarının engellenmesi, FKÖ (Filistin Kurtuluş Örgütü) eylemlerini ve planlarını öğrenme, geri kalan Arap Devletleri hakkında bilgi edinerek, eylemlerine engel olmaktır⁹⁵.

İsrail'in Orta Doğu Bölgesi'nde yer alan Arap Devletleri hakkında bilgi edinmesi ve edindiği bilgiler ışığında faaliyetlere engel olarak veya önlemine alması bölgede güvenlik sorunu yaşadığı ve büyük olasılıkla sürekli yaşayacağı endişesinden kaynaklandığı değerlendirilmesi yapılabilir. Bu durum İsrail'in güvenlik politikalarını sürekli

⁹⁰ Melisa Sarıççek- Baran Aslan- Bekir Aydeniz, CIA-MOSSAD İŞBİRLİĞİNİN ABD-İSRAİL İLİŞKİSİNE ETKİSİ, s. 9.

⁹¹ Melisa Sarıççek - Baran Aslan- Bekir Aydeniz, *a.g.m.*, s. 9.

⁹² Melisa Sarıççek - Baran Aslan- Bekir Aydeniz, *a.g.m.*, s. 9.

⁹³ Merve Seren, *Stratejik İstihbarat & Ulusal Güvenlik*, 2. Baskı, Orion Yayınevi, Ankara 2021, s. 274-275.

⁹⁴ İstihbarat faaliyet alanlarına ve konularına göre çeşitleri bulunmaktadır. Bunlar; Siyasi İstihbarat, Askeri İstihbarat, Ekonomik İstihbarat, Sosyal İstihbarat, Coğrafi İstihbarat, Biyografik İstihbarat, Ulaşım ve İletişim İstihbaratı, Bilimsel ve Teknik İstihbarat ve Siber İstihbarat'tır. Bu İstihbarat türleri; Taktik, Operasyonel ve Stratejik İstihbarat olarak nitelik, seviyeleri ve uygulama yöntemlerine göre sınıflandırılmaktadır. İstihbarat çeşitleri ve bunlar hakkında detaylı bilgi için bkz. Merve Seren, *a.g.e.*, s.271-274.

⁹⁵ Melisa Sarıççek - Baran Aslan- Bekir Aydeniz, *a.g.m.*, s. 9.

geliştirmesi ve tetikte olmasını zorunlu kıldığı değerlendirilir⁹⁶. Mossad edindiği bilgiler ile İsrail Devleti'nin çıkarlarını koruyacak ve güvenliğini en üst seviyede tutmayı başaracağı bir araç olarak görülebilir⁹⁷.

1.2. İsrail Devletinin Kuruluşundan 11 Eylül'e Kadar Olan Süreçte Güvenlik Algısı

Bu bölümde tezin birinci araştırma sorusu olan güvenlikleştirme kavramı çerçevesinde, İsrail'in güvenlik algı ve politikalarının kuruluşundan 11 Eylül terör saldırısına kadar ve Arap Baharından sonra bu algı ve politika değişim ve dönüşümü ortaya konulacaktır. Bu amaçla Kopenhag Okulunun perspektif ve kavramları kullanılacaktır. Çünkü küreselleşme ile birlikte hem teoride hem de pratikte çoğulculuğun etkisi artmıştır. Küreselleşme sonrası farklı aktörlerin ve kamuoyunun ikna süreci kritik hale gelmiştir. Bu durum hem İsrail tarafında hem de ABD tarafında aralarındaki tarihsel özel ilişki nedeniyle iki tarafın bir şekilde bu süreci kendi çıkarlarına uygun olacak politikalar üretmesi ile gerçekleştirilebilir.

1897 yılında İsviçre'de gerçekleşen 1. Dünya Yahudi Kongresinde kurulan Dünya Siyonist Örgütü'nün⁹⁸ (WZO) gerçekleştirdiği kongrede Siyonizm'in asıl amaçladığı vadedilmiş topraklara geri dönüş ilkesi olan Filistin'de bir Yahudi devleti⁹⁹ kurma amacı

⁹⁶ Melisa Sarıçiçek - Baran Aslan- Bekir Aydeniz, *a.g.m.*, s. 10.

⁹⁷ Melisa Sarıçiçek - Baran Aslan- Bekir Aydeniz, *a.g.m.*, s. 10.

⁹⁸ WZO'nun temel siyasi amacı, İsrail ve Siyonizm çıkarlarını bağdaştırarak korumak, ona bağlı vakıf niteliği taşıyan uluslararası örgütler vasıtası ile İsrail Devletine askeri, ekonomik kaynakları sağlamak, İsrail Devletinin kurulması sürecinde ki Yahudi göçleri üzerinde ki süreci hızlandırmaktır. Dünya Siyonist Örgütü (WZO) hakkında detaylı bilgi için bkz. Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika Ve Dış Politika Analizi*, 4. baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2005, s. 65-70.

⁹⁹ İsrail'in devlet kurma girişimlerinin ilk siyasi temsilcisi olan Theodor Herzl önderliğinde, Yahudi devletinin hangi coğrafyada kurulması gerektiği konusunda karşılıklı teklifler de bulunulduğu fakat bu tekliflerde anlaşma sağlanamaması üzerine Yahudilerin İngiltere ile anlaşma yoluna gittiği değerlendirilmesi yapılmaktadır. Herzl, Yahudi devletinin kurulacağı bölge için dönemin Osmanlı Padişahı Abdülhamit'e Filistin'de bir bölge vermesi talebinde bulunuyor ama Padişahın teklifi reddetmesi üzerine Yahudilerin İngiltere ile anlaşmaya gittiği ve İngiltere'den Yahudilere ilk olarak El-Ariş ve Uganda'nın teklifi edildiği fakat Yahudilerin bu teklifi kabul etmedikleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Tayyar Arı,

kabul edilmiştir¹⁰⁰. Kopenhag Okulu perspektifinden bakıldığında, İsrail'in güvenlik politikaları çerçevesinde ilk güvenlikleştirme kavramını pratikte ortaya koyduğu ilk politika olarak bu kongre değerlendirilebilir. Skyes-Picot anlaşması ile birlikte İsrail'in yukarıda bahsedilen güvenlikleştirme politikasının temeli atıldığı değerlendirilmesi yapılabilir¹⁰¹.

1.2.1. Balfour Deklarasyonu (1917)

İngiltere'nin dönemin Dışişleri Bakanı olan Lord Arthur James Balfour, ile İngiliz Yahudilerinin ve WZO'nun öncülerinden Walter Rothschild arasında gerçekleşen karşılıklı mektuplar neticesinde, İngiltere'nin Filistin'de Yahudi devletinin kurulmasına sıcak bakıldığı mesajı verildiği ve sonradan Balfour Deklarasyonu olarak anılan anlaşma 2 Kasım 1917 yılında gerçekleştirildikten sonra bölgeye Yahudi göçleri başlamıştır¹⁰². Siyonistlerin bu Deklarasyona olan bakış açısını, ileride kurmayı planladıkları İsrail Devletine ait bir topu özelliği taşıdığı anlamını yükledikleri değerlendirmesi yapılabilir¹⁰³. İsrail Devleti'nin kurulmasının önünü açacak olan bu deklarasyon, oluşturulacak Yahudi toplumu için Kopenhag Okulu çerçevesinde bir Güvenlikleştirme politikasının ikinci adımı olarak değerlendirilebilir.

ABD için Balfour Deklarasyonunun önemi ise, bölge üzerinde saldırgan devlet olarak tanımladığı ülkelerin hâkimiyetini kırabilme stratejisi dolayısıyla Ortadoğu'da bir Yahudi

Geçmişten Günümüze Ortadoğu – Savaş, Siyaset ve Diplomasi, 7. baskı, Alfa Akademi, Bursa, 2017, s. 219-220.

¹⁰⁰ Tayyar Arı, *a.g.e.*, s. 218-219.

¹⁰¹ 1. Dünya savaşında Skyes-Picot antlaşması ile Osmanlı'nın Ortadoğu'daki topraklarının paylaşılması, Yahudiler açısından Filistin'de bir devlet kurmak için uygun bir zemin olduğu değerlendirmesinin detayları için bkz. Tayyar Arı, *a.g.e.*, s. 221-222.

¹⁰² Lord Arthur James Balfour tarafından iletilen mektupların içeriğinde, Filistin bölgesinde yaşamını sürdüren ve Yahudi olmayan insanların din ve vatandaşlık haklarına karışılmaması konusundan anlaşma sağlanırsa Yahudi Devletinin kurulmasına sıcak bakıldığı görüşünün detaylı bilgi için bkz. Murat Gül-Bekir Ali Yüksel, *a.g.m.*, s. 341-342.

¹⁰³ Balfour Deklarasyonun görüşme süreçlerinde Filistin'de yaşayan Arapların nüfusunun %90, Yahudilerin nüfus yoğunluğunun ise %2 olarak değerlendirmesinin detayları için bkz. Ekin Özgül, *1917 Balfour Deklarasyonu ve Filistin'e Yahudi Göçü*, (Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir 2018, s. 109-126.

devletinin kurulması ABD için önemli bir stratejik ortak olması açısından önem arz ettiği değerlendirilmesi yapılır¹⁰⁴.

Filistin'in İngiliz mandası olduktan sonraki süreci hem İngilizler hem de Filistin'de Yahudi devleti kurmak isteyen İsrail'in güvenlikleştirme politikasının istenildiği gibi gitmediği ve bunun sebebinin Balfour Deklarasyonu sonrasında Filistin'e yoğun olarak gerçekleşen Yahudi göçlerinin, manda himayesi sonrasında sınırlama ve Anti-Semitizm kavramının ortaya çıkması ile yavaşladığı bir döneme girdiği değerlendirilmesi yapılmaktadır¹⁰⁵.

İsrail'in Yahudi göçlerini içeren güvenlikleştirme politikası, Beyaz Kitap olarak adlandırılan Arap-Yahudi işbirliğini öneren ve Yahudilere göç ile toprak satım alımının kısıtlanmasını öngören bir rapor yayınlanmasına sebep olması ile güvenlikleştirme politikasının başarılı ya da başarısız olma durumunun sorgulanmasına neden olduğu söylenebilir.¹⁰⁶ Yayınlanan Beyaz Kitap neticesinde, İsrail'in İngilizlerden Yahudi Devleti kurma girişimi başarısız güvenlikleştirme politikası olarak değerlendirilir¹⁰⁷.

11 Mayıs 1942 yılında Yahudiler, Filistin'de kuracakları İsrail Devletinin tek amaçları olduğu, Beyaz Kitap bildirisini reddettikleri ve tarihe Biltmore Programı olarak geçen ikinci önemli güvenlikleştirme politikası olan toplantıyı gerçekleştirmişlerdir¹⁰⁸. Biltmore Programının ilkeleri; Beyaz Kitap'ın reddedilmesi, Yahudiler ile ilgili olabilecek her

¹⁰⁴ ABD Başkanı Wilson tarafından, Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmasını destekledikleri açıklamalarının detayları için bkz. Ekin Özgül, *a.g.m.*, s. 109-126.

¹⁰⁵ İngiltere Balfour Deklarasyonu sonrasında Yahudi göçleri hususunda bazı kısıtlamalar getirmiştir. Bu kısıtlamalar Almanya ve Polonya'da uygulanan Anti-Semizm politikalarına kadar devam etmiştir. Uygulanan nefret politikası sonrasında Filistin'e göç eden Yahudilerin sayısının artmasına ve İngiltere'nin politikalarında değişikliği gitmesine neden olduğu detaylı bilgi için bkz. Kadir Kasalak, "İngilizlerin Filistin Politikası Ve Filistin Mandası", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Enstitüsü Dergisi*, Cilt 3, Sayı 1, 2016, s. 72-73.

¹⁰⁶ Filistin'de Araplar ve Yahudiler arasında büyük problemlere yol açtığını ve bunun çözümü olarak İngiltere'nin Filistin'de yaşananlar için rapor tutulması adına heyet göndermesi üzerine, Arapların mağdur durumda olduğunu içeren Beyaz Kitap'ın detaylı bilgi için bkz. Kadir Kasalak, *a.g.m.*, s. 72-73.

¹⁰⁷ Bu stratejik güvenlik politikası değişim kararı sonucunda Yahudileri destekleyen Amerikalı Franklin D. Roosevelt ve Harry S. Truman gibi önemli iki isim olduğu değerlendirilmesinin detayları için bkz. Tayyar Arı, *a.g.e.*, s. 237.

¹⁰⁸ Tayyar Arı, *a.g.e.*, s. 238.

şeyin Yahudiler Bürosu tarafından belirlenmesinin ve Filistin’de bir Yahudi Devletinin mutlaka kurulmasıdır¹⁰⁹. Bu bildiri sonucunda İsrail’in ilk hedeflediği güvenlikleştirme politikası olan bağımsız bir Yahudi devletinin kurulması, İngiltere ile olan ilişkilerin kesilmesi ile birlikte Filistin’deki manda yönetimi son bularak İsrail’in başarılı bir güvenlikleştirme stratejisi oluşturduğu değerlendirilebilir¹¹⁰.

1.2.2. İsrail’in Kuruluşu ve Birleşmiş Milletler Filistin Taksim Planı

1929 tarihinde 16.500 kişiden oluşan Yahudi’nin Filistin’e göçü sağlanarak yerleşen Yahudi nüfusu 900.000 yükseldiği değerlendirilmesi yapılmaktadır¹¹¹. Yahudi nüfusunun artmasından sonra Arap-Yahudiler arasında bir çatışma meydana geldiği ve Filistin sorunu Birleşmiş milletlere taşınarak BM kararı sonrasında Filistin, Arap ve Yahudiler arasında ikiye bölünerek Kudüs’ün Uluslararası statüde dokunulmazlığı karara bağlanmıştır¹¹².

Filistin sorunu Birleşmiş Milletlere taşındıktan hemen sonra Birleşmiş Milletler tarafından Filistin’de yaşanan çatışmaları incelemesi ve olaylarla ilgili rapor hazırlaması üzerine Filistin Özel Komitesi (UNSCOP) oluşturulmuştur¹¹³. Filistin bölgesinin BM’ye taşınarak bir komite kurulmasına neden olması, bölgesel güvenlik kompleksi bağlamında incelendiğinde birbirlerine coğrafi olarak yakın bağları bulunan farklı mezheplere sahip iki aktörün çatışmasının neticesi olduğu değerlendirilmesi yapılabilir.

Araplar tarafından kabul edilmeyip, Yahudiler tarafından olumlu karşılanan bu heyet Yahudilerin popülasyon yoğunluğunun üçte bir, yaşanan toprak üzerinde ise %6 lık orana hâkim olduğu gerekçesi ile İngiliz mandası son bulup, Filistin’in bağımsızlığı heyet

¹⁰⁹ Tayyar Arı, *a.g.e.*, s. 238-239.

¹¹⁰ Tayyar Arı, *a.g.e.*, s. 239.

¹¹¹ Habib Tokgöz, *a.g.m.*, s. 191.

¹¹² Habib Tokgöz, *a.g.m.*, s. 191.

¹¹³ Neşe Kemiksiz, “Filistin Sorunu”, *Anka Enstitüsü, Filistin Raporu*, 2017, s. 7.

kararı ile önerilmiştir¹¹⁴. Bu öneri neticesinde heyet içinde iki farklı öneri talep edilmiştir bunlar; Çoğunluk ve Azınlık Planlarıdır¹¹⁵.

Yahudiler Çoğunluk Planını desteklerken Araplar her iki öneriyi de kabul etmemişlerdir¹¹⁶. Arapların her iki öneriye de kabul etmemesinin nedeni; Filistin'in İngiltere mandası altına alındığı süreçten itibaren yoğun Yahudi göçlerinin yaşanmasından dolayı nüfusun artması, Yahudilere Araplardan daha fazla toprak verildiği ve bunun neticesinde Arapların kendi ulusal güvenliklerinin tehdit altına alınabileceği olarak yorumlanmaktadır¹¹⁷. Yukarıda bahsedilen nüfus ve toprak bütünlüğü unsurları Kopenhag Okulu çerçevesinde, güvenlik sektörü kavramının içerisinde yer almakla beraber bir devletin güvenliğini etkileyebilecek faktörler olarak değerlendirilebilir.

ABD'nin Taksim kararına karşı olan tavrını; Sovyetler Birliği'nin Taksim kararını desteklenmesi ile bölgede etkili olabileceği endişesi, Ortadoğu Bölgesi'nde piyasal ve ekonomik olarak tek söz sahibi olabilme yetisini Sovyetler ile paylaşmak istememesinden dolayı karşı çıktığı bölgesel güvenlik kompleksi bağlamında değerlendirilebilir¹¹⁸. Araplar ise Taksim Planına karşı çıkarak, Filistin'de kendilerini savunmaları gerektiğine inanarak İsrail'e karşı çatışma başlatmıştır¹¹⁹.

Çoğunluk Planının onaylanmasının ardından Filistin'de bulunan İngiliz askerleri Filistin'den çekilerek, Yahudiler tarafından Filistin'de 14 Mayıs 1948 yılında İsrail Devleti'nin kurulduğu ilan edilmiştir¹²⁰. İsrail Devleti'nin kurulmasının hemen ardından

¹¹⁴Çoğunluk Planın içeriği; Filistin Devleti, Yahudi Devleti ve Kudüs Bölgesi olarak üçe ayrılıp daha sonradan bağımsızlıklarının kabul edilerek Kudüs'ün BM himayesi altına alınması şeklinde yorumlanmaktadır. Azınlık Planı ise; Yahudi ve Arap hükümetlerinin tek bir merkeze bağlanarak Federal bir Filistin Hükümeti çatısı altında olmasını öneren planların detayları için bkz. Neşe Kemiksiz, *a.g.m.*, s. 7.

¹¹⁵ Neşe Kemiksiz, *a.g.m.*, s. 7-8.

¹¹⁶ Neşe Kemiksiz, *a.g.m.*, s. 8.

¹¹⁷ Neşe Kemiksiz, *a.g.m.*, s. 9.

¹¹⁸ Neşe Kemiksiz, *a.g.m.*, s. 9.

¹¹⁹ Neşe Kemiksiz, *a.g.m.*, s. 10.

¹²⁰ İsrail Devleti'nin Kuruluşu'nun ilanı sonrası İsrail'i tanıyan ilk ülkeler Sovyetler Birliği ve ABD olduğu değerlendirmesinin detayları için bkz. Sevda Örucü, "Yahudi Diasporasının Filistin'e Göçü Ve İsrail Devletinin Kuruluşu", *Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 2018, s. 228-229.

onu tanıyan ilk ülkelerin ABD ve Sovyetler Birliği'nin olması İsrail Devleti'nin Kopenhag Okulu çerçevesinde, güvenlik sektörü alanında güvenlik tehdidini ortadan kaldırdığı değerlendirilmesi yapılabilir.

İsrail Devleti'nin kurulmasının ardından parlamento kurularak, ilk Cumhurbaşkanı dönemin Dünya Siyonist Teşkilat Başkanı olan Haim Weizmann Azriel, Başbakanı ise David Ben Gurion seçilmiştir¹²¹.

1.2.3. İsrail-Filistin Çatışması ve Kökeni

1.2.3.1. Filistin

Filistin'in yüzölçümü 28.220 kilometrekare Yeşil Hat içerisinde, diğer kısım ise 20.000 kilometrekare olan bu kısım dışında bulunmaktadır¹²². Yeşil Hat olarak adlandırılan bu alan BM (Birleşmiş Milletler) tarafından onaylanan, İsrail Devleti'nin bulunduğu bölgeyi temsil etmektedir¹²³.

Kilometre başına düşen kişi sayısı bölgeler bazında değişiklik göstermektedir¹²⁴. Nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu şehrin Gazze olduğu, en az yoğunluğun ise Yeşil Hat içerisinde kalan Batı Şeria Bölgesi olduğu değerlendirilerek verimli toprak, araziler ve akarsular Batı Şeria'da yer almaktadır¹²⁵. Yahudiler tarafından vaad edilen toprak olarak adlandırılan yer Filistin'dir¹²⁶.

¹²¹ İsrail Devletinin başbakanı olan David Ben Gurion 1949 yılında, Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak ilan ettiği açıklamalarının detayları için bkz. Seveda Özücü, *a.g.m.*, s. 228-229.

¹²² Yıldırım Boran, *EL-FETİH VE HAMAS*, 1. baskı, Mephisto Yayınları, İstanbul 2006, s. 14.

¹²³ Yıldırım Boran, *a.g.e.*, s. 14.

¹²⁴ Kilometre başına düşen kişi sayısında ki değişiklikler Filistinli vatandaşların düzensiz göçlerinden kaynaklandığı değerlendirmelerinin detayları için bkz. Yıldırım Boran, *a.g.e.*, s. 14-15.

¹²⁵ Gazze'ye göç eden Filistinli vatandaşların detayları için bkz. Yıldırım Boran, *a.g.e.*, s. 14-15.

¹²⁶ Akdeniz'in doğu kıyısında yer alan, Kuzey kısmında Litani Irmağı bulunan, güney kısmında Gazze Vadisi, Doğu tarafında ise Arabistan Çölünün yer aldığı Filistin sınırlarının detayları için bkz. Yıldırım Boran, *a.g.e.*, s. 15

M.Ö 12 yüzyıl da Filistin bölgesinin güney yakasına yerleşen Filistinliler tarafından bölge Filistin adını almıştır¹²⁷. İbranicede Filistiler Ülkesi manasına dayanan Pleşet isminden gelmektedir¹²⁸. Bu isim Yunanlılara “Palaistina” olarak geçerek devamında Romalılar döneminde ise bölgeye Syria Palestina olarak tanımlamışlardır¹²⁹. Yunanlılar ve Romalılar tarafından kıyı tarafları betimlemek için kullanılan bu terim zaman geçtikçe İbranice Kenan ismini almıştır¹³⁰.

1.2.3.2. İsrail-Filistin Çatışması

İsrail ile Filistin arasındaki çatışmanın nedenine genel anlamda bir tanımlama yapıldığında, aynı coğrafya üzerinde yaşamlarını sürdüren din ile etnik bağlamda birbirlerinden tamamen bağımsız ayrı iki milletin karşılıklı çatışması olarak tanımlanmaktadır¹³¹. Bölgesel güvenlik kompleksi çerçevesinde, her iki ulusun bölge üzerinde önemli olan güvenlik ile hüviyet gibi iki temel özelliği sürdürmeye ve korumaya yönelik yaşadığı çatışma olarak değerlendirilir¹³².

Filistin bölgesi üzerinde yaşamlarını sürdüren Arap milleti ile o topraklarda kendilerine kutsal olarak vadettiklerine inandıkları Yahudi halkının Filistin’e göç etmesi ile başlayan Filistin topraklarının paylaşılması konusunda bölgesel güvenlik kompleksi unsuru çerçevesinde yaşanan toplumsal bir çatışmadır¹³³.

¹²⁷ Yıldırım Boran, *a.g.e.*, s. 15-16.

¹²⁸ Yıldırım Boran, *a.g.e.*, s. 15-16.

¹²⁹ Yıldırım Boran, *a.g.e.*, s. 16.

¹³⁰ Yıldırım Boran, *a.g.e.*, s. 16.

¹³¹ Bora Bayraktar, *OSLO BARIŞ SÜRECİ İSRİL-FİLİSTİN BARIŞ GÖRÜŞMELERİ, 1991-2000*, 1. baskı, Küre Yayınları, İstanbul, 2013, s. 34-35.

¹³² Bora Bayraktar, *a.g.e.*, s. 34-35.

¹³³ Bora Bayraktar, *a.g.e.*, s. 34-35.

Araplar ve İsrail arasında üç önemli savaş yaşanmıştır. Bunlar; 1948¹³⁴, 1967¹³⁵ ile 1973¹³⁶ yılında yaşanan savaşlardır. Yaşanan bu savaşlar sonucunda Arap-İsrail gerginliği tırmanarak, Filistinlilerin mülteci olarak kendi topraklarından göçü başlayarak, çatışmanın ve bununla beraber gelen kutuplaşmaların yaşandığı değerlendirilmesi yapılabilir.

1948 Arap-İsrail savaşında kazanan taraf olan İsrail Hükümeti, göç eden Filistin halkının bırakmış olduğu arazi, toprak ve iş yerlerine Yahudileri yerleştirmesi sonucunda İsrail'in Filistin bölgesinde güvenlik sektörü içerisinde bulunan faktörleri gerçekleştirdiği ve kendisine güvenli bir alan yaratmaya çalıştığı değerlendirilmesinde bulunulabilir¹³⁷.

1967 Altı Gün Savaşı neticesinde İsrail Devleti savaşta üstünlük sağlayarak bazı kazanımlar elde etmiştir. Bunlar; Doğu Kudüs, Gazze Şeridi, Batı Şeria, Sina Yarımadası ve Golan tepelerini kendi himayesine katması ile topraklarında genişleme elde eden İsrail Devleti, Kopenhag Okulu çerçevesinde değerlendirilen bölgesel güvenliğini koruma amacının, aracıları olan Güvenikleştirme politikasını gerçekleştirdiği değerlendirilmesi

¹³⁴ 1948 yılında yaşanan Arap-İsrail savaşında Lübnan Hükümeti, Suriye Hükümeti, Mısır ve Irak Hükümetleri'nin Filistin'e askeri operasyon girişimi ile birlikte Araplar başlangıç olarak İsrail'e karşı üstünlük sağladığı fakat Sovyetler Birliği'nin İsrail'e olan askeri yardımları dolayısıyla Araplar karşısında üstünlüğü elde ederek İsrail başta ki durumunu tersine çevirmeyi başarmıştır. Üstünlüğü İsrail'in devralması ile birlikte Araplar tarafından mecburi ateşkes imzalanarak, Filistin, Ürdün, İsrail ile Mısır üçlüsü etrafında bölüştürülmesi sağlanmıştır. Bu savaş Kudüs şehrinin bölünmesi ile sonuçlanarak İsrail'in sınırlarını genişlettiği hakkındaki detaylar için bkz. Nigar Neşe Kemiksiz, "ARAP-İSRAİL SORUNU VE BÖLGESEL YANSIMALARI, THE ARAB-ISRAEL PROBLEM AND ITS REGIONAL REFLECTIONS", *Journal Of Awareness*, Cilt 3, Sayı 5, 2018, s. 133.

¹³⁵ 1967 yılında yaşanan Arap-İsrail savaşı diğer bir adıyla Altı Gün Savaşı Suriye ve İsrail arasında yaşanan gerginlikten meydana gelmiştir. Bu savaşın gerekçesi olarak İsrail Devleti, Mısır ve Suriye Hükümetlerinin savunma alanında ortak bir anlaşmaya gitmesi ve Ürdün ile Suriye'nin desteğiyle Filistin direnişi için yollanan gönüllülerden dolayı, İsrail Devleti bölgesel güvenliğini koruma altına alması gerektiği ve güvenliğinin tehlike altında olduğunu hissetmesi ile girişimde bulunduğu bir savaş olması hakkında detaylı bilgi için bkz. Nigar Neşe Kemiksiz, *a.g.m.*, s. 135, 136.

¹³⁶ 1973 yılı Arap-İsrail savaşı; Mısır lideri Enver Sedat savaş sonrasında yıkıma uğrayan ülke ekonomisini kaldırmak, İsrail'in elde ettiği bölgeleri geri alabilmek ve ABD'nin finansal desteğinden yararlanabilmek için İsrail'e barış teklifi götürdüğü fakat İsrail'in bu teklifi geri çevirmesi üzerine Suriye ve Ürdün ile birlikte İsrail'e savaş ilan etmesi ile başladığı hakkında ki detaylar için bkz. Nigar Neşe Kemiksiz, *a.g.m.*, s. 137.

¹³⁷ Nigar Neşe Kemiksiz, *a.g.m.*, s. 133.

yapılabilir¹³⁸. 1967 yılında yaşanan bu savaşın sonuçlarından bir diğeri ise, Arap Ligi tarafından desteklenen ve Filistinlilerin kendi haklarını savunacak siyasi bir oluşum olan Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ)'nün yaratılması olmuştur¹³⁹. FKÖ'nün oluşturulması ise Arap Ligi tarafından İsrail Devleti'ne karşı üretilen bir güvenlikleştirme politikası olarak da değerlendirilebilir.

1973 Yom Kippur Savaşında ise çatışma durumunda olan ülkeler arasında ABD öncülüğünde Mekik Diplomasisi (Arabulucu) sağlanarak çatışma durumunun ortadan kaldırılması Kopenhag Okulu çerçevesinde, güvenlik dışılaştırma olarak değerlendirilebilir¹⁴⁰. Savaşın sonuçlarının güvenlik sektörleri çerçevesinde incelendiğinde, Arap ülkeleri tarafından Batı'nın İsrail'e karşı olan tutumu ve işgal altında olan toprakların geri alınana kadar Batıya olan petrol akışının durdurulacağı mesajı petrol fiyatlarının ani yükselişi sonunda krize neden olmuştur¹⁴¹.

1973 yılı savaşının sonuçlarından bir diğeri ise, Mısır'ın ABD ile ikili ilişkilerini ilerleterek kaybettiği toprakları geri almasını sağlayabileceği ve Mısır-İsrail arasında barışı sağlayacak olan Camp David Anlaşmasını İsrail-Arap arasında yaşanabilmesi mümkün bir barış sinyallerini vermesi açısından önemli olduğu değerlendirilmektedir¹⁴².

¹³⁸ İsrail Devletinin Müslümanlar tarafından kutsal kabul edilen Doğu Kudüs'ü işgali ve savaş üstünlüğü Müslümanların dini değerlerine saldırı olarak nitelenen olayın detayları için bkz. Nigar Neşe Kemiksiz, *a.g.m.*, s. 136.

¹³⁹ 22 Arap Ülkesinin üye olduğu milletler arası bir örgüt olan Arap birliği, Filistinlilerin siyasi olarak var olmaları gerektiği kanaatine vararak onlar adına hükümet ve uluslararası alanda söz sahibi olabilmeleri ve konsey seçebilmeleri için Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) kurulması kararını alarak, 1964 yılında Doğu Kudüs'te Filistin Ulusal Konseyi (FUK), Filistinli Araplar adına FKÖ kurulmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Nigar Neşe Kemiksiz, *a.g.m.*, s. 136.

¹⁴⁰Yapılan anlaşma içeriği; İsrail'in işgal altında tuttuğu Golan tepelerinin bir bölümü ve Sina yarımadasından çekileceği, Batı Şeria'nın Ürdün'e geri verilmesini önermekte ve bunlara ek olarak FKÖ'nün strateji değiştirmesine neden olduğu ve bu stratejinin, İsrail Devleti'nden alınan Filistin topraklarında bağımsız olacak bir hükümet kurulacağı ve İsrail Devletine yönelik siyasi ve askeri mücadeleye başlayacaklarını bildirmesi hakkındaki detaylı bilgiler için bkz. Nigar Neşe Kemiksiz, *a.g.m.*, s. 137-138.

¹⁴¹ Nigar Neşe Kemiksiz, *a.g.m.*, s. 137-138.

¹⁴² Nigar Neşe Kemiksiz, *a.g.m.*, s. 137-138.

İsrail ve Mısır arasında yaşanan Camp David¹⁴³ anlaşması, Arap ligi tarafından hoş karşılanmayarak, Mısır ligden çıkarılmıştır¹⁴⁴. ABD bir Arap Devleti ile İsrail Devleti arasındaki arabulucu olması nedeniyle İsrail'in bölgesel güvenliğini sağlaması bakımından önemli bir dış politika yürüttüğü değerlendirilmesi yapılabilir¹⁴⁵. Camp David anlaşmasına Arap tarafından bakıldığında ise bölgesel güvenlik kompleksi çerçevesinde bir güvenlik sorunu olacağı değerlendirilmesi yapılabilir.

İsrail Devleti'nin kuruluşundan itibaren bir Arap Devleti'nin İsrail Devleti'nin varlığını tanıma kararı, Kopenhag Okulu çerçevesinde İsrail'in, güvenlikleştirme kuramını, Ortadoğu bölgesinde var olan Arap birliğinin kendi içerisinde parçalanmasını sağlayarak gerçekleştirdiği değerlendirilebilir. İsrail'in kendi bölgesel güvenliğini oluşturduğu, yaratmış olduğu çatışma ortamı ile birlikte ise güvenlik dışlaştırma kuramını gerçekleştirerek kendi üzerindeki tehdidin ortadan kalkmasını sağladığı bir güvenlik stratejisi olarak değerlendirilebilir¹⁴⁶.

1.2.4. İsrail-Filistin Barış Görüşmeleri (Oslo Barış Süreci)

İsrail-Filistin çatışmasının son bulabileceği düşüncesi ilk sinyallerini İsrail ve Mısır arasında yapılan ve ABD'nin arabuluculuğunu üstlendiği Camp David anlaşması ile gösterdiği söylenebilir.

¹⁴³ Camp David anlaşması sadece kısa vadede Ortadoğu özelinde barış ve Uluslararası güvenliğin sağlanması için yarar sağlamıştır. Camp David Antlaşmasının Uluslararası Hukuk boyutundan sonuçlarının ve etkilerinin detayları için bkz. Ömer Duman, *Uluslararası Hukuk Açısından Camp David Anlaşması'nın Güvenlik Boyutu*, (Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Batman 2021, s. 37.

¹⁴⁴ Nigar Neşe Kemiksiz, *a.g.m.*, s. 138.

¹⁴⁵ Nigar Neşe Kemiksiz, *a.g.m.*, s. 138.

¹⁴⁶ Nigar Neşe Kemiksiz, *a.g.m.*, s. 138.

İsrail ve Filistin arasında yaşanan karşılıklı iyimser görüşmeler başarılı olamayarak ABD arabuluculuk unvanını Norveç'e teslim etmesi ile başlayan Oslo Barış Süreci İsrail ve FKÖ arasında imzalanan Prensipler Anlaşması karşılıklı olarak onaylamışlardır¹⁴⁷.

İsrail ve Filistin arasında yaşanan çatışma Oslo Barış Sürecinde çözülemeyerek aksine Araplar ve Yahudi halk arasında yaşanan gerginliğinin tırmanmasına neden olmuştur. Çünkü iki millet arasında yaşanan çatışma yalnızca kara parçası bölüşümü değildir. Eğer öyle olsa idi Oslo barış süreci gerginliği tırmandırmak yerine çatışmanın sıfıra indirilmesini sağlardı. İsrail ile Filistin veya Araplar arasında yaşanan çatışmanın kaynağı; Bölgesel güvenlik kompleksi kavramını oluşturan, ülkelerin coğrafi yakınlık durumu, tarihsel arka planı olan dostluk ve düşmanlık ilişkisi ile ilgili olduğu değerlendirilir. İki taraf arasındaki çatışmanın kaynağı olarak hüviyet, inanış modeli ve içerisinde normatif faktörler barındıran ve geçmişten beri süregelen çözümlenmesi güç derin- köklü çatışma olarak değerlendirilebilir¹⁴⁸.

9 Eylül tarihinde FKÖ lideri olan Yaser Arafat tarafından dönemin İsrail Cumhurbaşkanı olan Şimon Peres'e mektup göndermesi ile başlayan Oslo Barış Süreci karşılıklı olarak taleplerin dile getirildiği bir bildiri süreci¹⁴⁹ yaşanmıştır¹⁵⁰.

Fakat bu bildiri içerisinde İsrail-Filistin arasında asıl çatışma konusu olan ve Kopenhag Okulu anlayışı içerisinde bulunan güvenlik sektörleri kuramı unsurlarını barındıran; Filistin'de yaşayan ve Yahudi göçleri sonrasında mülteci statüsüne düşen halk, İsrail'in

¹⁴⁷ Bora Bayraktar, *a.g.e.*, s. 37.

¹⁴⁸ Bora Bayraktar, *a.g.e.*, s. 35.

¹⁴⁹ İsrail ve Filistin tarafları arasında İlkeler Bildirgesi imzalanarak, beş yıl sürecek olan barış görüşmesi neticesinde İsrail Devleti FKÖ'nün varlığını kabul ettiğini, kendi kendini yönetecek olan Filistin devletinin kurulacağını kabulünü, İsrail'in işgal ettiği yerleşim yerlerinden belli aralıklarla geri çıkacağını garantisini her iki taraf için verilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Özge Özkoç, "SAVAŞ VE BARİŞ: DOKSANLI YILLARDA FİLİSTİN-İSRAİL SORUNU", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 63, Sayı 3, 2009, s. 179-180.

¹⁵⁰ Yaser Arafat tarafından gönderilen mektup içeriği; FKÖ'nün İsrail için barış ve güvenliğin dahil olduğu bir ortamda varlığını devam ettirebilmesi gerektiği, her iki tarafında soruna barışla sonlandırılacakları, şiddet eylemlerini kınadığı ve FKÖ şiddet eylemlerini sonlandırabileceği şeklindedir. Peres tarafından cevaplanan mektup içeriğinde ise; FKÖ'yü Filistin'de yaşayan halk için eylemde bulunan bir örgüt olarak kabul ettiğini cevabının detayları için bkz. Çağrı Erhan, "Filistin-İsrail Barış Süreci Nereye Gidiyor", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 56, Sayı 2, 2001, s. 173-174.

başkent olarak kabul ettiği Kudüs ve Filistinlilerin göçü sonrası onların yerleşim alanlarına yerleştirilen Yahudilerin durumu ertelenmiştir¹⁵¹. İsrail bildiri gereği bazı bölgelerden çekilirken Yahudilerin yerleşim alanları konusunda hiçbir eylemde bulunmaması ve yerleşim alanlarının inşasına devam etmesi anlaşma gereği kurulacak olan Filistin Devleti için büyük bir çıkmaza neden olmasını sağladığı değerlendirilmeleri yapılabilir. İlkeler Bildirgesinden sonra İsrail ve Filistin arasında 1994 yılında Paris Protokolü¹⁵², Gazze Eriha Anlaşması¹⁵³, Why Memorandumu¹⁵⁴ imzalanmıştır.

İsrail-Filistin arasında uzun süre boyunca yapılan anlaşmaların bir sonuç vermemesi üzerine ABD'nin bölgesel güvenlik kompleksi çerçevesinde arabuluculuğu ile gerçekleştirilen ve Oslo Barış Sürecinin sonunu getiren ikinci Camp David görüşmesi yapılmıştır¹⁵⁵.

Oslo Barış Süreci boyunca çatışmanın esas nedeni olan ve konuşulmayan konuların masaya yatırıldığı 14 Temmuz 2000 tarihli ikinci Camp David görüşmeleri her iki tarafın tekrar bu konular üzerinde anlaşmaya varamaması üzerine ileri bir tarihe ertelenmiştir¹⁵⁶.

¹⁵¹ Özge Özkoç, *a.g.m.*, s. 180.

¹⁵² Paris Protokolünün içeriği ise, ekonomi ile ilgili olan konuları içinde barındıran her iki tarafında işçi çalıştırma, çıkarma gibi konularda yetkinin bulunduğunu içeren bir anlaşmadır. Bu anlaşma neticesinde İsrail, Filistinli olan işçiler konusunda İsrail'in kendi sınırlarına girmesi veya çıkması ile ilgili kısıtlamalar getirmesine neden olarak, Filistin hükümeti açısından herhangi bir fayda sağlamayacak bir anlaşma olarak görüldüğü değerlendirilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Özge Özkoç, *a.g.m.*, s. 181.

¹⁵³ 1994 yılında imzalanan Gazze Eriha anlaşması ise, İsrail'in Gazze ve Eriha şehrinden çekilmesini ve bölgelerin ordu yönetimi hakkının Filistin Yönetimine bırakılmasını içeren anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma sonrasında Oslo 2 (Taba) olarak bilinen Geçici Anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma sonucunda İsrail Hükümetinin, Karbata, Yatta, Kabatiye, Nablus, Ramallah ve iki bölgeden daha çekilmesi konusunda taraflar karşılıklı anlaşmışlardır. İsrail'in Hebron bölgesinden çekilmesini de kararlaştıran bu anlaşma ya İsrail Hükümeti uymadığının detaylı bilgi için bkz. Tayyar Arı, "FİLİSTİN'DE KALICI BARIŞ MÜMKÜN MÜ", *Akademik Ortadoğu*, Cilt 2, Sayı 1, 2007, s. 21.

¹⁵⁴ İlerleyen süreçte İsrail ve Filistin yönetimi arasında imzalanan Why Memorandumu ismi ile imzalanan anlaşma içeriği ise, Filistin ve İsrail Hükümetlerinin hangi bölgelerde ne kadarlık bir oranla yönetime sahip olacağı konusunda bir anlaşmadır. Dönemin İsrail Başbakanı Netenyahu tarafından anlaşma yükümlülükleri yerine getirilmeyerek Şarm El-Şeth Memorandumu imzalanmıştır. Bu anlaşma Why Memorandumun da gerçekleştirilmeyen yükümlülüklerin yerine getirilmesi için tekrar düzenlendiği varsayılan bir anlaşmadır. Anlaşmanın detayları için bkz. Tayyar Arı, *a.g.m.*, s. 22.

¹⁵⁵ Özge Özkoç, *a.g.m.*, s. 187.

¹⁵⁶ Özge Özkoç, *a.g.m.*, s. 187.

2000 yılı sonrası ortaya çıkan HAMAS (Hareket'ül Mukavemet'ül İslamiye–İslami Direniş Hareketi) bu süreçte İsrail Devleti'nin işgali ve bağımsız bir Filistin devletinin kurulmasına yönelik eylemlerde bulunduğu değerlendirilmektedir¹⁵⁷.

Başarısız Oslo Barış Görüşmeleri neticesinde, Filistinlilerin İsrail karşısında olan ekonomik alanda bağımlılığı ivme kazanarak İsrail'in barış görüşmeleri süresince ekonomik olarak güçlenmesine neden olduğu değerlendirilebilir¹⁵⁸. İsrail'e olan Yahudi göçlerinin sayısının artmasına ve Yahudi yerleşim alanlarının yapımına ve bölge de İsrail asker-polis denetimlerinin olması ile Filistinlilerin ticaret ve bölgeler arası seyahat yapmalarını kısıtlamaktadır¹⁵⁹. İsrail Devleti'nin yukarıda bahsi geçen geniş alanlardaki kazanımları neticesinde, Oslo Barış sürecinin İsrail'in Kopenhag okulu anlayışı çerçevesinde, Güvenlikleştirme, Güvenlik dışılaştırma bölgesel güvenlik kompleksi ve güvenlik sektörleri kuramlarını kendi güvenlik çıkarlarına göre stratejik bir şekilde hayata geçirdiği ve bu güvenlik politikasında başarılı olduğu değerlendirilmesi yapılabilir.

ABD ile İsrail arasında ki özel ilişkinin tanımlaması yapılırken dikkat edilmesi gereken önemli bir husus, İsrail Devleti'nin kuruluşunun Soğuk Savaş dönemi ile başlayarak 11 Eylül saldırılarına kadar gerçekleştirilen güvenlik politikalarının “Stratejik Değer” kavramını meydana getirdiği olaylar bütünüdür¹⁶⁰. İsrail Devleti'nin kuruluş yılı ile başlayan ve devamında Arap-İsrail savaşı, Altı Gün Savaşları ve Yom Kipur Savaşı İsrail-ABD arasında ki özel ilişkiyi yorumlamak için önem arz ettiği değerlendirilir. 1947-1991 yılları arasındaki Soğuk Savaş, Dünya tarihi açısından önemli olmasının yanı sıra ABD'nin Ortadoğu bölgesinin tek hâkimi olma çabası, bunu yaparken de İsrail'in coğrafi konumundan yararlanarak Stratejik ortak oluşturmaları ve Uluslararası Diplomasinin kullanılmasından dolayı önemli olarak değerlendirilebilir.

¹⁵⁷ Yıldırım Boran, *a.g.e.*, s. 117-118.

¹⁵⁸ Özge Özkoç, *a.g.m.*, s. 192.

¹⁵⁹ Özge Özkoç, *a.g.m.*, 187-192.

¹⁶⁰ Mehmet Şahin, “ABD-İsrail İlişkileri: Böyle Dost Düşman Başına” *Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt 2, Sayı 21, 2010, s. 41.

Günümüzde BM'ye olan İsrail Kudüs'ü, başkenti olarak açıklamakta fakat Uluslararası kamuoyu ile BM'ye dâhil olan bazı devletler tarafından Kudüs'ün İsrail'in Başkenti olma durumu tanınmamakta ve İsrail bazı ülkeler tarafından tanınmayan devlet konumundadır ki bu durum İsrail'in Güvenlik Sektörü kuramı çerçevesinde bir güvenlik tehdidi olarak değerlendirilebilir¹⁶¹.

1.3. 11 Eylül Sonrası Arap Baharı ve İsrail'in Güvenlik Algısı

11 Eylül 2001'de Pentagona düzenlenen terörist saldırısı sonrası ABD'nin güvenlik politikalarında, "Bush Doktrini" olarak anılan, gücün maksimum düzeyde serbest kullanım hakkına sahip olabileceği anlayış ortaya çıkarak, uluslararası hukuk literatürüne girecek birçok kavramın ortaya çıktığı değerlendirilebilir¹⁶².

11 Eylül saldırıları hem ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik güvenlik politikalarının değişimine neden olması hem de tehdit olarak görülen coğrafya üzerinde bulunan İsrail Devleti içinde aynı güvenlik endişesi paydasında buluşmalarına olanak sağladığı düşünülebilmektedir. Yaşanan terör olayı, Kopenhag Okulu çerçevesinde incelendiğinde ABD ve İsrail'in güvenlikleştirme kavramı altında Ortadoğu'ya yönelik yeni stratejiler geliştirdiği, bölgesel güvenlik kompleksi kavramı altında güvenlik sorununun dar kalıptan çıkarılarak daha geniş coğrafyalar üzerinden karşılıklı güvenlik tehdidi yaratabileceği endişenin doğmasına sebep olduğu ve güvenlik sektörü kavramı altında, ulusal güvenlik, coğrafi-sınır güvenliği ile ekonomi gibi birçok farklı alanda yeni güvenlik tehditlerinin oluşabileceği endişesinin ortaya çıktığı değerlendirilebilir.

Bush Doktrini ile birlikte başlayan ve şekillenen 11 Eylül sonrası yeni ABD dış politikası dönemi, ABD dışişleri bakanı Colin Powell tarafından "Post-Post-Cold War

¹⁶¹ İsrail'i devlet olarak varlığını tanımayan ülkeler; Bahreyn, Afganistan, Cezayir, Küba(1973'te tanımayı bırakmıştır), İran, Irak, Kuveyt, Lübnan, Libya ve diğer ülkeler hakkında daha fazla bilgi için bkz. Malike Bileydi Koç, "İSRAİL DEVLETİ'NİN KUDÜS'Ü BAŞKENTİ İLAN ETME KARARININ TÜRK BASININDA YANSIMALARI", *IJASOS-International E-Journal Of Advances In Social Sciences*, Cilt 5, Sayı 15, 2020, s. 1423-1433.

¹⁶² Ertan Efeğil, " Bush Doktrini Ve Dünya Güvenliğine Etkileri", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, Cilt 8, 2008, s. 109-110.

Era- Soğuk Savaş sonrası dönemin sonrası”¹⁶³ şeklinde yorumlanarak ABD ve İsrail’in güvenlik algısı açısından yeni bir düzene girildiğinin anlaşılması olarak değerlendirilebilir. Bush Doktrini ile birlikte açıklanan ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi, kitle imha silahlarını üreten, bulunduran veya niyeti bulunan ABD tarafından haydut devletler olarak nitelendirilen devletlerden gelebilecek güvenlik tehdidine karşı müdahalenin NATO’lu veya NATO’suz gerçekleştirileceği bu bildiri ile birlikte ABD’nin Ortadoğu müdahalesinin ilk meşrulaştırılmış güvenlileştirme adımı olarak değerlendirilebilir¹⁶⁴. Bush Doktrini ile birlikte uluslararası literatüre eklenen ve Ortadoğu bölgesinde var olan güvenlik zafiyetin önlenmesini içeren Önleyici meşru müdafaa, öncül meşru müdafaa ve savunma unsurları ABD ulusal güvenlik stratejisi tarafından oluşturulmuştur¹⁶⁵.

ABD’nin 11 Eylül sonrası dönüşüme uğrayan güvenlik stratejisi sebebi ile söylem ve uygulamalarında sert güç politikası uygulandığı ve bu uygulamalar bölgesel güvenlik kompleksi çerçevesinde değerlendirilebilir. ABD’nin haydut devletlere karşı geliştirdiği güvenlik stratejisi askeri müdahale dışında iletişim ve finansal desteklerine yönelik sert müdahaleleri kapsamaktadır¹⁶⁶. Bu durum ise Kopenhag Okulu bağlamında güvenlik sektörü ekseninde değerlendirilebilir.

¹⁶³ Fazal Rahman Hotak, 11 Eylül Sonrasında Amerika Birleşik Devletleri’nin Ortadoğu’daki Hegemonyası, (Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Antalya, 2017, s. 54.

¹⁶⁴ ABD tarafından Haydut devlet olarak isimlendirilen devletler: Afganistan, Irak, Libya ve daha fazlası için bkz. Muhittin Ataman-Özkan Gökcan, “Bush Dönemi Amerikan Dış Politikası: Bir Aşırı Yayılmacılık Denemesi (The U.S. Foreign Policy Of The Bush Era:An Attempt For Over-Expansionism)”, *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal Of Academic quieres)*, Cilt 7, Sayı 2, 2012, s.220.

¹⁶⁵ Önleyici meşru müdafaa: Tehdit karşısında anında cevap verilebilen ve bunu yaparken uluslararası hukuku gözetmeksizin tehdit oluşturan tarafa yönelik savunmanın gerçekleşmesidir. Öncül meşru müdafaa: Haydut devletler tarafından oluşabilecek tehditlerin nerede, ne zaman ve nasıl olabileceği konusunda belirsizlik durumlarında önceden müdahaleyi kapsayan kavramlarının detaylı bilgi için bkz. Ekip Kalır, 11 Eylül Sonrası ABD’nin Güvenlik Politikası Ve Dünyaya Etkileri, (Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli, 2008, s.52.

¹⁶⁶ ABD’nin oluşturmuş olduğu yeni güvenlik stratejisinde, ABD sınırları dışında kendisine ait bulunan üstlerin korunması, coğrafi özelliklerden dolayı uzak mesafedeki tehditlerin algılanma ve müdahalesi için taktiklerin geliştirilmesi, düşman olarak nitelendirilenlerin barındıkları yerlerin belirlenmesi, istihbarat ağının geliştirilerek korunması, etkili ve kesin bir müdahale için teknolojinin geliştirilerek kullanılması ve uzay teknolojisinin olanaklarından faydalanılmasıdır. Detaylı bilgi için bkz. Ekip Kalır, *a.g.m.*, s.50.

ABD'nin Ortadoğu'ya yönelik oluşturmuş olduğu yeni güvenlik stratejisi ve akabinde yaşanan Arap Baharı, İsrail'in güvenlik stratejileri ile örtüşerek, İsrail'in sınır komşusu olsun veya olmasın bölge üzerinde ki bütün ülkeler karşısında güvenlik alanında üstünlük sağladığı değerlendirilmesi yapılabilmektedir. ABD'nin bu yeni güvenlik stratejisini, Kopenhag okulu ile onun altında bulunan güvenlikleştirme ve bölgesel güvenlik kompleksi unsurlarını içinde barındıran bir uygulamalı yansıması olarak değerlendirilebilir.

Arap Baharı, 2010 ile 2011 yılları arasında Ortadoğu'da Arap devletleri içerisinde yaşayan milletin başkaldırısı sonrasında yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik varyasyon ile bölge dinamiğinin değişmesine yol açtığı bilinen silahlı halk hareketi olduğu söylenmektedir¹⁶⁷. Ortadoğu'da yaşanan bu siyasal hareket sonucunda jeopolitik konumu sebebi ile İsrail Devletinin Güvenlik politikalarının şekillenmesinde etkili olduğu değerlendirmesi yapılabilir.

Arap Baharı sürecinde meydana gelen olaylardan biri olan Mısır'ın kontrolü altında bulunan ve İsrail'in sınırı olan Sina Yarımadasının güvenliği Arap Baharı süresince zayıflayarak, İsrail devletine yönelik silahlı terör eylemlerinin yaşanabileceği ihtimaline yönelik güvenlik zafiyetinin meydana geldiği ve bunun sonucunda İsrail'in Sina Yarımadasında Güvenlikleştirme unsuru çerçevesinde hava saldırısı stratejisi yürüttüğü değerlendirilmesi yapılabilir¹⁶⁸.

Arap Baharı sürecinde İsrail Devleti'nin güvenlik politikalarını etkileyen diğer bir olay, Suriye'de yaşanan iç savaş ile birlikte İran'ın nüfus artırma politikasına gitmesi İsrail Devleti için Kopenhag Okulu çerçevesinde değerlendirildiğinde, Güvenlik sektörü tehdidinin ortaya çıkmasına neden olmasından kaynaklı İsrail Güvenlikleştirme unsuru olarak askeri ve istihbarat faaliyetlerine ağırlık verdiği söylenebilir¹⁶⁹. İsrail'in

¹⁶⁷ Tarık Oğuzlu, "Arap Baharı Ve Yansımaları", *Ortadoğu Analiz*, Cilt 3, Sayı 36, 2011, s. 9.

¹⁶⁸ 2011 tarihinde İsrail kendi sınır güvenliği için, Mısır'da yaşanan güvenlik sorunu sebebiyle Sina Yarımadasında ki terör eylemlerini engellemek ve güney sınırını korumak için bölgeye yönelik hava saldırısı gerçekleştirdiğinin detayları için bkz. BBC News, Mısır Ordusu: Sina Yarımadası'nda 16 militan öldürüldü, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43022924>, (14.04.2023).

¹⁶⁹ Yağmur Şen, "Suriye'de Arap Baharı", *Yasama Dergisi*, Sayı 23, 2013, s. 70-73.

Güvenikleştirme politikası olarak Suriye'ye yönelik askeri operasyonlar düzenlediği¹⁷⁰ ve Suriye-İran-Lübnan üzerinden geliştirdiği istihbarat ağı ile süreci yakından takip ettiği değerlendirilir¹⁷¹.

İsrail'in Güvenlik Politikalarının belirlenme, yenilenme ve çeşitlendirilmesinde Orta Doğuda meydana gelen askeri-siyasal-toplumsal bir hareket olan Arap Baharının etkisinin büyüklüğünden söz edilebilir. Kopenhag Okulu unsurlarından olan Bölgesel güvenlik kompleksi kuramından hareketle Arap Baharı'nın meydana getirmiş olduğu Güvenlik tehdidinden dolayı devletlerin bulunduğu bölgede birbirleri ile zincir halkası şeklinde bağlı olduğu ve etkilediği değerlendirilmesi yapılabilir.

¹⁷⁰ İsrail'in Suriye'ye yönelik askeri operasyonları: 2018 tarihinde Suriyede İran destekli gruplara karşı roketli hava saldırısında bulunduğu ve bu saldırıların İran'ın Suriye üzerinde ki gücünü kırma-sınırlandırma için kendi güvenlik stratejisi olduğu haberinin detayları için bkz. Anadolu Ajansı, İsrail'in Suriye'de Esat rejimine ait askeri noktalara saldırı düzenlediği iddası, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-suriyede-esed-rejimine-ait-askeri-noktalara-saldiri-duzenledigi-iddiasi/2489790> , (14.04.2023).

¹⁷¹ İsrail istihbarat faaliyetleri: 2012 tarihinde İran Devleti'nin nükleer program geliştirmesinden dolayı Mossad tarafından İran'ın nükleer programına yönelik uyguladığı sabote operasyonunun detayları için bkz. Sputnik Türkiye, İsrail Mossad Başkanı, ABD yetkililere İran hakkında 'hassas istihbarat meteryalleri sundu', <https://sputniknews.com.tr/20220909/israil-mossad-baskani-abd-yetkililere-iran-hakkinda-hassas-istihbarat-materyalleri-sundu-1060996717.html> , (14.04.2023).

İKİNCİ BÖLÜM

2. İSRAİL GÜVENLİK POLİTİKALARI ve ABD’NİN ROLÜ

2.1. İsrail Güvenlik Politikaları

İsrail Devleti kurulduğu resmi tarihten itibaren kendi çıkarları doğrultusunda güvenlik politikalarına büyük önem verdiği değerlendirilir. İsrail, güvenlik stratejilerini geliştirirken ekonomik, eğitim ve sosyal alanlarda maksimum düzeye ulaşabilecek politikalar yürüterek bu alanları güvenlik ile pekiştirmeyi amaçladığı değerlendirilir¹⁷². İsrail Devletinin güvenlik sorununa bu kadar önem vermesinin sebebi olarak, bulunduğu coğrafi konumdan dolayı Arap ülkeleri tarafından çevrelendiği ve devamlı olarak bu devletler tarafından kendisine karşı tehditte bulunduğu ve güvensiz hissetmesinden kaynaklandığı varsayımında bulunulur¹⁷³. İsrail ve Arap devletleri arasında yapılan barış görüşmeleri¹⁷⁴ İsrail Devletinin güvenliğinin yeteri kadar garanti altına alınmadığını ve bu sebeple güvenlik alanında sürekli olarak yeni politikalar üretme gereksinimi duyduğu değerlendirilmesi yapılabilir.

İsrail Devleti kurulduğu yıldan itibaren iç ve dış politikasını yürütürken bazı temel stratejiler üzerinden yürüttüğü değerlendirilir¹⁷⁵. Bunlar; ABD dışında sürekliliği olan bir müttefiki olmaması ki ABD ile olan dostluk ilişkisi İsrail’in çıkarları doğrultusunda yürüttüğü çıkarımında bulunulabilir¹⁷⁶. Günümüzde ise İsrail ekonomik alanda kendi çıkarlarına uygun olarak ve kendi ülkesinin ekonomisinin kalkınmasını sağlamak amacı ile

¹⁷² Abdallatif Yadak, “İsrail Güvenlik Politikası ve Güvenlik Duvarının Filistin Halkına Etkileri”, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 3, Sayı 9, 2014, s. 174.

¹⁷³ Abdallatif Yadak, *a.g.m.*, s. 174.

¹⁷⁴ İsrail-Arap Devletleri arasında yapılan uzun süreli başarısız barış görüşmelerinden en önemli olan Oslo Barış Süreci’nin çöküşü hakkında detaylı bilgi için bkz. Bora Bayraktar, *a.g.e.*, s.284.

¹⁷⁵ Abdallatif Yadak, *a.g.m.*, s. 167.

¹⁷⁶ Abdallatif Yadak, *a.g.m.*, s. 167.

Çin¹⁷⁷ ile iyi ilişkiler yürütmeyi hedeflenmektedir¹⁷⁸. Diğer önem verdiği temel strateji alanları ise; İstihbarat, psikolojik ve fiziksel caydırma gücüne sahip askeri stratejiler, kendisine tehdit olan Arap devletlerine karşı savaş alanında üstünlük sağlayabilmek için askere girme yaşının azaltılması ve askeri alanda kadın erkek eşitsizliğini ortadan kaldırması gibi kendi güvenliğini maksimize edebilecek güvenlik stratejileri yürüttüğü değerlendirilir¹⁷⁹.

2.2. İsrail Devletinin Güvenlik Politikalarına Etkide Bulunan İçsel Faktörler

Ortadoğu bölgesi geçmişten günümüze kadar birçok medeniyetin varlığını sürdürdüğü bir coğrafyadır. Bu coğrafyanın zengin ve geniş ev sahipliği bölgede birçok farklı ırk, ideoloji, toplumsal gibi farklı kültürlerin doğmasına, doğan bu farklılıkların bir arada yaşadığı ve yaşayamadığı bir alana tanıklık etmiştir¹⁸⁰. Bu sebeptendir ki Ortadoğu coğrafyası sürekli olarak çatışmaların yaşandığı, güvenlik endişesinin en üst düzeyde olduğu bir bölgedir¹⁸¹. İsrail Devleti ise kurulduğu tarihin öncesinde ve sonrasında bu coğrafyada güvenlik tehdidini en üst düzeyde yaşayan ve güvenlik politikalarını sürekli olarak yenilemek ve güncel tutmak zorunluluğunu üzerinde hissettiği değerlendirmesi yapılabilir.

¹⁷⁷ Çin'in Kuşak Yol Projesi bağlamında Havza Ülkelerinden Olan İsrail'e olan yatırımları İsrail ile Çin ilişkisinin uzun vadede iyi ilişkiler yürüttüğü ve istenildiği değerlendirilir. Ayrıca İsrail'in Çin ile askeri ve ticari alanlarda işbirliği yürütmektedirler. İsrail, siber güvenlik ve sağlık sektöründe kullanılan cihazlar üzerinden Çin'e yatırım yaptığı ve Çin'in İnternet alanında İsrail'i desteklemektedir. Bunlara ek olarak, İsrail de bulunan bazı işletmelerin Çin tarafından işletildiği ve demiryolu yapımının Çin tarafından üstlenildiği detaylı bilgi için bkz. Mesut Özel, "Doğu Akdeniz'de Çin varlığı: Kuşak Yol Girişimi İle Bölgesel Enerji Ve Egemenlik Sorunlarının Etkileşimi", *Buildig Future From Atlantic To Indian Ocean*, s. 100-101.

¹⁷⁸ Abdallatif Yadak, *a.g.m.*, s. 167.

¹⁷⁹ Abdallatif Yadak, *a.g.m.*, s. 166-167.

¹⁸⁰ Betül Şengül, "İSRAİL'İN GÜVENLİK ALGISI VE YANSIMALARI: DEMİR KUBBE SAVUNMA SİSTEMİ", *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 3, Sayı 4, 2019, s. 21.

¹⁸¹ Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 21.

2.2.1. Dini Faktörler

İsrail Devletinin din inancı¹⁸² güvenlik politikasını etkilediği değerlendirilebilir. Bunun sebebi ise kutsal kitaplarında Yahudilerin vadedilmiş topraklara geri dönmeleri gerektiğini ve tanrı tarafından seçilen Yahudilerin İsrail Devletinin bulunduğu bölgenin kutsal topraklar¹⁸³ içerisinde bulunmasından kaynaklı bu bölgeyi korumakla

¹⁸² İsrailoğulları (Yahudiler), taleplerini ve uyguladıkları davranışlarını kutsal bir kitaba isnat etmektedirler, ayrıca onların kutsal olarak atfettikleri, eski (Tevrat) ve yeni Ahit'i içine alan Hristiyan inancının temelini oluşturan kutsal kitap, Kitab-ı Mukaddestir. İsrailoğulları, kutsal kitap inancına bağlı olarak kökenlerini, MÖ'ye kadar uzandığına ve Yahudilik inancına göre Yahudilik kökeni Yahudi kavmi olarak belirtilen Arap yarımadasında İslam dininden daha önce varlıklarını devam ettirmiş olan Yahudi grupları olan İbranilerdir. İbraniler Hz. İbrahim soyundan geldiklerine ve bu soydan gelen Yahudiler Yehova(Allah)'nın doğrularını dünyada yaygınlaşmasını sağlamak için seçtiklerine inanmaktadırlar. Hz. İbrahim'in İbrani dinine mensup olduğu inancına dayandırılarak Yahudiler Hz. İbrahim'in oğlu İshak ve Yakup'a kadar olan babadan oğula aktarılan İsrail Oğulları dini olarak kabul ederek ve Hz. Yakup'un Yehova tarafından ismi değiştirilerek İsrail yapıldığı inancı da Yahudiler tarafından benimsenmektedir. Detaylı bilgi için Sedat Kızıloğlu, "İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULUŞUNA KADAR GEÇEN SÜREÇTE YAHUDİLER VE SİYONİZM'İN GELİŞİMİ", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 2012, s. 37-38.

¹⁸³ Yahudilik inancına göre Tevrat'ta adı geçen Rebeka'nın çocukları olan İshak ve Yakup ikizlerinden Yakup Yehova(allah) tarafından üstün ırk ve kavim olarak seçildiği belirtilmiştir. Tevrat'ta Yehova tarafından Yakup ve onun soyundan gelenlere vadedilen bu topraklar süt ve bal akan Kenan diyarı olarak tasvir edilerek, günümüzde bu bölgenin İsrail ve Filistin'i işaret ettiği değerlendirilir. Siyonizm iki temel dini inanca tutkunlukla bağlı olduğu varsayımı yapılır. İlki, Yahudilerin seçilmiş bir ırkın devamı oldukları inancı, ikincisi ise dünyada var olan bütün Yahudilerin tek bir çatı altında toplanarak, kendilerine vaat edilmiş topraklara geri dönmeyi bekledikleri tutkulu inançtır. Yahudilik inancına göre Tevrat'ta, Yakup ve onun soyundan gelenlere toprak vadedildiği, daha sonrasında Yakup'un İsrail adını aldığı, Yahudiler tarafından vadedilen topraklar inancını desteklediğini savunmaktadırlar. Detaylı bilgi için bkz. Murat Gül - Bekir Ali Yüksel, "İSRAİL'İN POLİTİKASINI ANLAMAK: TEVRAT, "ON EMİR", "VADEDİLMİŞ TOPRAKLAR" VE ÜSTÜNLÜK", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi*, Cilt 6, Sayı 1, 2016, s. 337.

görevlendirildikleri Theodor Herzl¹⁸⁴ önderliğinde¹⁸⁵ Siyonizm¹⁸⁶ inancı yatmaktadır¹⁸⁷. İsrail bulunduğu jeopolitik konumundan kaynaklı olarak terörizm, sınır ihlali ve komşusu olduğu ülkelerin tarafından nükleer programlarından dolayı sürekli olarak güvenlik tehdidi ile karşı karşıya kaldığı söylenebilir. İsrail yukarıda bahsedilen tehdit unsurlarını temelde Siyonizm’e¹⁸⁸ dayandırarak güvenlikleştirmeyi bu temel üzerinden politikalar ile kullandığı ifade edilebilir.

İsrail Devleti içerisinde yaşayan Yahudiler geçmiş dönemlerinde maruz kaldıkları Holokost ve anti-semitizm’den¹⁸⁹ kaynaklı olarak kendilerini sürekli olarak tehdit karşısında hazır olmaları gerektiği anlayışını temel almışlardır. Bundan dolayı İsrail Devleti kendi halkının güvenliğini sürekli hale getirebilmek ve sağlamak için devamlı

¹⁸⁴ Siyonizm’in en temel taşı olan Yahudilerin nerede ve ne şekilde bir ulus-devlet inşa edecekleri sorunu Theodor Herzl tarafından yanıtlanmış ve Herzl tarafından siyasi Siyonizm temeli oluşturulmuştur. Herzl, 1882 yılından itibaren Viyana’da geliştirmeye başladığı doktrinini, 1894 yılında Judenstaat (Yahudi Devleti) kitabında Siyasi Siyonizm’i sistemleştirerek somut hale getirmiştir. Herzl’e göre Yahudi halkı her zaman zulüm ve işkenceye maruz kalarak Yahudi sorununun yaratıldığı ve bunun temelinde de Anti Semitizmin yer aldığı değerlendirilmesinin detaylı bilgi için bkz. Roger Garaudy, *SİYONİZM DOSYASI*, 1. Baskı, Pınar Yayınları, İstanbul, 2021, s. 20.

¹⁸⁵ Herzl yazmış olduğu kitabıyla siyasi Siyonizm’i somutlaştırarak, Siyonistlerin Filistin topraklarında devlet inşa edebilmelerini sağlayacak olan demokrat meşru diplomasi sürecini de başlattığı değerlendirilmesi yapılabilir. Bahsi geçen kitapta, Yahudilerin bir devlet inşası yaratması sürecindeki adımlardan ve kalkınmayı sağlayacak olan sanayi kuruluşu gibi birçok fikir üretiminde bulunmuştur. Herzl’e göre Uluslararası İlişkilerde var olan en mühim olay, güç ile güç merkezli birimlerin varlığından ve buna bağlı olarak Uluslararası İlişkileri güç meselesi olarak tanımlamasının detaylı bilgi için bkz. Habib Tokgöz, *a.g.m.*, s. 188.

¹⁸⁶ Siyonizm’i kelime anlamı olarak, Filistin haricinde yaşayan diğer tüm Yahudilerin, bu topraklara geri dönmesi ve kutsal ev dedikleri tapınağın yeniden inşasını başlatma ideolojisi olarak tanımlamasının detayı için bkz. Sedat Kızıloğlu, *a.g.m.*, s. 45.

¹⁸⁷ Abdallatif Yadak, *a.g.m.*, s. 167.

¹⁸⁸ Siyonizm kelime anlamı olarak, Kudüs çevresinde yer alan Siyon Dağından adını almaktadır. Siyonizm’in sözcüğünün kökeni olan Siyon ise Kudüs ile anlamdaştırılır. Yahudiler geçmişten itibaren kutsal olarak bu topraklarda yaşadıklarını ve daha sonrasında kendilerine ait olduklarını düşündükleri Siyon çevresinden kovuldukları zaman tekrar kutsal olarak kendilerine atfedilmiş bu topraklara geri gelebilme, hasret duygularını bu Siyonizm kelimesine yükleme işledikleri detaylı bilgi için bkz. Habib Tokgöz, “İsrail Devleti’nin Kuruluşunda Theodor Herzl Ve Siyonizm”, *Anasay*, Cilt 1, 2017, s. 185-186.

¹⁸⁹ Anti Semitizm’in terim karşılığı; Yahudilere yönelik oluşan nefret, ayrımcılık ve düşmanca hisler beslemek olarak açıklanmakta ayrıca Nazi Almanyasının, Yahudilere karşı uygulamış olduğu zulüm, işkence ve diğer bir tabiri ile Holokost, bu terime verilecek en aşırı örneklerden biri olma özelliği taşıdığı değerlendirilmesinin detayları için bkz. UNITED STATES HOLOCAUST MEMORIAL MUSEUM, Holokost Ansiklopedisi, Antisemitizm, <https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/antisemitism>, (26.07.2022).

olarak yeni güvenlik stratejileri üretilip bunları devlet politikası haline getirerek Güvenlikleştirme unsurunu bu şekilde gerçekleştirdiği değerlendirilir¹⁹⁰.

2.2.2. Jeopolitik Faktör

İsrail Devleti, Kuzey kısmında Lübnan'ın, Kuzey Doğu tarafında Suriye'nin, Doğuda Ürdün'e, Güney Batı kısmında Mısır'a ayrıca doğu ve batısında ise Filistin'e ait olan Batı Şeria ve Gazze Şeridine coğrafi bakımdan sınırdaş olma özelliğinden kaynaklı bölgesel güvenlik kompleksi çerçevesinde sürekli güvenlik tehdidi ile karşı karşıya olduğu değerlendirilebilir¹⁹¹. Coğrafi olarak İsrail Devleti, Arap Devletlerinin etrafını sardığı bir konumda yer almaktadır ki bu durum İsrail'in sınır güvenliğine önem vermesine sebep olmaktadır¹⁹². Arapların çoğunlukta bulunduğu bir bölgede Yahudi bir devletin bulunması, İsrail Devleti'nin güvenliğini sağlanması açısından ABD gibi dünyada süper güç olarak adlandırılan önemli Devletlerle işbirliği içinde olmasını zorunlu kıldığı değerlendirilmesi yapılabilir¹⁹³.

İsrail Devleti sınır güvenliğini korumak ve güvenlik stratejisi olarak, düşman olduğu devletler ile kendi sınırları içerisinde değil karşı devletin sınırları içerisinde çatışmaya girmektedir ki bu durum Kopenhag Okulu çerçevesinde değerlendirildiğinde, İsrail Devleti için yüksek maliyetli askeri güç ile çeşitli ve etkili savaş kabiliyetlerini içine alan Güvenlik Sektörleri unsurunu geliştirmesine neden olduğu değerlendirilir¹⁹⁴.

2.2.3. Sınırlı Askeri Güç Faktörü

İsrail Devleti, Arap Devletlerine oranla askeri güç bakımından sayısal veri olarak daha az nüfusa sahiptir¹⁹⁵. İsrail'in askeri kapasitesinin yeterli sayıda bulunmamasından

¹⁹⁰ Abdallatif Yadağ, *a.g.m.*, s. 167.

¹⁹¹ Zuhail Karakoç Dora, "Etnik Demokrasi Modeli: İsrail Örneği", *Akademik Ortadoğu*, Cilt 13, Sayı 1, 2018, s.100-101.

¹⁹² Ali Gökçen Özdem, "Büyük Devletlerin Değişmeyen Mücadele Alanı: Ortadoğu", *Fırat ÜniversitesiOrta Doğu Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, Elazığ 2016, s. 4.

¹⁹³ Abdallatif Yadağ, *a.g.m.*, s. 168.

¹⁹⁴ Abdallatif Yadağ, *a.g.m.*, s. 168.

¹⁹⁵ Abdallatif Yadağ, *a.g.m.*, s. 168.

kaynaklı İsrail Devleti'nin teknolojiye ağırlık vererek Güvenlikleştirme stratejisini Güvenlik Sektörü ile birleştirdiği değerlendirilebilir. İsrail, var olan askeri kapasite dezavantajını teknoloji ile yeni ve sürekli gelişen savaş teknikleri ve aletleri üreterek bu durumunu Güvenlik Sektörleri bazında savaş stratejisi olarak askeri harekâtı hızlı fakat süre olarak kısa olan tekniği kullanarak avantaja çevirmeyi hedeflemek istediği ifade edilebilir¹⁹⁶.

2.3. Güvenlik Politikaları ile Entegre Aktör Kurumlar

2.3.1. İsrail Silahlı Kuvvetleri

İsrail Devleti'nin güvenlik politikalarını tanımlarken, bu politikaların karar verici noktalarında olan önemli iki aktör kurumdan biri İsrail Askeri Silahlı Kuvvetleridir¹⁹⁷.

İsrail Devleti, yaşanan çatışma ve savaşlarda uygulamış olduğu sert askeri faaliyetlerini kendi devletini ve sınırlarını korumak amacıyla yaptığını ayrıca devlet olarak kendini tanımlarken ise saldırgan devlet yerine savunmacı devlet olarak görmektedir¹⁹⁸. İsrail Devleti kendini savunmacı devlet olarak tanımlarken, devletin savunma politika ve stratejilerini, askeri kapasitesini ve tüm bu unsurların nasıl, ne zaman ve ne şekilde uygulanacağını, İsrail Devleti'nin kuruluş yılından öncesine dayanan, Silahların Masumiyeti Doktrini'ne dayandırmakta ve İsrail Devleti'nin güvenlik politikaları bu doktrin üzerine kurulmuştur¹⁹⁹.

Silahların Masumiyeti doktrini genel olarak, İsrail Devletinin Silahlı Kuvvetlerinde görev yapan askeri personellerin bir kılavuzu ve yaşanan silahlı çatışmalarda uygulanan güç mekanizmalarının insanların hayatlarını tehlikeye atmayacak şekilde kısıtlama getiren

¹⁹⁶ Abdallatif Yadak, *a.g.m.*, s. 168

¹⁹⁷ İsrail Silahlı Kuvvetleri hakkında detaylı bilgi için bkz. IDF, Our Mission, <https://www.idf.il/en/minisites/code-of-ethics-and-mission/> (06.09.2022).

¹⁹⁸ Zafer Balpınar, "İsrail'in Silahların Masumiyeti Doktrini", *Journal Of International Social Research*, Cilt 9, Sayı 42, 2016, s. 459.

¹⁹⁹ Zafer Balpınar, *a.g.m.*, s. 459.

ve güç uygulamalarında insafli davranılmasının altını çizen genel ahlaka uygun hükümler, şeklinde tanımlanmaktadır²⁰⁰.

Silahların Masumiyeti Doktrinin uygulanmasındaki hedef ise, sadece kendini karşıdan gelen tehlikeye karşı savunma aracı olarak güç uygulanması, insan hayatının koruma altına alınması, çatışmalar neticesinde sebepsiz ölümlerin yaşanmasının engellenmesi, manevi olarak önemli kabul edilen inşaların zarar görmesinin engellenmesi, savaş sırasında ve sonrasında yaşanabilecek olumsuz davranışların önlenmesi olarak açıklanmaktadır²⁰¹.

İsrail silahlı Kuvvetleri²⁰² tarafından, 1994 yılında orduda yer alacak subayların savaş ve çatışma sırasında uymak zorunda oldukları askeri ahlak öğretiminin ilkesi olarak kabul edilen İsrail Savunma Kuvvetlerinin Ruhu adını taşıyan bir kılavuz ortaya konulmuştur²⁰³. Ortaya çıkarılan bu kılavuz ilerleyen süreçlerde kamuoyu tarafından gelen anlaşmazlık ve karşıt fikirlerin etkisi ile değişime uğramıştır. Bu kılavuz genel olarak bir askerin işinde ehli, otoriter sahibi, görevine karşı bağlılık ve inanç içinde olmasını öngören ayrıca silahların masumiyeti ilkesini de içinde barındıran temel kuralların bulunduğu bir kılavuzdur²⁰⁴. Bu kılavuz İsrail askerlerinin göreve başladıkları günden itibaren ders niteliğinde verilmekte ayrıca İsrail askerlerinin göreve başladıklarında kendilerine yanlarında taşımaları için boyutunun küçültülerek verildiği İsrail Silahlı Kuvvetlerinin Ruhu adlı el kitabı İsrailli askerler tarafından sürekli yanlarında taşınmak zorundadırlar²⁰⁵.

²⁰⁰ Zafer Balpınar, *a.g.m.*, s. 459.

²⁰¹ Zafer Balpınar, *a.g.m.*, s. 459.

²⁰² İsrail Devleti her alanda güçlü bir ordu kurmayı hedefleyerek bunu başarmıştır. Bölge çapındaki araştırmalara göre İsrail ordusu'nun diğer ordulara oranla daha üstün askeri olanakları sahip olduğu değerlendirilmektedir. İsrail Ordusu'nun teknoloji ve üstün silah sanayisine sahip olduğu ve bunlarla beraber askeri gücünü maksimum düzeyde kullanabilen ülkeler arasında sayıldığı değerlendirilmektedir. İsrail Ordusu'nun güçlü askeri imajının detayları için bkz. Çağla Gül Yesevi, "İsrail'in Devlet İmajının Şekillenmesi-Shapening Of The Israel State Image", *Bilge Stateji Dergisi*, Cilt 9, Sayı 16, 2017, s. 103-104.

²⁰³ Zafer Balpınar, *a.g.m.*, s. 468.

²⁰⁴ Zafer Balpınar, *a.g.m.*, s. 468.

²⁰⁵ Zafer Balpınar, *a.g.m.*, s. 469.

İsrail Askeri Silahlı Kuvvetleri, yöntemini ilke olarak Hesder fikrine isnat etmekte ve Hesder, terim olarak İbraniceden gelmekte ve kelime karşılığı savunmadır²⁰⁶. Siyonist bir öğreti olarak kabul görmekte ve İsrail silahlı Kuvvetleri'nin propagandası olarak kabul gören “zafer ve güvenlik” kavramı her koşulda çatışmaya ve kendini savunmaya hazır bir kuvvet olarak kendini tanımlamaktadır²⁰⁷.

İsrail Silahlı Kuvvetlerinde Yahudilik inancı etkin bir şekilde var olmakta ve bu inanç İsrail ordusunun kurulma amacının temellerini oluşturmaktadır²⁰⁸. Ordu, İsrail Devleti'nin harcama giderleri yelpazesinde önemli bir paya sahiptir²⁰⁹. İsrail Askeri Kuvvetlerinde, kadın ve erkeklerin askerlik yapmasının zorunlu olduğu ayrıca devlet destekli sivil gönüllülerin oluşturduğu silahlı yapı bulunmaktadır²¹⁰. Ek olarak İsrailli yurttaşlar devletin maruz kalabileceği her duruma karşı hazırlıklı olunması açısından hayatları boyunca yedek asker olarak hizmette bulunma zorunlulukları bulunmaktadır²¹¹. İsrail Askeri Kuvvetleri bünyesinde hava, deniz ve kara kuvvetlerini barındırmaktadır²¹². İsrail Ordusu yukarıda değinildiği üzere dini inanca büyük önem vermekte ve bunun neticesinde İsrail Ordusu çatışma, harekât ve benzeri faaliyet isimlerini, rütbeleri, birlik isimlerini, kutsal olarak kabul gördükleri dini kitapları Tevrat'tan esinlenerek adlandırmaktadır²¹³.

2.3.2. Devlet İle Politik Karar Vericiler

İsrail Devletinin Güvenlik politikalarının²¹⁴ belirleyici faktörleri arasında yer alan ikinci kurum ise Devlet ve onun içerisinde yer alan hükümet ile politik karar

²⁰⁶ Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 27.

²⁰⁷ Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 27.

²⁰⁸ Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 27.

²⁰⁹ Çağla Gül Yesevi, *a.g.m.*, s. 105.

²¹⁰ Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 27.

²¹¹ Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 27.

²¹² Çağla Gül Yesevi, *a.g.m.*, s. 106.

²¹³ Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 27.

²¹⁴ İsrail Güvenlik Politikalarını belirlemesinin yanı sıra, İsrail Silahlı Kuvvetlerine bağlı İnternet sitesinde kendisine Güvenlik tehdidi oluşturduğu varsaydığı ülkeler ile Filistin taraftarlarına yönelik derlediği haber kaynakları için bkz. IDF, Security Threats, <https://www.idf.il/en/mini-sites/palestinian-terrorism/> (06.09.2022).

vericilerdir.²¹⁵ İsrail Devletin de etkin olarak görevde bulunanlar Başbakan ile birlikte onun ekibidir, Cumhurbaşkanı ise demokratik sistemde simgesel olarak görev yetkileri bulunmakta ayrıca İsrail Devletin önemli kurumlarından olan savunma, dış ilişkiler ve ekonomi bakanları titizlikle seçilerek sadece alanında yeterli olan şahısların getirildiği zorunlu bir düzen, sistem oluşturulmuştur.²¹⁶

İsrail Devleti güvenlik politikalarına büyük önem vermektedir ki Devletin güvenliğinin sağlanması amacıyla birçok önemli kuruluş inşa edilmiştir. Oluşturulan önemli kuruluşlardan birincisi İsrail Güvenlik Konseyi (Hebrew), ikincisi ise İsrail Güvenlik Ajansı (Shabak)²¹⁷.

2.3.3. İsrail Güvenlik Konseyi (Hebrew)

İsrail Başbakanı tarafından bir araya getirilerek oluşturulan Hebrew, Dış işleri, iç güvenlik, savunma, ekonomi ve adalet bakanlıkları ve başbakanlık ile birlikte oluşturulmaktadır²¹⁸. Hebrew, Mutfak kabinesi ve savaş kabinesi olarak da isimlendirilmektedir. Güvenlik konseyi İsrail Devletinde büyük önem arz eden politika geliştiricisidir²¹⁹. İsrail Güvenlik Konseyi tarafından belirlenen güvenlik politikaları İsrail'in resmi dili olan İbranice ile belirlenerek yayımlanmaktadır²²⁰. Bunun sebebini Güvenlikleştirme unsuru çerçevesinde, İsrail'in güvenlik stratejilerini yabancı devletlerin anlamasını zorlaştırmak, İbranice dilinin evrenselleştirilme amacını gütmek ve

²¹⁵ Betül Şengül, *a.g.m.* s. 27-28.

²¹⁶ Betül Şengül, *a.g.m.* s. 27-28.

²¹⁷ Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 27-28.

²¹⁸ Ben Yahuda, Eliezer, "Modern Hebrew ", Jewish Virtual Library, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/modern-hebrew>, (18.04.2023).

²¹⁹ Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 28.

²²⁰ The Prime Minister's Office, State Of Israel , "The National Security Council", https://honestreporting.com/who-is-israels-new-prime-minister-naftali-bennett/?gclid=CjwKCAjw_ihBhADEiwAXEazJgrtJoXHjUPjKopsolZIPMB609I3k-pKS3jqluwTNGFAkDKFWKElzBoCQJEQAvD_BwE, (18.04.2023).

oluşturulan stratejilerin dışarıdan herhangi bir müdahalesine yönelik tehdidin ortadan kaldırılmasına yönelik olduğu değerlendirilmesi yapılabilir²²¹.

2.3.4. İsrail Güvenlik Ajansı (Shabak)

İsrail Devletinde bulunan tüm güvenlik kurumları ile birlikte işbirliği ve iletişim halinde bulunan Shabak²²², güvenlik kurumları arasındaki köprüyü sağlayan, haberleşme aracı, İsrail Devletinin Başbakanına vasıtasız direk olarak tabi durumdadır²²³. Shabak'ın faaliyetleri ise, aleyh ajanlık, istihbarat, dış ve iç politika, güvenlik, denetleme ve ileriye dönük incelemelerin yapıldığı geniş çaplı bir kurumdur.²²⁴ Shabak İsrail'in özellikle terör sorunu ile ilgili faaliyette bulunduğu bir kurum olması sebebi ile Güvenikleştirme unsuru çerçevesinde İsrail'in iç güvenliğinin sağlanarak korunması konusunda hayati öneme sahip olduğu değerlendirilir²²⁵.

2.3.5. Havra (Dini Otoriteler)

İsrail Güvenlik politikaları belirlenirken İsrail Devleti'nin kuruluşunun amacı olan Yahudilik ve Siyonizm gibi dini otoriteler güvenlik politikalarının belirlenmesinde büyük rol oynamaktadır²²⁶. Havra, İsrail Devleti lehine gündelik dini politikaları saptar ayrıca bu üretilerek geliştirilen dini politikalar Havra tarafından toplumsal hayatta kabul edilebilirliği sağlamak için yetkilendirilmiştir²²⁷. İsrail Devleti'nin hukuki sisteminde dini kuruluşların siyasi parti kurabilmesinde herhangi bir kısıtlama getirilmemiş ayrıca Havra'ya bağlı dini kuruluşlar siyasette aktif rol oynayabilmektedir²²⁸. Havraya bağlı dini

²²¹ Shavit Ari. "Israel's National Security Council: An Overview."The Enstitute for National Security Studies, <https://www.inss.org.il/publication/israels-national-security-council-overview/>, (18.04.2023).

²²² İsrail Güvenlik Ajansı (Shabak) hakkında detaylı bilgi için bkz. Shabak, About, <https://www.shabak.gov.il/english/about/Pages/about.aspx> (07.09.2022).

²²³ Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 28.

²²⁴ Gorenberg Gershom, "When Secret police stop terrorism: The Shabak debate. The American Prospect", <https://prospect.org/power/secret-police-stop-terrorism-shabak-debate/>, (18.04.2023).

²²⁵ Diren Çakmak, "İsrail'in Ulus-Devlet Yasası", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1, 2019, s. 81-117.

²²⁶ Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 28.

²²⁷ Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 28.

²²⁸ Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 28.

kuruluşların İsrail siyasetinde etkili olabilmelerinin sebebi; Yahudi halkının din ve milliyetçilik unsurlarına olan yakın ve sıkı bağları olmalarından dolayı din liderlerinin toplum üzerinde önemli bir etki bıraktığı söylenebilir²²⁹.

2.4. Demir Kubbe Hava Savunma Sistemi

İron Dome Air Defence System (Demir Kubbe Hava Savunma Sistemi), İsrail Savunma Teknoloji firması olan Rafael ve İsrail Havacılık ve Uzay Sanayisi (IAI) tarafından 2007 yılında, fırlatılan bir roketinin konumunun ve vuruş güzergâhının belirlenerek etkisiz hale getirilmesi üzerine geliştirilmiştir²³⁰.

Lübnan merkezli olarak, FKÖ, HAMAS ve Hizbullah örgütleri tarafından İsrail'e karşı düzenlenen saldırılar İsrail'in savunma tarafında kendini yenileyerek geliştirmesini ve İsrail'in güvenlik alanında siber ile balistik güvenlik alanında yoğunlaşmasını zorunlu kılmıştır²³¹.

Hizbullah tarafından İsrail topraklarına yönelik kısa menzilli füze saldırıları Lübnan toprakları üzerindeki İsrail işgalinin geri çekilmesine neden olmuştur. Hizbullah tarafından yoğun bir füze saldırısı altında bulunan İsrail Devleti, bu kez Hizbullah tarafından kullanılan füze stratejileri, HAMAS'ın da kullandığı bir strateji olarak ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda İsrail Hükümeti roketsavar sistemini geliştirmeyi hedefleyerek Demir Kubbe Hava Savunma Sistemini devreye sokmayı planlamıştır²³².

Projenin hayata geçirilmesi kararının alınmasındaki en önemli kritik nokta ise, 2006 yılında Lübnan toprakları üzerinde Hizbullah ile İsrail arasında yaşanan savaştır. Hizbullah tarafından İsrail'e yönelik atılan kısa-orta menzilli Kayuşa füzesi İsrail

²²⁹ Şas Partisi Havra'nın önemli rahiplerinden biri olan Ovadia Yosef tarafından kurularak belli bir süre İsrail Siyasi hayatında aktif rol oynadığı ve Yahudilerin çıkarlarını savunarak dini eğitim konusunda etkili bir rol üstlendiğinin detayları için bkz. Graham As'ad, "Religion and Politics in Israel : The Rice Of the Shas Party", Journal Of Palestine Studies , Cilt 21, Sayı 3, 1992, ss. 51-63.

²³⁰ EURONEWS, "İsrail'in Savunma Sistemi Demir Kubbe Nedir, Kim Geliştirdi, Hangi Ülkeler Kullanıyor?", <https://tr.euronews.com/2021/05/17/isral-in-savunma-sistemi-demir-kubbe-nedir-kim-gelistirdi-hangi-ulkeler-kullan-yor>, (08.09.2022).

²³¹ Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 28.

²³² Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 29.

Devletinin çok sayıda askeri ve sivil vatandaşlarını kaybetmesine, ağır yaralanmalara sebebiyet olmasına ve çok sayıda İsraili vatandaşın yerini değiştirerek yer altı koruma alanlarına taşınmasına, İsrail'in en büyük şehirlerinden biri olan Hayfa kentinin bombalanması neden olmuştur²³³.

İsrail'in bu savaşta her alanda ağır yenilgi alması psikolojik olarak İsrail hükümetini ve vatandaşlarını büyük çöküntüye uğratmıştır²³⁴. Hizbullah ve İsrail arasında yaşanan roket saldırıları²³⁵ ilerleyen günlerde İsrail'in birçok bölgesine yayılmış ve bu durum İsrail'in bölgesel güvenliğine büyük tehdit oluşturmuştur²³⁶. İsrail ve Hizbullah arasında yaşanan bu savaş Hizbullah tarafının konvansiyonel ile balistik silahları kullanması ve bu neticeyle İsrail'e özellikle bölgesel güvenlik alanında ağır yenilgi yaşatarak İsrail Devletinin en önem verdiği güvenlik alanının delinmesine ve bu alanda kendini geliştirmesi gerektiği sorgusunu yapmasına olanak sağlamıştır²³⁷. Bunun sonucunda Demir Kubbe Hava Savunma sistemi geliştirilip, deneme aşamaları gerçekleştirilerek 2007 tarihinde sisteminin esas olarak faaliyete geçirildiği duyurulmuştur²³⁸.

Demir Kubbe Hava savunma sisteminin çalışma mantığı genel anlamda, İsrail Devleti'nin tüm hava sahasına yönelik 360 derecelik bir görüş açısı ile savaşılan cepheden atılan füze, bu sistem tarafından tespit edilerek ileri düzey bir yazılım sistemi ile füzenin gidiş yolu, isabet edeceği yer belirleniyor ve bunun neticesinde bölge civarında en yakın olan diğer bir füze ile etkisiz hale getiriliyor²³⁹.

²³³ Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 29-30.

²³⁴ Iron Dome, "Israel Defense Forces", <https://www.idf.il/>, (18.04.2023).

²³⁵ İsrail Devleti, kendisine karşı düzenlenen roket saldırılarının detaylı bilgisini listeleterek paylaştığı web sitesi için bkz. Jewish Virtual Library, Rocket & Mortar Attacks Against Israel by Date (2001 – Present), <https://www.jewishvirtuallibrary.org/palestinian-rocket-and-mortar-attacks-against-israel> (08.09.2022).

²³⁶ Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 29-30.

²³⁷ Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 30.

²³⁸ Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 30.

²³⁹ EURONEWS, "İsrail'in Savunma Sistemi Demir Kubbe Nedir, Kim Geliştirdi, Hangi Ülkeler Kullanıyor?", <https://tr.euronews.com/2021/05/17/israil-in-savunma-sistemi-demir-kubbe-nedir-kim-gelistirdi-hangi-ulkeler-kullan-yor>, (08.09.2022).

2010 tarihinde Lübnan ve Gazze tarafından İsrail'e karşı aynı zamanda fırlatılan roketleri başarılı bir şekilde etkisiz hale getirmiş ve Filistinli gruplar ve HAMAS tarafından atılan roketlerinde büyük çoğunluğunun imhasında başarılı olmuştur²⁴⁰. İsrail'in kendi mali imkânları ile geliştirdiği bu güvenlik savunma sistemi 2012 yılında geliştiricilerine İsrail Hükümeti tarafından İsrail Devleti'nin güvenliğine katkıda bulunma mükâfatı verilmiştir²⁴¹.

Demir Kubbe Hava savunma sistemi uluslararası arenada büyük ilgi ile karşılanmış ve önemli ölçüde talep edilmektedir. Azerbaycan, Hindistan, Romanya ve Macaristan İsrail'in geliştirdiği hava savunma sistemini satın almak için anlaşma yapmıştır ayrıca Macaristan, satın aldığı savunma sistemi için İsrail hükümeti tarafından kullanma eğitimi aldıklarını belirtmişlerdir²⁴².

İsrail Hükümeti, savaşlardaki yenilgi neticesinde uğramış olduğu Psikolojik ve maddi kayıpları, geliştirmiş olduğu ve yarı finansörlüğünü ABD'nin yapmış olduğu Demir Kubbe Hava Savunma sistemini sayesinde, hem hükümet hem de İsrailli vatandaşlar düşen özgüvenlerini toparlamıştır²⁴³. Geliştirilen bu savunma sistemi sayesinde İsrail hem Ortadoğu bölgesinde güvenlik alanında üstünlük elde etmeyi başarmış hem de Filistin-İsrail çatışmasına da yeni bir boyut kazandırarak İsrail Devleti'nin güvenlik alanında yeni politikalar üretmesinin başlangıç zeminini hazırlamıştır²⁴⁴.

2.5. Güvenlik Duvarı

İsrail güvenlik politikalarında Demir Kubbe Hava Savunma Sistemi sonrasında gelen önemli ikinci güvenlik politikası İsrail Güvenlik Duvarı'dır. Güvenlik duvarı inşası, Kopenhag Okulu çerçevesinde güvenlikleştirme kavramının bir sonucu olarak

²⁴⁰ Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 30.

²⁴¹ Gill Maale, "Demir Kubbe, İsrail ve Türkiye", *Politika Dergisi*, Sayı 36, 2016, s. 64/73.

²⁴² BBC NEWS, "İsrail'den "Demir Kubbe" Hava Savunma Sistemi Alan Macaristan Uzmanlarını Eğitmeye Başladı", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60321937>, (08.09.2022).

²⁴³ Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 30-31.

²⁴⁴ Betül Şengül, *a.g.m.*, s. 31.

değerlendirilebilir. Güvenlik duvarı, İsrail devleti için fiziksel bir yapı olmasının ötesinde, İsrail halkının güvenlikleştirme kavramına olan anlayışı yerleşerek, halk arasında güvenlik hissiyatının artması ile manevi bir değer kazandığı değerlendirilebilir.

İsrail'in güvenlik politikalarını geliştirmeyi hedeflemesinin ardından 2002 yılında Ariel Şaron tarafından gündeme getirilen ve bir güvenlikleştirme stratejisi olan güvenlik duvarı inşası fikri, Filistinliler tarafından İsrail'e karşı yürütülen terör faaliyetlerini engellemek amacı ile geliştirilmiş ve duvarın inşa süreci İsrail Parlamentosunun ortak kararı ile birlikte resmi olarak başlatılmıştır²⁴⁵. Güvenlik duvarının inşası İsrail'in güvenlik politikalarında devlet güvenliğinin sağlanmasını amaçladığından hayati bir öneme sahip olabileceği ifade edilebilir.

İsrail'in kendi güvenliğini koruma altına almak amacıyla geliştirdiği güvenlik duvarı fikri uluslararası kamuoyunda Utanç Duvarı, Batı Şeria Duvarı ve 1948 yılında Güney Afrika'da resmi devlet politikası olarak geliştirilen ırksal ayrımcılığı savunan sistemin adı olan Apartheid Duvarı olarak da anılmaktadır²⁴⁶.

İnşasına başlanan Güvenlik Duvarı, Batı Şeria'nın bulunduğu bölgede yer almakta ayrıca 1948 Arap-İsrail Savaşı sonrası İsrail ile dört Arap Devleti(Suriye, Mısır, Lübnan, Ürdün) arasında gerçekleştirilen, 1949 Ateşkes anlaşması sonucunda belirlenen sınır çizgisini tanımlamak için kullanılan Yeşil Hat'a yakın bir konumda inşa edilmiştir²⁴⁷.

İsrail'in yapımına başladığı Güvenlik Duvarı, 1949 Ateşkes anlaşması sonucu geliştirilen Yeşil Hat ile birlikte Gazze Şeridi, Batı Şeria ve Golan Tepeleri'nin İsrail'den ayrıldığı ana maddesini içeren anlaşmaya uymadığı İsrail'e karşı yürütülen eleştirilerden

²⁴⁵ Gamze Değirmenci, "BATI ŞERİA DUVARI ve ULUSLARARASI HUKUK", *Bilge Strateji*, Cilt 2, Sayı 4, 2011, s. 207.

²⁴⁶ NTV, İsrail Batı Şeria'da 45 Kilometrelik Duvar İnşa Etmeye Başladı, <https://www.ntv.com.tr/dunya/israil-bati-seriada-45-kilometrelik-duvar-insa-etmeye-basladi,-h2HIKWvtKGt0VBvqZ6brg>, (15.09.2022).

²⁴⁷ Güvenlik Duvarının, 1961 yılında yapımına başlanan Berlin Duvarı'na göre 10 katı uzunluğu ve 2 katı yüksekliği bulunmakta ayrıca elektronik kontrol sistemi ile denetlenen belli aralıklarla gözlem kuleleri bulunan, elektrikli tel örgülerle çevrili, duvar çevresine kimsenin yaklaşmamasını sağlamak amacıyla geliştirilen uzaktan kumandalı patlayıcı silahları bulunan, duvar çevresinde var olabilecek ayak izlerinin belirgin olabilmesini sağlamak amacıyla yerler kum ile kaplı ve İsrail askerlerinin 24 saat nöbet tuttuğu bir inşadır. Güvenlik duvarı hakkında detaylı bilgi için bkz. Abdallatif Yadak, *a.g.m.*, s. 170.

biridir²⁴⁸. İsrail, güvenlik duvarı inşasını yukarıda belirtilen bölgeler üzerinde Yeşil Hat sınırına uymayarak Batı Şeria ve Doğu Kudüs toprakları içerisine kadar ilerleyerek inşasını sürdürmüştür²⁴⁹.

Güvenlik Duvarı ile Yeşil Hat ortasında bulunan bölgede var olan Filistinli köy ile kasabalar İsrail Hükümeti tarafından kapalı askeri bölge olarak duyurmuş olması İsrail'in Güvenlik Duvarına karşı oluşan diğer bir eleştiridir²⁵⁰. İsrail Devleti'nin güvenlik duvarı inşası güvenliklikleştirme kavramının pratikte hayata geçirilen bir örneği olarak değerlendirilebilir²⁵¹.

2.5.1. Güvenlik Duvarının Filistin'e Etkisi

Güvenlik Duvarı Filistinliler açısından ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel bakımdan büyük kayıp ve sorunlara yol açmasına neden olmuştur²⁵². Güvenlik Duvarının inşası ile birlikte bölge üzerinde yaşayan Filistinliler etrafı duvarlarla örülmüş bir bölgede yaşamlarına devam etmek zorunda bırakılacaktır²⁵³. Duvar inşası ile birlikte birçok Filistinlinin evi yıkılmıştır²⁵⁴. Duvar çevresinde ve üzerinde Filistinlilerin ekonomik geçim kaynağı olan meyve ve zeytin ağaçları sökülerek, duvarın diğer tarafında kalan arazilerine İsrail Hükümeti tarafından el konulmuştur²⁵⁵. Batı Şeria'da bulunan su kaynaklarına el konularak duvar çevresinde bulunan su kanalları zarar görmüş ve kesilmiştir²⁵⁶. Filistinlilerin yaşadığı Kalkiya kasabası güvenlik duvarı inşasından önemli

²⁴⁸ Uluslararası Hukuka göre böyle bir uygulama neticesinde elde edilen toprak kazanımları uluslararası hukuka aykırı ve kuralları çiğneme olarak değerlendirmesinin detayları için bkz. Gamze Değirmenci, *a.g.m.*, s. 207.

²⁴⁹ Gamze Değirmenci, *a.g.m.*, s. 207.

²⁵⁰ BM Genel Kurulu, İsrail Devleti'nin Batı Şeria'da başlatmış olduğu Güvenlik Duvarı İnşasını hukuka aykırı bularak duvar inşasının sona ermesi ve ortadan kaldırılması kararı hakkında detaylı bilgi için bkz. BBC, BM Genel Kurulu İsrailden Duvarı Yıkmasını İstedi, https://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/07/040720_israelwall.shtml, (16.09.2022).

²⁵¹ Yves Schwartz, "The Security Fence, Israeli-Palestinian Negotiations and International Law", *The American Journal of International Law*, Cilt 107, Sayı 4, 2005, s. 737-739.

²⁵² Abdallatif Yadak, *a.g.m.*, s. 171-172.

²⁵³ Gamze Değirmenci, *a.g.m.*, s. 209.

²⁵⁴ Abdallatif Yadak, *a.g.m.*, s. 171.

²⁵⁵ Maide Alakuş Çaykara, "İsrail'in Batı Şeria'da Apartheid Duvarı", *Mavi Kalem Dergisi*, 2012, s. 47.

²⁵⁶ Gamze Değirmenci, *a.g.m.*, s. 208.

ölçüde etkilenen bir kasabadır sebebi ise; kasabaya giriş güvenlik duvarından dolayı tek bir İsrail kontrol noktasından geçişine izin verilmekte ve bu kontrol noktasından geçenler sert bir denetime tabi tutulmakta, bazılarının ise geliş gidişlerine izin verilmemekte böylece bazı Filistinliler sabah çıktıkları evlerine akşam kontrol noktasından dolayı varamamaktadırlar²⁵⁷. Güvenlik Duvarı Filistinli çocukların okul güzergâhlarını etkilemesi sebebi ile okula giden çocukların uzun yollar kat etmesine sebebiyet vermekte ayrıca bölge çevresinde yaşayan Filistinlilerin sağlık, hastane ve besin gibi temel ihtiyaçlarına erişimini zorlamaktadır. İsrail'in inşa etmeye başladığı Güvenlik Duvarı, Filistinliler tarafından Irksal ayrımcılığın savunucu kavramı olan Apartheid Duvarı olarak isimlendirilmiştir²⁵⁸.

İsrail'in Güvenlik Duvarı'nın inşası Filistinliler açısından, evlerini, topraklarını terk ederek göçe zorlandıkları veya üç tarafı duvarla çevrili bütün temel ihtiyaçlarının zor karşılandığı bir alanda yaşamaya mahkûm edileceği bir duruma dönüştüğü değerlendirilmesi yapılmaktadır²⁵⁹.

2.5.2. Güvenlik Duvarı İnşasında İsrail'in Güvenlik Hedefleri

İsrail'in, Filistin silahlı örgütleri tarafından gelebilecek saldırıları, şiddet eylemlerini azaltmak ve kendi güvenliğini kontrol altına almak istemesinden dolayı başlatmış olduğu Güvenlik Duvarı inşasının arka planında yatan en önemli sebep, Yeşil Hat'ta oluşturulan sınırların yerine Güvenlik Duvarı sayesinde belirleyebileceği kendi coğrafik hudutlarını oluşturmaktır²⁶⁰. Şimon Perez, inşasına başlanan Güvenlik Duvarı için İsrail ile Filistin arasında yaşanan çatışmanın bu duvar (Çit) ile çözüme kavuşacağını dile getirmiştir²⁶¹.

²⁵⁷ Gamze Değirmenci, *a.g.m.*, s. 209.

²⁵⁸ Ferhat Tekin, "Filistin Meselesi Ve Türkiye Uluslararası Kongresi (20-22 Ekim 2017)", "İSRAİL-FİLİSTİN BARIYERİ: AYIRMA DUVARI'NA SOSYOLOJİK BİR YAKLAŞIM", *FİLİSTİN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ*, Sayı 2, Konya 2017, s. 23.

²⁵⁹ Gamze Değirmenci, *a.g.m.*, s. 210.

²⁶⁰ Abdallatif Yadak, *a.g.m.*, s. 172.

²⁶¹ Emre Güneş, "Uluslararası Hukuk ve Siyasi Coğrafya Açısından İsrail'in Batı Şeriada'ki İnşaa Faaliyetleri", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, Sayı 1, 2018, s. 221-238.

Güvenlik Duvarı, İsrail'in Batı Şeria da var olan vilayetler ile ulaşım yolları üzerindeki denetimi sağlaması ve Doğu tarafında ki güvenlik zafiyetinin önlenmesi açısından büyük önem arz etmektedir²⁶².

Filistinlilerin Doğu Kudüs'te yer alan ibadet mekânlarının kullanımı, İsrail'in Güvenlik Duvarı sayesinde kısıtlama ve engelleme ile karşılaşabilecek ve bu sayede İsrail, Filistinlilerin manevi duygularını zayıflatarak onların bölge üzerinden göç etmelerini sağlayarak güvenlik alanını genişletebilecektir²⁶³.

İsrail Devleti, inşa ettiği Güvenlik Duvarı sayesinde Batı Şeria bölgesi üzerinde askeri kuvvet yetkilerini artırarak bölgenin hava ve kara sahaları üzerinde, Filistin terör eylemlerine karşı üstünlük sağlamayı hedeflemiştir²⁶⁴.

Güvenlik Duvarı, Batı Şeria'da bulunan yerleşim alanlarının İsrail sınırları içerisine katılmasını, sınırlara dâhil edilen bölgenin işleyiş kontrolünün İsrail tarafından yönetilebilmesi, bölgenin parçalara ayrılarak Filistin yönetiminin bölge üzerindeki hâkimiyet gücü kırılmak istenmektedir²⁶⁵.

İsrail Güvenlik Duvarının inşasıyla birlikte Filistin ile olan saha çatışmasını, Duvarın Filistin tarafına taşıyarak, İsrailli asker ve sivil kayıplarının minimuma indirilmesini hedeflemektedir²⁶⁶.

İsrail Devleti, Batı Şeria'da başlatmış olduğu Güvenlik Duvarı inşası ile birlikte Filistin'in kara bütünlüğünü bölerek, bölgeye olan dini bağlarını ve ekonomisini zayıflatarak, kendi coğrafi ve askeri güvenliğini maksimize etmeyi amaçlamaktadır.

²⁶² Abdallatif Yadak, *a.g.m.*, s. 173.

²⁶³ Doğan Maaleş, "İsrail'in güvenlik Duvarı ve Batı Şeria'daki Etkileri", *Journal of Turkish Weekly*, Cilt 3, Sayı 33, 2010, s. 1-5.

²⁶⁴ Abdallatif Yadak, *a.g.m.*, s. 173.

²⁶⁵ Abdallatif Yadak, *a.g.m.*, s. 173.

²⁶⁶ Ercan Güngör, "İsrail'in Batı Şeria'daki Güvenlik Duvarı ve Uluslararası Hukuk, *İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 25, Sayı 1, 2011, s. 1-18.

2.5.3. ABD'nin Güvenlik Duvarı'na Tepkisi

İsrail Devleti ve ABD arasında var olan sıkı müttefik bağları, İsrail'in inşa etmiş olduğu Güvenlik Duvarı projesinde ABD'nin İsrail'e karşı tavır alması ile sonuçlanmıştır.

BM Genel Kurulu tarafından, Batı Şeria Duvarı Uluslararası Hukuk ihlali olarak kabul edilerek duvar inşasının durdurulması kararı alınmış fakat İsrail Devleti bu kararı tanımayarak inşa sürecine devam etmiştir. İsrail Devleti'nin Uluslararası Hukuk'a karşı olan bu tavrı ABD'nin bölge üzerinde olan dinamiklerini etkileyebileceği kanısını yaratmıştır.

ABD kaynaklı bazı yazılarda, ABD'nin Ortadoğu bölgesine demokrasiyi getiren ve bunun sonucunda geçmişte birçok örneği olan müdahalelerde bulunduğu fakat İsrail'in Güvenlik Duvarı inşası ile birlikte bu durumun tekrar yaşanabileceği düşüncesi ortaya atılmıştır²⁶⁷. Güvenlik Duvarının, bölge üzerinde var olan HAMAS, FKÖ gibi Filistin direniş örgütlerinin harekete geçirilmesini sağlayarak terör eylemlerinin tekrar gün yüzüne çıkmasını sebep olacağından ve bunun neticesinde olaylar karşısında ABD'nin oluşabilecek terör olaylarında engelleyici aktif rol oynayabileceği düşüncesinden dolayı, ABD'nin İsrail'in Güvenlik Duvarı projesinde yanında olmadığı düşüncesi yazılmıştır²⁶⁸.

ABD'nin kamuoyu ve bölge üzerindeki Müslüman devletlerin ABD'ye karşı oluşabilecek olumsuz düşünce ve tavrından sakınmak istemesi ve İsrail-Filistin çatışması üzerinde İnsan hakları ihlali sayılan bu Güvenlik Duvarı sorununun açık bir şekilde İsrail'in tarafını tutmak istememesinden kaynaklandığı, İsrail'in ortaya koymuş olduğu güvenlik projesi ABD'nin çıkarlarına ters düştüğünden İsrail'i bu konuda yalnız bıraktığı değerlendirilmesi yapılabilir.

²⁶⁷ Gamze Değirmenci, *a.g.m.*, s. 212-213.

²⁶⁸ Ahmet Uçar, "İsrail'in Batı Şeria'da Yapmakta Olduğu Güvenlik Duvarı İnşaatı: Hukuki Boyutu", *International Law Research Journal*, Cilt 1, Sayı 1, 2007, s. 145-174.

2.6. İsrail Devleti'nin Güvenlik Politikalarına Etkide Bulunan Dışsal Faktörler

Amerika Birleşik Devletlerinin Ortadoğu üzerinde etkin güç olmak istemesi, bölge var olan petrol ve doğalgaz yeraltı zenginliklerinden kaynaklanmaktadır ki bu durum İsrail'in güvenlik politikaları üretmesinde önemli bir etken olduğu değerlendirilir. ABD için Ortadoğu'nun önemli olmasının sebebi ya bu hazır yer altı zenginliklerinin hâkimiyetini kazanacak ya da kendisine başka yeni çözümler üretmek mecburiyetine düşecektir²⁶⁹. Bu zenginliklerin kontrolünü dünyada yükselen güçler arasında örneğin Çin ve Rusya ile bölüşmek durumunda kalmak istememesi ve bölge üzerine tek hâkim güç olmak düşüncesi ABD'yi Ortadoğu'da çeşitli politikalar üretmesine ve İsrail ile yakın ilişkiler kurmasına neden olmaktadır²⁷⁰.

ABD'nin Ortadoğu üzerinde etkin güç olması İsrail ile olan yakın müttefik ilişkilerinden geçmektedir ki bu durum her iki taraf içinde karşılıklı çıkarların bulunduğu güçlü bir işbirliğini ortaya koymaktadır. ABD'nin mutlak suretle İsrail'e olan askeri, diplomatik ve ekonomik yardımları İsrail'in güvenlik politikaları üretme-geliştirme ve uygulamaya koyma aşamalarında etkili olmaktadır.

ABD de yaşanan 11 Eylül 2001 terör girişimi ardından ABD'nin Ortadoğu'ya kayan dış politikası, terör ile mücadele adı altında bölgenin demokratikleşmesi ve haydut devlet olarak adlandırılan hükümetlerin terörizmden arındırılması amaçlanmıştır²⁷¹. İsrail Devleti bu politikada kendini ABD ile aynı safta tutarak, kendi güvenliğini sağlamak adı altında, güvenlik stratejilerini terörizme karşı politikalar olarak hayata geçirmiş ve birçok faaliyette bulunmuştur²⁷².

Çalışmanın üçüncü bölümünde detaylı olarak incelenecek olan ABD'de var olan İsrail Lobisi, Amerika'nın dış politikasını İsrail çıkarlarına uygun olarak belirlemekte ve

²⁶⁹ Muhittin Ataman, “Değerler Ve Çıkarlar: ABD'nin Ortadoğu Politikasını Belirleyen Temel Unsurlar Ve İlkeler”, *Ortadoğu Yıllığı*, 2006, s. 424.

²⁷⁰ Muhittin Ataman, *a.g.m.*, s. 422-423.

²⁷¹ Abdallatif Yadak, *a.g.m.*, s. 169.

²⁷² Abdallatif Yadak, *a.g.m.*, s. 169.

İsrail'in Ortadoğu'daki güvenliğinin sürekli hale gelmesini amaçlayan politikalar üretmektedirler ki bu durum İsrail'in güvenlik politikaları üretmesinde ve bu politikaları engelsiz bir şekilde hayata geçirmesine olanak sağlamaktadır²⁷³.

2.6.1. Bölgesel Faktörler

İsrail Devleti kurulduğu yıldan itibaren her ne kadar Arap Devletleri ile çeşitli barış görüşmeleri ve anlaşmaları yapmış olsa da İsrail her zaman Arapları kendisine bir tehdit olarak gördüğü varsayımı yapılabilmektedir. İsrail Devleti'nin yakın sınır çevresinde Arap Devletlerinin bulunması ve dünyada gelişen modernleşme ve teknolojik gelişmelerin yaşanması İsrail Devletinin stratejilerini ne kadar etkilemiş olursa aynı dünyada üzerinde var olan Arap Devletleri de gelişen bu dünyada ki teknolojiye ayak uydurmaktadır.

İsrail Devleti için sınırdaş Arap Devletlerinin özellikle Pakistan ve İran gibi devletlerinin gelişen teknoloji ile birlikte çeşitli nükleer programlar üretmesi ve bunları geliştirme faaliyetleri İsrail Devletinin bölgesel güvenliğini tehdit ettiği algısı ile çeşitli güvenlik politikaları üretmesine sebep olmaktadır.

İsrail Devleti'nin güvenlik politikaları üretmesindeki diğer bölgesel faktör ise; Arap Devletlerinin birbiri ile olan yakın tutumları, ittifak kurmaları ve bundan kaynaklı olarak İsrail'e karşı oluşabilecek toplu tehdit algısıdır²⁷⁴. Birbirleri ile yakın ilişkilerde bulunan Arap Devletleri'nin, İsrail'e karşı Filistin'de yer alan silahlı örgütlere ekonomik ve askeri yardımın sağlanması, İsrail Devleti'nin güvenlik politikaları üretmesinde etkili olmaktadır²⁷⁵.

²⁷³ Muhittin Ataman, *a.g.m.*, s. 414-415.

²⁷⁴ Abdallatif Yadak, *a.g.m.*, s. 168.

²⁷⁵ Abdallatif Yadak, *a.g.m.*, s. 168.

2.6.2. Lobiler: AIPAC

Lobiler ile ilgili genel bir tanım yapılmak istenirse, belli gruplar veya topluluklar adına faaliyet gösteren, hedeflenen hükümetin karar ve işleyişini etkilemek için oluşturulan stratejiler ve bu hedef doğrultusunda halk ile hükümet görevlileri arasında oluşturulmaya çalışılan bir çeşit iletişim aracı şeklinde tanımlanabilir²⁷⁶. Tezin konusu itibarıyla İsrail Devleti güvenlik politikalarını, bulunduğu Jeopolitik konumu nedeniyle dünyanın en karmaşık ortamında gerçekleştirmeye çalıştığı değerlendirilebilir. İsrail'in bulunduğu coğrafi konum bir nokta olarak ele alındığında noktanın 360 derece çevresindeki çatışma ve karışıklık İsrail güvenlik politikalarının şekillenmesinde rol oynadığı ifade edilebilir. Bu karmaşık ortamın neticeleri olarak, Kopenhag Okulu çerçevesinde değerlendirildiğinde bir güvenlikleştirme unsuru olan Lobiler ve faaliyetlerinin devreye girdiği söylenebilir.

AIPAC, ABD'de İsrail'in güvenliği ve çıkarlarına yönelik politikaların Amerikan siyasi sistemi üzerinde etkili olması için faaliyette bulunan İsrail yanlısı grubun bir araya gelmesiyle oluşan Lobi kuruluşudur²⁷⁷. AIPAC, Amerikan Kongresine ve hükümetine İsrail hakkında lobicilik yaparak ve İsrail güvenlik politikaları üzerinde etkili olmayı hedeflediği söylenebilir²⁷⁸. AIPAC'ın önemli etkileri arasında, ABD ve İsrail devleti arasında ki ilişkide önemli rol oynayarak ikili arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesini sağlayarak, İsrail'in güvenliği için askeri, ekonomik ve diplomatik kaynakların temin edilmesine yardımcı olduğu ifade edilebilir²⁷⁹.

²⁷⁶ Tayyar Arı, *Amerika'da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika*, 5. Baskı, Dora Yayınevi, Bursa, 2015, s. 165-166.

²⁷⁷ John J. Mearsheimer -Stephen M. Walt, *a.g.e.*, 29-87.

²⁷⁸ İsrail'in güvenliği için kararlar almak ve İsrail için hedeflenen güvenlik politikalarının doğruluğunu savunmak AIPAC'ın temel prensipleridir. AIPAC, Who Are We, <https://www.aipac.org/about>, (23.04.2023).

²⁷⁹ AIPAC, ABD ve İsrail arasında ki ilişkileri güçlendirmek ve İsrail'in güvenliğini sağlamak için gereken kaynakların temin edilmesine yardımcı olmak için birçok faaliyette bulunmuştur. Bunlardan biri, 2007 yılında AIPAC'ın desteklediği bir yasa tasarısı olan "Amerika Birleşik Devletleri ve İsrail İşbirliği Geliştirme Yasası"dır. Yasa tasarısı, ABD'nin İsrail'e olan yardımını artırmayı amaçlayarak askeri, ekonomik ve diplomatik alanlarda işbirliğinin artırılmasını hedeflemiştir. AIPAC'ın faaliyetleri neticesinde yasa ABD kongresinde yürürlüğe girmesinin detayları için bkz. AIPAC, Frequently Asked Questions, <https://www.aipac.org/policy-relationship>, (23.04.2023).

AIPAC dışında İsrail Lobi faaliyetleri yürüten birçok farklı lobi bulunmaktadır²⁸⁰. Geniş ve çeşitli bir ağı sahip olan İsrail Lobi faaliyetlerinin başarısının nedenleri arasında Arap Lobisinin dağınık, organize olma sorunu, maddi anlamda İsrail lobisi kadar finans desteği bulunmaması ve Arap Lobisinin Amerikan kamuoyunda olumsuz bir imaja sahip olmasından kaynaklandığı ifade edilebilir²⁸¹.

2.6.3. ABD Think-Tank Merkezleri

ABD Think-Tank Merkezleri²⁸², ABD'nin dış politikasında önemli rol oynadığı değerlendirilmekte ve bahsi geçen bu merkezler, politikacılar, akademisyenler, düşünce liderleri ve uzmanların bir araya gelerek araştırmalar yaptığı, analizler sunduğu ve politika önerilerinde bulunduğu bir kuruluş olarak ifade edilmektedir²⁸³. Oluşturulan bu politika önerileri ABD'nin dış politikasının da şekillenmesinde rol oynadığı değerlendirilir²⁸⁴.

İsrail'in uyguladığı ve uygulayacağı güvenlik politikaları İsrail'in tarihte yaşamış olduğu ve halen yaşadığı deneyimler, sosyal, kültürel ve siyasal faktörler ile ilişkilendirilebilir²⁸⁵. Bu politikaların ABD Think-Tank merkezleri tarafından takip

²⁸⁰ İsrail Devletinin çıkarları doğrultusunda lobcilik faaliyeti yürüten bazı lobi kuruluşları; American Jewish Committee (AJC), Anti-Defamation League (ADL), Jewish Federations of North America (JFNA), Zionist Organization of America (ZOA), Christians United for Israel (CUFI), The Israel Project (TIP) ve daha fazlası için bkz. Muzaffer Ercan Yılmaz-Kafiye Bekfelavi, "ABD'nin Dış Politikasında Dini Diskur ve Lobilerin Rolü", *TESAM Akademi Dergisi*, Cilt 9 Sayı 2, 2022, s. 595-619.

²⁸¹ Tayyar Arı, *a.g.e.*, s.273-274-275.

²⁸² ABD Think-Tank merkezlerine örnek olarak, Brookings Institution hakkında bkz. <https://www.brookings.edu/>, (28.04.2023)., Council on Foreign Relations hakkında bkz. <https://www.cfr.org/>, (28.04.2023). Center For Strategic and International Studies (CSIS) hakkında bkz. <https://www.csis.org/>, (28.04.2023). RAND Corporation hakkında bkz. <https://www.rand.org> (28.04.2023)., Heritage Foundation hakkında bkz. <https://www.heritage.org/>, (28.04.2023). Carnegie Endowment For International Peace, Atlantic Council hakkında bkz. <https://www.atlanticcouncil.org/>, (28.04.2023)., Hoover Institution hakkında bkz. <https://www.hoover.org/>, (28.04.2023). American Enterprise Institute (AEI) gösterilmekte ve bunlar hakkında detaylı bir inceleme için bkz. Mepa News, Amerikan Think-Tank Enstitüsü, [https://www.mepanews.com/amerikan-think-tank-endustrisi-15357h.htm#:~:text=Bu%20d%C3%B6nemde%20kurulan%20think%2Dtankler,Foreign%20Relations%20\(1921\)%20vard%C4%B1r](https://www.mepanews.com/amerikan-think-tank-endustrisi-15357h.htm#:~:text=Bu%20d%C3%B6nemde%20kurulan%20think%2Dtankler,Foreign%20Relations%20(1921)%20vard%C4%B1r), (28.04.2023).

²⁸³ James G. McGann, *Think Thanks and Policy Advice In The United States: Academics, Advisors and Advocates*, Routledge, 2007, s.50-60.

²⁸⁴ James G. McGann, *a.g.e.*, s. 60-80.

²⁸⁵ Barry Buzan- Ole Weaver, *Security: A new framework for analysis*, Lynne Rienner Publishers, 1998, s. 125-239.

edilerek değerlendirildiği ifade edilebilir²⁸⁶. ABD Think-Tank merkezlerinin İsrail güvenlik politikalarına olan etkisi Kopenhag Okulu çerçevesinde değerlendirildiğinde, güvenlik politikalarının sadece askeri ve stratejik boyuttan ele alınmasının artık yeterli olmadığı ve bunun neticesinde ABD Think-Tank merkezlerinde çalışan uzmanlar tarafından İsrail güvenlik politikalarına öneride bulunurken, İsrail'in sosyal ve kültürel yapısını göz önünde bulundurarak değerlendirildiği söylenebilir²⁸⁷. Bu politika üreticileri sadece İsrail'in güvenlik politikaları ile ilgili önerilerde bulunması ile sınırlı kalmayıp ABD'nin Ortadoğu'da uyguladığı veya uygulayacağı politikaları da göz önünde bulundurarak her iki tarafında çıkarlarına uygun gelecek politika önerilerinde bulunduğu değerlendirilir²⁸⁸. ABD Think-Tank merkezlerinin İsrail güvenlik politikalarına olan etkisi değerlendirilirken bazı eleştirileri de doğurduğu söylenebilir²⁸⁹. Think-tank merkezleri'nin İsrail'e yönelik politika önerilerinde İsrail'in insan hakları ihlali ve Filistin sorununu görmezden geldiği ifade edilmektedir²⁹⁰.

²⁸⁶ Bilal Karabulut, "Dünyada ve Türkiye'de Think-Tank Kuruluşları: Karşılaştırmalı bir analiz", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 7, 2010, s. 91-104.

²⁸⁷ Ahmet Çelik, "Düşünce Kuruluşları ve Etkileri", *KTO Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2016, s. 1-12.

²⁸⁸ Aziz Aydın, *The Genesis Of Think-Tank Culture in Turkey: Past, Present and Future?*, (Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2006, s. 6-41.

²⁸⁹ Erhan Akdemir, "Amerika'nın Ortadoğu Politikasının Şekillenmesinde Düşünce Kuruluşlarının Rolü", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 22, sayı 8, 2006, s. 53-74.

²⁹⁰ Çağrı Erhan-Mustafa Aydın, "Düşünce Üretim Merkezleri ve Sivil Toplum Kuruluşları", *Uluslararası İlişkiler/International Relations*, Cilt 2, Sayı 6, 2005, s. 59-63.

SONUÇ

İsrail güvenlik politikalarında ABD'nin rolü ve Filistin sorunu Kopenhag Okulu çerçevesinde ele alındığında farklı güvenlik kavramları önem kazanmaktadır. Bu kavramlar; güvenlikleştirme, güvenlik dışılaştırma, bölgesel güvenlik kompleksi ve güvenlik sektörleri olarak adlandırılabilir²⁹¹. Güvenlik politikaları İsrail Devleti için hayati bir öneme sahiptir. Gerçekleştirilen veya gerçekleştirilmek istenilen güvenlik stratejileri üzerinde, İsrail'in müttefiki olarak görülebilecek ABD faktörü yer almaktadır²⁹². İsrail güvenlik politikaları, ABD'nin güvenlik politikalarının bir uzantısı olarak değerlendirilebilir²⁹³. ABD'nin İsrail'e verdiği politik, askeri ve ekonomik desteğin İsrail'in güvenlik politikalarının şekillenmesinde rol oynadığı görülmektedir²⁹⁴ İsrail'in güvenlikleştirme sürecinde dış bir etken olarak ABD önemli rol oynamaktadır.

İsrail, güvenlik politikalarının ana hatlarını belirleyen güvenlikleştirme kavramını kullanarak kendini tehdit eden unsurların varlığını vurgulayarak, toplum ve devlet üzerinde bir savunma içgüdüğü oluşturmaya yönlendirmektedir. Bu bağlamda İsrail'in güvenliği sadece askeri bir boyut olarak değil aynı zamanda politik, sosyal, ekonomik ve kültürel boyutları da içeren bir kavram olarak ele alınmalıdır. Bu yaklaşım ile birlikte, İsrail'in Filistin sorununa yönelik uyguladığı politikaların Kopenhag Okulu alanına giren bütün kavramları kullanarak şekillendirdiği fakat Kopenhag Okulu anlayışının tersine güvenlik dışılaştırma kavramı yerine bir güvenlik stratejisi yürüttüğü ifade edilebilir.

Kopenhag Okulu anlayışı, İsrail güvenlik politikalarının çözümleme sürecinde örtüştüğü değerlendirilir. Bu bağlamdan hareketle, İsrail kendisini Ortadoğu Bölgesindeki diğer ülkelerin güvenliği ile doğrudan ilişkili bir ülke olarak konumlandığı ifade

²⁹¹ Mehmet Emir, “Yirminci Yıldönümünde 11 Eylül: Kopenhag Okulu Çerçevesinde ABD İç ve Dış Politikalarının Değerlendirilmesi”, *International Journal of Politics and Security*, Cilt 3, Sayı 3, 2021, s. 267-306.

²⁹² Tolga Demiryol, “Ekonomik Yaptırımlar, Güç Tehditi ve İç Politika: İran Nükleer Krizi Bağlamında İsrail-ABD İlişkileri”, *Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz*, Cilt 4, Sayı 47, 2012, s. 67-70.

²⁹³ Tolga Demiryol, *a.g.m.*, s. 70-75.

²⁹⁴ Ertan Efegil, “İsrail'in Dış Politikasının Belirleyicileri”, *Ortadoğu Analiz*, Cilt 5, Sayı 49, 2013, s. 53-61.

edilebilir. Bunun neticesinde İsrail'in bölgedeki diğer ülkelerin güvenlik politikalarına etki etmesi, yönlendirmesi sağlanırken aynı şekilde İsrail'in de çevre ülkelerin politikalarından da etkilenmesinin mümkün olacağı çıkarımı yapılabilir. İsrail dış politikasının amaçlarından birinin aktif olarak bölgesel güvenlik kompleksi oluşturulması olduğu söylenebilir.

İsrail'in bölgesel güvenlik kompleksi inşası kavramı Filistin konusu üzerinden işlevselleşerek Kopenhag Okulu beklentisinin tersine İsrail açısından başarılı olarak görüldüğü değerlendirilebilir. Bu bağlamda İsrail'in güvenlik politikaları sadece askeri boyutta değil aynı zamanda savunma sanayi, teknoloji, siber güvenlik ve istihbarat alanlarını da içeren bir boyuta sahip olduğu görüşü ifade edilebilir. Bu durum İsrail'in güvenlik politikalarının farklı boyutlarının birbiri ile nasıl ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir.

İsrail'in güvenlik duvarı ve demir kubbe hava savunma sistemi gibi uygulamaları Kopenhag Okulu ile İsrail'in güvenlik uygulamalarının denkleştiğinin somut örneği olarak ifade edilebilir. İsrail Filistin konusunu hem iç kamuoyu hem de dış politika ekseninde, bir güvenlikleştirme unsuru olarak, güvenlik duvarı gibi uygulamaları meşrulaştırmada zamanında başarılı olduğu ancak gün geçtikçe bu güvenlikleştirme sürecindeki etkisinin tartışıldığı ileri sürülebilir.

Kopenhag Okulu anlayışına göre güvenliğin sadece askeri önlemler dışında birçok boyutu bulunmaktadır. İsrail Devleti dış politikasında Bölgesel Güvenlik Kompleksi'ni amaçlayarak Kopenhag Okulunun bu boyutundan da yararlanmaktadır. Kopenhag anlayışına göre oluşturulan stratejilerin hepsi, güvenlik dışılaştırma amacına yönelik iken, İsrail'in uygulamış olduğu stratejik hamleler bir güvenlikleştirmedir. Bu bakımdan Kopenhag Okuluna göre İsrail'in uygulamış olduğu güvenlik politikaları normatif açıdan başarısızlık örneğidir.

Sonuç olarak, İsrail'in güvenlikleştirme politikaları, Filistin sorunu için uygulamalarını meşrulaştırdığı ifade edilebilir. Bölgesel ve iç kamuoyu ekseninde tehdit algısını sürekli yenileyerek canlı tutmayı amaçladığı değerlendirilir. Bunun neticesi olarak ise vurgulanan

tehdit algısı günlük yaşama da entegre edilerek bölgesel, iç ve dış politikada çıkarlarına uygun olarak şekillendirilmesi amaçlanmaktadır. İsrail'in politikalarının ABD'nin etkisi altında şekillenerek İsrail-ABD ilişkisinin canlılığını sağladığı da ayrıca bulgular arasındadır. Kopenhag Okulu, İsrail'in güvenlik politikaları açısından ironik bir şekilde tam tersine oldukça açıklayıcı olmaktadır. Ancak okulun normatif boyutu, yani sorunların güvenlik dışılaştırılması açısından bir başarısızlık örneği olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Arı, T. (2015). *Amerika'da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika*. Bursa: Dora Yayınevi.
- Arı, T. (2017). *Geçişten Günümüze Ortadoğu- Savaş, Siyaset ve Diplomasi*. Bursa: Alfa Akademi.
- Bağbaşıoğlu, A. (2021). *Uluslararası Güvenlik Ve Uluslararası Örgütler Kavramlar, Yaklaşımlar ve Kurumlar*. Ankara: Nobel Yayını.
- Bayraktar, B. (2013). *Oslo Barış Süreci İsrail-Filistin Barış Görüşmeleri, 1991-2000*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Boran, Y. (2006). *El-Fetih Ve Hamas*. İstanbul: Mephisto Yayınları.
- Garaudy, R. (2021). *Siyonizm Dosyası*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Kona, G. G. (2005). *Uluslararası Çatışma Alanları ve Türkiye'nin Güvenliği*. İstanbul: Okumuş Adam Yayınları.
- Seren, M. (2021). *Stratejik İstihbarat & Ulusal Güvenlik*. Ankara: Orion Yayınevi.
- Sönmezoğlu, F. (2005). *Uluslararası Politika Ve Dış Politika Analizi*. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Yılmaz, S. (2008). *Güç ve Politika*. İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Mearsheimer, J. J., & Walt, S. M. (2014). *İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Öniş, Z., & Şenses, F. (2005). *Küreselleşme, Devletler ve Yurttaşlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akdemir, E. (2006). Amerika'nın Ortadoğu Politikasının Şekillenmesinde Düşünce Kuruluşlarının Rolü. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 53-74.
- Arı, T. (2007). FİLİSTİN'DE KALICI BARIŞ MÜMKÜN MÜ. *Akademik Orta Doğu*, 21.
- As'ad, G. (1992). Religion and Politics in Israel : The Rise Of the Shas Party. *Journal Of Palestine Studies*, 51-63.
- Ataman, M. (2006). Değerler Ve Çıkarlar: ABD'nin Ortadoğu Politikasını Belirleyen Temel Unsurlar Ve İlkeler. *Ortadoğu Yıllığı*, 424.

- Açıkmeşe, S. A. (2011). Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçeklikte Güvenlik Tehditleri. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 45-50, 58.
- Balpınar, Z. (2016). İsrail'in Silahların Masumiyeti Doktrini. *Journal Of International Social Research*, 459.
- Baylis, J. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. *Uluslararası İlişkiler*, 5(18), 70, 71, 72, 73, 74.
- Bayraç, N. (2010). Küresel Enerji Politikaları ve Türkiye: Petrol Ve Doğalgaz Kaynakları Açısından Bir Karşılaştırma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 120-122.
- Baysoy, E. (2011). Bir Güvenlik-siz-leştirme Aracı Olarak Terörizm. *SAREM Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 110.
- Baysoy, E. (2017). *Doğu Akdeniz'in Dalgalı Jeopolitiği*. İstanbul: Truva Yayınları.
- Buzan, B. (2007). Güvenlik Nedir? *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, 293-294.
- Buzan, B. (2008). Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi. *Uluslararası İlişkiler*, 108, 112-119.
- Çakmak, D. (2019). İsrail'in Ulus-Devlet Yasası. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 81-117.
- Çaykara, M. A. (2012). İsrail'in Batı Şeriada Apartheid Duvarı. *Mavi Kalem Dergisi*, 47.
- Çelik, A. (2016). Düşünce Kuruluşları ve Etkileri. *KTO Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 1-12.
- Çoban, F. (2017). Amerikan Kimliği Ve Dış Politikasında Evanjelizmin İzleri: Sosyal İnşacı Perspektifinden ABD-İsrail İlişkileri. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 2020.
- Dedeoğlu, B. (2004). Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1-21.
- Değirmenci, G. (2011). Batı Şeria Duvarı Ve Uluslararası Hukuk. *Bilge Strateji*, 207.
- Demiryol, T. (2012). Ekonomik Yaptırımlar, Güç Tehditi ve İç Politika: İran Nükleer Krizi Bağlamında İsrail-ABD İlişkileri. *Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz*, 67-70, 75.

- Doğan, G. E. (2020). Dağlık Karabağ Meselesi: Bölgesel Güvenlik Dinamikleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 172, 173, 174, 177-178.
- Dora, Z. K. (2018). Etnik Demokrasi Modeli: İsrail Örneği. *Akademik Ortadoğu*, 100-101.
- Efegil, E. (2008). Bush Doktrini Ve Dünya Güvenliğine Etkileri . *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 109-110.
- Efegil, E. (2013). İsrail'in Dış Politikasının Belirleyicileri. *Ortadoğu Analiz*, 53-61.
- Emir, M. (2021). Yirminci Yıldönümünde 11 Eylül: Kopenhag Okulu Çerçevesinde ABD İç ve Dış Politikalarının Değerlendirilmesi. *International Journal of Politics and Security*, 267-306.
- Erhan, Ç. (2001). Filistin-İsrail Barış Süreci Nereye Gidiyor. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 173-174.
- Güneş, E. (2018). Uluslararası Hukuk ve Siyasi Coğrafya Açısından İsrail'in Batı Şeria'daki İnşaa Faaliyetleri. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 221-238.
- Güngör, E. (2011). İsrail'in Batı Şeria'daki Güvenlik Duvarı ve Uluslararası Hukuk. *İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 1-18.
- Karabulut, B. (2010). Dünyada ve Türkiye'de Think-Tank Kuruluşları: Karşılaştırmalı bir analiz. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 91-104.
- Kasalak, K. (2016). İngilizlerin Filistin Politikası Ve Filistin Mandası. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Enstitüsü Dergisi*, 72-73.
- Kasım, K. (2000). Soğuk Savaş Sonrası ABD-İsrail İlişkileri. *Avrasya Dosyası*, 121.
- Kemiksiz, N. (2017). Filistin Sorunu. *Anka Enstitüsü*, 7.
- Kemiksiz, N. N. (2018). Arap-İsrail Sorunu Ve Bölgesel Yansımaları, The Arab-Israel Problem And Its Regional Reflections. *Journal Of Awareness*, 133.
- Keyman, F. (2006). Küreselleşme Uluslararası İlişkiler Ve Hegemonya. *Uluslararası İlişkiler*, 7-9.
- Kızıloğlu, S. (2012). İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler Ve Siyonizm'in Gelişimi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37-38.
- Koca, H. İ. (2019). Stratejik İstihbarat. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 2187-2198.

- Koç, M. B. (2020). , “İsrail Devleti’nin Kudüs’ü Başkenti İlan Etme Kararının Türk Basınında Yansımaları. *JASOS-İnternational E-Journal Of Advances İn Social Sciences*, 1423-1433.
- Maale, G. (2016). Demir Kubbe, İsrail ve Türkiye. *Politika Dergisi*, 64-73.
- Maaleş, D. (2010). İsrail’in güvenlik Duvarı ve Batı Şeria'daki Etkileri. *Journal of Turkish Weekly*, 1-5.
- McGann, J. G. (2007). Think Thanks and Policy Advice İn The United States: Academic Advisors and Advocates. *Routledge*, 50-60.
- Mumcu, C. (2006). Ortadoğu’da Siyasal Modernleşme Süreci Ve Müzakere Kültürü. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 228, 229.
- Oğuzlu, T. (2011). Arap Baharı Ve Yansımaları. *Ortadoğu Analiz*, 9.
- Örücü, S. (2018). Yahudi Diasporasının Filistin’e Göçü Ve İsrail Devletinin Kuruluşu. *Vakanüvis- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 228-229.
- Özdem, A. G. (2016). Büyük Devletlerin Değişmeyen Mücadele Alanı: Ortadoğu. *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, 4.
- Özel, M. (tarih yok). Doğu Akdeniz’de Çin varlığı: Kuşak Yol Girişimi İle Bölgesel Enerji Ve Egemenlik Sorunlarının Etkileşimi. *Buildig Future From Atlantic To Indian Ocean*, 100-101.
- Özkoç, Ö. (2009). Savaş Ve Barış: Doksanlı Yıllarda Filistin-İsrail Sorunu. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 179-180.
- Özpek, B. B. (2012). En Uzun 10 Yıl: 11 Eylül Sonrası Ortadoğu. *Ortadoğu Etütleri*, 207.
- Pirinçci, F. (2010). İsrail’in Silahlanmasında ABD’nin Rolü ve ABD-İsrail Stratejik İlişkisinin Başlaması (1956-1973). *History Studies*, 354-357.
- Schwartz, Y. (2005). The Security Fence, Israeli-Palestinian Negotiations and International Law . *The American Journal of International Law*, 737-739.
- Şahin, M. (2010). ABD-İsrail İlişkileri: Böyle Dost Düşman Başına. *Middle Eastern Analysis/Ortadoğu Analiz Dergisi*, 41.
- Şen, Y. (2013). Suriye’de Arap Baharı. *Yasama Dergisi*, 70-73.

- Şengül, B. (2019). İsrail'in Güvenlik Algisi Ve Yansımaları: Demir Kubbe Savunma Sistemi. *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*, 21.
- Şimşir, S. (2005). Ulusal Güvenlik. *Uluslararası Çatışma Alanları ve Türkiye'nin Güvenliği*, 634-635.
- Tokgöz, H. (2017). İsrail Devleti'nin Kuruluşunda Theodor Herzl Ve Siyonizm. *Anasay*, 185-186.
- Uçar, A. (2007). İsrail'in Batı Şeria'da Yapmakta Olduğu Güvenlik Duvarı İnşaatı: Hukuki Boyutu. *International Law Research Journal*, 145-174.
- Waeber, O. (1992). Regional Security Complexes: A Theory of International Security. *International Organization*, 327-351.
- Yadak, A. (2014). İsrail Güvenlik Politikası ve Güvenlik Duvarının Filistin Halkına Etkileri. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitimi Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 164.
- Yenal, S. (2020). İsrail Lobcilik Faaliyetlerinin Amerika'da Gelişimi ve Lobinin 2003 Irak Savaşına Etkisi. *SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi*, 209-226.
- Yesevi, Ç. G. (2017). İsrail'in Devlet İmajının Şekillenmesi-Shapening Of The Israel State Image. *Bilge Stateji Dergisi*, 103-104.
- Zora, K. (2015). Güvenlikleştirme: Hukuksal Meşruiyetten Siyasal Meşruiyete Evrilme Ve Kopenhag Okulu. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 116-117.
- Ataman, M., & Gökcan, Ö. (2012). Bush Dönemi Amerikan Dış Politikası: Bir Aşırı Yayılmacılık Denemesi (The U.S. Foreign Policy Of The Bush Era:An Attempt For Over-Expansionism. *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal Of AcademicInquires)*, 220.
- Baysal, B., & Lülecı, Ç. (2015). Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 64-70, 70-71.
- Buzan, B., & Weaver, O. (1998). Security: A new framework for analysis. *Lynne Rienner Publishers*, 125-239.
- Buzan, B., & Hansen, L. (2009). The Evolution Of International Security Studies. *Cambridge Universty Press*, 190.

- Efegil, E., & Musaoğlu, N. (2009). Soğuk Savaş Sonrası Dönemin Uluslararası Sistemin Yapısına İlişkin Görüşler Üzerine Bir Eleştiri. *Gazi Akademik Bakış*, 1-10.
- Erhan, Ç., & Aydın, M. (2005). Düşünce Üretim Merkezleri ve Sivil Toplum Kuruluşlar. *Uluslararası İlişkiler/International Relations*, 59-63.
- Gül, M., & Yüksel, B. A. (2016). İsrail'in Politikasını Anlamak: Tevrat, "On Emir", "Vadedilmiş Topraklar" Ve Üstünlük. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi*, 337.
- Keyik, M., & Erol, M. S. (2019). Realizme Göre Güç ve Güç Dengesi Kavramları. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 12-43.
- Rumelili, B., & Karadağ, S. (2017). Göç Ve Güvenlik: Eleştirel Yaklaşımlar. *Toplum Ve Bilim*, 80.
- Sarıçiçek, M., Aslan, B., & Aydeniz, B. (tarih yok). Cıa-Mossad İşbirliğinin Abd-İsrail İlişkisine Etkisi. 9.
- Yılmaz, M. E., & Bekfelavi, K. (2022). ABD'nin Dış Politikasında Dini Diskur ve Lobilerin Rolü. *TESAM Akademi Dergisi*, 595-619.
- Yılmaz, S., & Kalkan, d. k. (2017). Enerji Güvenliği Kavramı:1973 Petrol Krizi Işığında Bir Tartışma. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Dergisi*, 182-183.
- Tekin, F. (20-22 Ekim 2017). İsrail-Filistin Bariyeri: Ayırma Duvarına Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Filistin Meselesi Ve Türkiye Uluslararası Kongresi* (s. 23). Konya: Filistin Araştırmalar Dergisi.
- Duman, Ö. (2021). Uluslararası Hukuk Açısından Camp David Anlaşması'nın Güvenlik Boyutu. *Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, 37.
- Hotak, F. R. (2017). 11 Eylül Sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu'daki Hegemonyası. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, 54.
- Kalır, E. (2008). 11 Eylül Sonrası ABD'nin Güvenlik Politikası Ve Dünyaya Etkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, 52.

- Özgül, E. (2018). 1917 Balfour Deklarasyonu ve Filistin'e Yahudi Göçü. , *(Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, 109-126.
- Tatar, A. (tarih yok). Siyasal Pazarlama Açısından Siyaset Kurumu İmajının Seçmenler Tarafından Algılanmasına İlişkin Bir Uygulama. *Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Üretim Yönetimi ve Pazarlama Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi*, 7-10.
- BM Genel Kurulu İsrail'den Duvarı Yıkmasını İstedi. (2022, 9 16). BBC: https://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2004/07/040720_israelwall.shtml adresinden alınmıştır.
- Holokost Ansiklopedisi- Antisemitizm. (2022, 07 26). United States Holocaust Memorial Museum: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/antisemitism> adresinden alınmıştır.
- Israel Defense Forces. (2023, 04 18). Iron Dome: <https://www.idf.il/> adresinden alınmıştır.
- İsrail'in Suriye'de Esat rejimine ait askeri noktalara saldırı düzenlediği iddası. (2023, 04 14). Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-suriyede-esed-rejimine-ait-askeri-noktalara-saldiri-duzenledigi-iddiasi/2489790> adresinden alınmıştır.
- Mısır Ordusu: Sina Yarımadası'nda 16 militan öldürüldü. (2023, 04 14). BBC News: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43022924> adresinden alınmıştır.
- Shabak. (2022, 09 07). About: <https://www.shabak.gov.il/english/about/Pages/about.aspx> adresinden alınmıştır.
- Who Are We. (2023, 04 23). AIPAC: <https://www.aipac.org/about> adresinden alınmıştır.
- "When Secret police stop stop terrorism: The Shabak debate. The American Prospect". (2023, 04 18). Gorenberg Gershom: <https://prospect.org/power/secret-police-stop-terrorism-shabak-debate/> adresinden alınmıştır.
- (2023, 04 28). Brookings Institution : <https://www.brookings.edu/> adresinden alınmıştır.

ABD Başkanı Biden: Filistin halkı bağımsız, egemen, yaşanabilir ve bütünlüklü bir devleti hak ediyor. (2022, 07 20). Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-baskani-biden-filistin-halki-bagimsiz-egemen-yasanabilir-ve-butunluklu-bir-devleti-hak-ediyor/2637702> adresinden alınmıştır.

About. (2023, 04 28). Atlantic Council , (28.04.2023): <https://www.atlanticcouncil.org/> adresinden alınmıştır.

About. (2023, 04 28). Hoover Institution : <https://www.hoover.org/> adresinden alınmıştır.

About Heritage. (2023, 04 28). Heritage Foundation : <https://www.heritage.org/> adresinden alınmıştır.

About Us. (2023, 04 28). Brookings Institution: <https://www.brookings.edu> adresinden alınmıştır.

About Us. (2023, 04 28). Council on Foreign Relations : <https://www.cfr.org> adresinden alınmıştır.

About Us. (2023, 04 28). Center For Strategic and International Studies (CSIS): <https://www.csis.org> adresinden alınmıştır.

About Us. (2023, 04 28). RAND Corporation: <https://www.rand.org> adresinden alınmıştır.

AIPAC. (2023, 04 23). Frequently Asked Questions: <https://www.aipac.org/policy-relationship> adresinden alınmıştır.

Amerikan Think-Tank Enstitüsü. (2023, 04 28). Mepa News,: [https://www.mepanews.com/amerikan-think-tank-endustrisi-15357h.htm#:~:text=Bu%20d%C3%B6nemde%20kurulan%20think%20tankler,Foreign%20Relations%20\(1921\)%20vard%C4%B1r](https://www.mepanews.com/amerikan-think-tank-endustrisi-15357h.htm#:~:text=Bu%20d%C3%B6nemde%20kurulan%20think%20tankler,Foreign%20Relations%20(1921)%20vard%C4%B1r) adresinden alınmıştır

Ari, S. (2023, 04 18). *Israel's National Security Council. An Overview.*”The Enstitute for National Security Studies: <https://www.inss.org.il/publication/israels-national-security-council-overview/> adresinden alınmıştır.

Ben Yahuda, E. (2023, 04 18). *Modern Hebrew.* Jewish Virtual Library: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/modern-hebrew> adresinden alınmıştır

EURONEWS. (2022, 09 08). İsrail’in Savunma Sistemi Demir Kubbe Nedir, Kim Geliştirdi, Hangi Ülkeler Kullanıyor?: <https://tr.euronews.com/2021/05/17/isral-in->

savunma-sistemi-demir-kubbe-nedir-kim-gelistirdi-hangi-ulkeler-kullan-yor
adresinden alınmıştır.

İsrail Batı Şeria'da 45 Kilometrelik Duvar İnşa Etmeye Başladı. (2022, 09 15). NTV:
<https://www.ntv.com.tr/dunya/israil-bati-seriada-45-kilometrelik-duvar-insa-etmeye-basladi,-h2HlKWvtkGt0VByqZ6brg>, adresinden alınmıştır.

İsrail Mossad Başkanı, ABD yetkililere İran hakkında "hassas istihbarat meteryalleri sundu". (2023, 04 14). Sputnik Türkiye:
<https://sputniknews.com.tr/20220909/israil-mossad-baskani-abd-yetkililere-iran-hakkinda-hassas-istihbarat-materyalleri-sundu-1060996717.html> adresinden alınmıştır.

İsrail'den "Demir Kubbe" Hava Savunma Sistemi Alan Macaristan Uzmanlarını Eğitmeye Başladı. (2022, 09 08). BBC NEWS:
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60321937> adresinden alınmıştır

İsrail'in Savunma Sistemi Demir Kubbe Nedir, Kim Geliştirdi, Hangi Ülkeler Kullanıyor? (2022, 09 08). EURONEWS: <https://tr.euronews.com/2021/05/17/israil-in-savunma-sistemi-demir-kubbe-nedir-kim-gelistirdi-hangi-ulkeler-kullan-yor> adresinden alınmıştır.

Jewish Virtual Library. (2022, 09 08). Rocket & Mortar Attacks Against Israel by Date (2001 – Present): <https://www.jewishvirtuallibrary.org/palestinian-rocket-and-mortar-attacks-against-israel> adresinden alınmıştır.

Our Mission. (2022, 09 06). IDF: <https://www.idf.il/en/minisites/code-of-ethics-and-mission> adresinden alınmıştır.

Security Threats. (2022, 09 06). IDF: <https://www.idf.il/en/mini-sites/palestinian-terrorism> adresinden alınmıştır.

State Of Israel "The National Security Council". (2023, 04 18). The Prime Minister's Office: https://honestreporting.com/who-is-israels-new-prime-minister-naftali-bennett/?gclid=CjwKCAjw__ihBhADEiwAXEazJgrtJoXHjUPjKopsoLZIPMB609I3k-pKS3jqluwTNGFAkDKFWKElzBoCQJEQAvD_BwE, adresinden alınmıştır.